

Tässä seison enkä muuta voi?

Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten
liikunnasta ja sen kipupisteistä

*Päivi Harinen &
Anni Rannikko
(toim.)*

Tässä seison enkä muuta voi?

Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten
liikunnasta ja sen kipupisteistä

Päivi Harinen & Anni Rannikko (toim.)

Tiivistelmien käännökset:

Hanni Mäkiö (ruots.), Sheryl Hinkkanen / AS English Specialists Oy (eng.)

Kansikuva: Maria Hopponen

Nimisivun kuva: Päivi Harinen

Taitto: Tanja Konttinen

© Nuorisotutkimusseura ja kirjoittajat

2013. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 65

ISBN 978-952-5994-38-4

ISSN 1799-9227

Nuorisotutkimusverkosto

Asemapäällikönkatu 1

00520 Helsinki

www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog

Sisällysluettelo

I	PAIKOILLANNE, VALMIINA, NYT...?	5
	<i>Anni Rannikko & Päivi Harinen</i>	
	Käännös uuteen liikuntakulttuuriin päin!	5
	<i>Kati Lehtonen</i>	
	Viimeiset hetket	9
II	JÄRJESTETYN LIIKUNNAN UUSIA JÄRJESTYKSIÄ	12
	<i>Mikko Piispa</i>	
	Huipulle vai hivin vuoksi – mikä 2000-luvun suomalaisnuoria liikuttaa?	13
	<i>Mikko Salasuo</i>	
	Valoa ei voi kantaa säkillä	16
	<i>Kati Kauravaara</i>	
	Vähäinen liikunta nuoren miehen mielekkäänä valintana	20
	<i>Katja Rajala, Salla Turpeinen & Kaarlo Laine</i>	
	Notkeampi koulu – aktiivisempi koulupäivä?	24
	<i>Anu Gretschel & Päivi Berg</i>	
	Your Move -kampanjan jalanjalkia kannattaisi seurata	29
	<i>Helena Huhta</i>	
	Monikulttuuriset urheilijat yhteiskunnallisen identiteettityön välikappaleina	34
III	LIIKUNTAKULTTUURISIA PESÄEROJA	38
	<i>Eliina Hasanen</i>	
	Me ei välttämättä edes saatais olla siellä	39
	<i>Hanna Kuninkaanniemi & Jussi Ronkainen</i>	
	Liikkuvan nuoren valinta	43
	<i>Veli Liikanen & Anni Rannikko</i>	
	Nuorten vaihtoehtoliikunnan viehätys	47
	<i>Anna-Liisa Ojala</i>	
	Keilaamassa yksin – yhä? Kaverit ja media suomalaisen nuorisourheilun resursseina	52
	<i>Outi Aarresola</i>	
	Omaehtoisuudesta urheilun kilpailuetu?	55
IV	TILAA LIIKUNNALLE	60
	<i>Päivi Harinen</i>	
	Mens sana in corpore sano – kenen tulevaisuus?	61

<i>Elina Paju & Päivi Berg</i>	
Liikkumatilaa lapsille ja nuorille!	65
<i>Anu Gretschel & Sofia Laine</i>	
Liikuntapaikkoja on mahdollista muokata kaikille sopiviksi	68
V STARTTI	71
Tiivistelmä	72
Referat	73
Summary	74

I PAIKOILLANNE, VALMIINA, NYT...?

Kuva: Maria Hopponen

Anni Rannikko & Päivi Harinen

Käännös uuteen liikuntakulttuuriin päin!

Liikunta on tärkeä yhteiskunnallista mielenkiintoa herättävä asia: vaikka liikkumisessa on kyse yksilöllisistä, arkisista ja useimmiten vapaa-aikaan liittyvistä toimintavalmiista, sitä ohjallaan lainsäädännöllisin keinoin ja jakamalla resursseja. Lisäksi liikunnasta, sen harrastamisen ja merkityksen muutoksista ollaan jatkuvasti huolissaan, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että liikuntalakia on viimeksi kuluneina vuosikymmeninä rustailtu uuteen uskoon useampaankin otteeseen – ja tässä tilanteessa ollaan taas (<http://www.hare.vn.fi>). Tämänhetkisessä liikuntaa koskevan lainsäädännön uudistuksessa ollaan liikkeellä suurellisesti, koska tavoitteena on koko liikuntajärjestelmän rakennemuutoksen aikaansaaminen.

Yhteiskunnallisella tasolla keskusteltaessa liikunnassa on kyse ensisijaisesti kansanterveydestä, jossa yhdistyvät sekä yksilöllis-humanistinen että talouspoliittinen argumentaationäkökulma. Liikkuva elämä on (ennustetasolla) tervettä elämää, ja terve elämä on (ennustetasolla) hyväksi koettua elämää. Terveenä ja hyväkuntoisena elävä väestö puolestaan keventäisi huomattavasti sekä perusterveydenhuollon että erityissairaanhoidon jatkuvasti paisuvaa kulupuolta – ainakin ennustetasolla. On laskettu, että jokainen liikunnan edistämiseen kohdennettu veroeuro tuottaa itsensä moninkertaisesti takaisin vähentyneinä terveydenhuollon kuluina tulevaisuudessa.

Yksi väestöryhmä, jonka toivotaan osaavan katsoa terveelliseen tulevaisuuteen, ovat nuoret. Tilastollisten vertailuanalysien tulokset osoittavat kuitenkin usein, että nuoremme liikkuvat paljon toivottua vähemmän ja että lapsena alkanut liikuntainnostus hiipuu monen kohdalla viimeistään yläkouluvuosien aikana¹. Perinteiset liikunnan järjestämisen tavat eivät näytä tavoittavan edes kaikkia liikunnallisia nuoria – puhumattakaan niistä, joiden maailmaan liikunta ei yksinkertaisesti kuulu. Muun muassa tämän vuoksi maassamme on kehitetty erilaisia tulevaisuusvisioita ja hankkeita, joiden puitteissa haetaan uusia keinoja myös nuorten liikuntaharrastuksen elvyttämiseen².

Tämä pamflettikokoelma sai alkunsa Nuorisotutkimusverkostosta tulleesta ehdotuksesta tuoda nuorisotutkimuksellista ääntä mukaan siihen huolentäyteiseen julkiseen keskusteluun, jota tänään käydään nuorten liikunnasta: sen terveysvaikutuksista, vähyydestä, uusista muodoista, erilaisista tiloista ja niin edelleen. Tekstikokoelman kirjoittajat ottavat kukin omasta näkökulmastaan ja omaa tutkimustaan hyödyntäen kantaa liikuntajärjestöjen visioon ”Suomi maailman liikkuvimmaksi urheilukansaksi vuoteen 2020 mennessä”. Kirjoitukset tuovat esiin nuorisotutkijoiden näkemyksiä siitä, mistä on syytä olla huolissaan ja mistä ei, samoin kuin siitä, millä ehdoilla nuoret ja nuoruuden kulttuurit voidaan saada (ja on jo usein saatukin) liikkeelle.

Kirjoituksissa nostetaan esiin erilaisia nuorten liikuntaan liittyviä rakenteellisia epäkohtia. Esimerkiksi koulun jäykät toimintarakenteet ja oma-aloitteisuutta vieroksuva mentaliteetti, reuna-alueiden vähäiset tai olemattomat harrastusmahdollisuudet, resursoinnin epäsuhdut, nuorten sosiaaliseen taustaan liittyvät tekijät ja rasismi ovat tekemässä liikunta- ja urheilutoiminnasta samalla tavalla polarisoitunutta kuin muistakin elämän toimintakentistä. Pamflettikokoelman kirjoittajat ehdottavat ratkaisuksi yhteiskunnan liikuntavastuuta, uutta urheilukulttuuria, nuorten osallisuuden tukemista ja kriittisyyttä suurellisten visioiden edessä. Tällä tavoin nuorten liian vähäiseen liikuntaan voidaan puuttua jo olemassa olevien instituutioiden, kuten koulun ja liikuntaseurojen kontekstissa. Kaikkiin esiin nostettuihin epäkohtiin tutkijat eivät ole valmiita tai halukkaita ehdottamaan ratkaisua. Avoimeksi ja vastausta vaille jää erityisesti kysymys siitä, kuinka nuorten omaehtoista toimintaa voi tukea ilman, että

1 <http://www.tervekoululainen.fi/elementit/fyysinenaktiivisuus/suomalaiennuortenliikunta>

2 ks. esim. <http://www.valo.fi/valo/>; <http://www.liikkuvakoulu.fi/>

omaehtoisuuden ja itse tekemisen viehäytys katoaa.

Nuorten liikkumisen tilat ja järjestäytymistavat näyttävät muuttuneen osin niin radikaalilla ja perustavanlaatuisella tavalla, että aikuisten katse ei enää tavoita niitä. Edes nuoret itse eivät välttämättä koe liikkueessaan harrastavansa liikuntaa. Nuoret kuitenkin liikkuvat, ja erityisesti kaupungeissa kuhisee. Pitkien välimatkojen maaseudulla, jolla ennen urheiltiin paljon, liikunnan harrastaminen sen sijaan näyttää tyypistyvän ja antautuvan yhteisten toimintamahdollisuuksien puuttumisen edessä. Nuoret liikkuvat yhdessä niissä puitteissa, joita paikkakunnalla on, mutta usein liikunnan harrastaminen vaatii kekseliäisyyttä – nuorten omaehtoisuuteen ja luovuuteen kääntynyt toimintaratiliteetti ei välttämättä viehäty korkeushyppytelineistä, kuularingeistä tai pinnoitetuista juoksuradoista. Pamflettikokoelman kirjoituksissa pohditaankin paljon, kuinka liikkuminen ymmärretään nuorten näkökulmasta katsottuna. Tekstit osoittavat, että nuorten näkemys liikunnasta näyttää usein erilaiselta kuin liikuntapolitiikan suunnittelijoiden, liikunnanohjaajien ja opettajien vastaava.

Nuoret ottavat jatkuvasti liikunnallisesti haltuunsa uusia ja yllättäviä tiloja. Metsien kivet ja kaupunkien parkkipaikat saavat uusia merkityksiä nuorten liikunnallisen toiminnan alustoina. Uusien tilojen haltuunotto ei kuitenkaan aina tapahdu kitkattomasti ja ilman vastustusta. Tilankäyttöön liittyvät konfliktit kertovat, että julkinen tila ei näytä samalta kaikkien sitä käyttävien ja siellä oleskelevien silmin. Osa pamflettikirjoituksista tarkasteleekin nuorten liikunnan reunaehtoja ja niukkojen tai nuorten mielestä vääränlaisten liikkumismahdollisuuksien seurauksena syntyneitä liikunnan tiloja.

Jälleen kerran nuorisotutkijat joutuvat toistamaan jo kliseisenkin lausahduksen nuorten kuuntelemisesta – ja tällä kertaa myös heidän tekemisensä katsomisesta. Myös nuorten osallisuuden ja osallistumisen lisääminen näyttää toistuvan miltei mantranomaisena tutkijoiden vaatimuksena. Vaatimuksen noudattaminen ei välttämättä ole aivan helppoa, sillä kuten moni tämän pamflettikokoelman teksteistä osoittaa, nuoret pyrkivät usein tietoisesti pakenemaan aikuisten tutkivaa ja kontrolloivaa katsetta, vetämään nuorisokulttuurista pesäeroa siihen monitasoiseen normiohjaukseen, jonka puitteissa heistä halutaan sporttisia, terveitä ja tyytyväisiä. Lisäksi osallisuuden, osallistumisen, äänen kuulumisen ja aktiivisuuden määrittäminen ja todentaminen ovat moniselitteisiä tehtäviä (Ponto & Pyyry 2013; Stenvall 2013; Kallio 2013).

Sitä, mitä liikunta nuorten kohdalla on ja voisi olla, on mitä ilmeisimmin syytä pysähtyä pohtimaan oikein ajan kanssa, vaikka nuorten liikkeelle saamisessa haluttaisiinkin pitää kiirettä. Vaikka pyrimme saamaan tähän tekstikokoelmaan mahdollisimman moniäänistä keskustelua, tutkijoiden viestit teemasta käytävässä keskustelussa ovat milteipä liikuttavan (☺) yksimielisiä: puheenvuorojen keskiöön näyttävät nousevan nuorten liikunnan omaehtoisuus ja nuorista itsestään lähtevä tekeminen. Tässä voisi olla yksi mahdollinen vastaus tulevaisuusvisioijien idean käytännön toteuttamiseen: nuorten omaehtoisen liikunnan luova tukeminen. Uuden liikuntakulttuurin luominen on tekstikokoelmamme kantava juoni. Uuden kulttuurin luominen kuitenkin lienee helpommin sanottu kuin tehty, koska se todellakin edellyttäisi täysin uudenlaisen

ajattelutavan ja uudenlaisten sukupolvien välisten ja instituutioiden sisäisten luottamussuhteiden syntymistä.

On syytä todeta myös, että kirjoituskokoelman ulkopuolelle jää tässä vaiheessa monta liikunta- ja nuorisopoliittisesti tärkeää ja ajankohtaista teemaa, joihin on syytä kiinnittää huomiota, kun pohditaan nuorten liikkumista ja sen mahdollistavaa toimintapolitiikkaa. Tieto muun muassa vammaisurheilun piirissä syntyneistä perinteisistä (ja erityisesti ei-perinteisistä) liikuntalajien sovelluksista, kuten esimerkiksi pyörätuoliparkourista tai amputaatiolumilautailusta, kartuttaisivat osaltaan ymmärrystämme nuorten liikunnallisista mutta näkymättömistä tiloista sekä liikuntamaailman uudenaikaisista järjestyksistä. Myös urheilumaailman sukupuolittuneet rakenteet tai siihen kätkeytyneet nationalismin ansat olisi hyvä tunnistaa ja niitä tulisi pyrkiä purkamaan. Tutkijoita puolestaan on syytä haastaa pohtimaan välimatkaa aikuisiin tekevien nuorten ja heidän maailmansa ymmärtämistä laajentavia tutkimusmenetelmiä – vai mitä pitäisi päätellä siitä, että tässäkin tekstikokoelmassa tutkijakannanottojen pohjina käytetyt tutkimustulokset ovat aika ajoin hyvinkin ristiriitaisia?

Lähteet

Kallio, Kirsi Pauliina (2013) Käsitteenmuodostuksen kautta pois poterosta! *VERSUS* 3: 1.

Ponto, Heli & Pyyry, Noora (2013) Lasten ja nuorten maantiede – menetelmät ja osallisuus. *VERSUS* 3: 1.

Stenvall, Elina (2013) Osallistu, osallista, ole osallinen – mistä oikein on kyse? *VERSUS* 3: 1. <http://www.hare.vn.fi>

<http://www.tervekoululainen.fi/elementit/fyysinenaktiivisuus/suomalaistennuortenliikunta>

***

Kokoelman johdanto-osuuden sulkee seuraavassa Kati Lehtosen ihmetys siitä, mihin suomalaisen urheilun kultaisina vuosina syntynyt huipulle pyrkimisen kulttuuri voi pahimmillaan viedä ja minkälaisin oheisvaikutuksin se on alkanut nakertaa omaa perustansa. Jos ja kun ”oikea ja vakava liikuntaharrastus” puristaa nuoret jo varhain tekemään tiukkoja ja sitoutumista edellyttäviä valintoja seurakytköksineen, onko oikeastaan ihme, että nuori väki alkaa kadota seurojen jäsenluetteloista ja että liikunta vapaa-ajan harrastuksena on alkanut menettää viehätystään?

Kati Lehtonen on liikuntatieteiden maisteri, joka työskentelee tutkijana liikunnan ja kansanterveyden edistämissätiö LIKESissä. Hän on tutkinut liikunnan kansalais-toimintaa eri tasoilta ja näkökulmista³.

---

3 ks. esim. <http://www.likes.fi>

Kati Lehtonen

Viimeiset hetket

Saunan lauteilla istui viisi naista, minä muiden mukana. Meillä oli yhteensä 12 lasta, suurin osa heistä oli alakoululaisia. Keskustelu kiertyi jossain vaiheessa lasten harrastuksiin. Huomasimme, että jokainen lapsi osallistui urheiluseuran toimintaan. Jopa omani, vaikka olivat vasta kolmen ja viiden vanhoja. Jossain vaiheessa yksi äideistä totesi: *”Tässä ei ole enää montaa hetkeä hukattavana, lasten pitäisi nyt valita oma lajinsa. Vaihtaa ei oikein enää voi, harva ottaa enää mukaan 12- tai 13-vuotiaaan aloittelijan.”*

Kyseisen lauseen jälkeen keskustelu lähti etenemään ihan uusille urille. Sain kuulla mitä pöyristyttävimpiä kokemuksia urheiluseuratoiminnassa mukana olevista mustasukkaisista lajinvartijoista, iltayön tunteina tehdyistä harjoituksista, lasten nimittelemisestä ja niin edelleen. Vaikka olin työnikin puolesta tietoinen näistä urheiluseuratoimintaan liittyvistä lieveilmiöistä, olin sanaton. Tieto tuli liian läheltä, liian henkilökohtaisena. Eihän ketään voida kohdella noin. Samalla jäin miettimään: Miten on mahdollista, että meidän suomalaisten suurin kansanliike ontuu näin pahasti?

Miten systeemi voi olla niin matojen syövä, että siellä ei ole tilaa eritasoisille liikujille tai että 14-vuotiasta jääkiekkoilijaa kyyditään ympäri Pirkanmaata harjoituksiin useana päivänä viikossa huomioimatta nuoren arkea ja inhimillisyyttä? Miten on mahdollista, että meillä on valmentajia, joiden mielestä 12-vuotiaan uimarin osallistuminen hiihtokilpailuihin on kiellettyä? Onko todellakin niin, että 12-vuotiaana on ”viimeinen hetki” valita oma laji? Onko kansanliikkeen ontuminen itse aiheutettua vai osa yleisempää murenevaa liikuntakulttuuria?

Ymmärrän toki, että lajikohtaiset erot ovat suuret. On varhaisen erikoistumisen lajeja, joissa hiillostaminen aloitetaan jo ennen kouluikää. Erinäköisten kestävyyslajien harrastajille maailma on suotuisampi, koska kaikki tekeminen kehittää. Riittää, että on riittävästi liikkeessä, sopivasti hikoillen ja hengästyen. Johonkin väliin sijoittuvat sitten lukuisat palloilulajit, joita tiettyyn ikään asti harrastetaan jopa useita yhtäaikaisesti, mutta valinnan paikat tulevat niidenkin tapauksessa melko varhain.

Hämmästyttävintä saunakeskustelumme aiheissa oli jälkikäteen ajatellen, että kyseisten ongelmien puimista jatketaan yhä myös julkisessa keskustelussa. Drop outin ja varhaisen erikoistumisenhan piti olla 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun ongelmia. Tunnelin päässä ei tunnu kuitenkaan olevan valoa huolimatta siitä, että 2000-luvun aikana liikuntajärjestöt ovat yrittäneet kehittää nuorten harrasteliikuntaa useilla miljoonilla euroilla (Lehtonen 2012). Liikuntajärjestöjen toteuttamat hankkeet ovat olleet hyvää tarkoitettavia, mutta tulokset laihoja. Nuorten liikunnan harrastaminen urheiluseuroissa ei ole lisääntynyt – pikemminkin on tainnut käydä päinvastoin (Lehtonen & Hakonen 2013).

Hankehuton keittämällä asia tuskin korjaantuu jatkossakaan. Vaihtoehdot taitavat siis olla vähissä. Meidän on joko hyväksyttävä se, että organisoitu liikunta ei pysty

tarjoamaan nuorille mielekästä tekemistä tai se, että se ei edes kiinnosta nuoria. Toisin sanoen: ei ole edes kysyntää. Nuoruus ja hurjuus kulkevat usein käsi kädessä, ja uskoisin, että meistä moni on noussut kapinaan auktoriteetteja, sääntöjä ja vanhempiaan vastaan murrosiässä. Yläkouluikäisen maailmaan mahtuu monenmoista muutakin puuhaa kuin säännöllinen kilpaurheiluun tähtäävä harjoittelu, eikä siitä luopumista kannata nähdä ongelmana. Ongelmina pitäisi nähdä seuratoiminnan sisällöt ja rakenteet sekä kysynnän ja tarjonnan lainalaisuudet, joista meillä ei taida olla olemassa riittävästi tutkittuja faktoja. Nuorten urheiluseuratoimintaan kohdistuvien kehittämistoimenpiteiden laatiminen on varsin huteralla pohjalla, jos ei ole tietoa siitä, mitä on tarjolla ja mitä pitäisi olla.

Liikkumisen paikkoja ja tapoja pitäisi lähteä etsimään muualta. Sen toteuttamiseksi vaadittaisiin laaja liikkumiskulttuuriin liittyvä ajatustavan muutos. Perinteisesti, osin liikuntalakiinkin nojaten, Suomessa on hoettu sitä, että liikunta kuuluu liikuntajärjestöille. Tätä mantraa toistettaessa ei ole huomattu, että ympäröivä yhteiskunta muuttuu, reagoimisesta puhumattakaan. Liikuntajärjestöt ovat yrittäneet pitää kansakuntaa liikkeessä, ja vaikka parannettavaakin löytyy aina, voidaan sanoa, että järjestöt ovat hoitaneet hommansa hyvin. Viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana järjestöjen toteuttama liikunta ei kuitenkaan ole enää riittänyt pitämään meitä riittävästi liikkeessä. Eikä se ole sen tarkoituksaan. Olemme tilanteessa, jossa liikunnalle säilytetty yhteiskuntavastuu pitäisi kääntää ylösalaisin: yhteiskunnan pitäisi ottaa vastuu liikunnasta.

Vaikka ajattelutavassa tapahtuisikin muutos, tarvitaan muutosta myös rahaliikenteessä. Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntayksikön kukkarossa on rajoitettu määrä rahaa, ja vaikka sitä sinne lapiolla kannettaisiin lisää, on kohtuutonta vaatia, että väestön liikuttamistalkoot ladataan yhden ministeriön harteille. Poikkihallinnollisuuden puutteesta ei oikein enää jaksu puhua, eikä saisikaan, koska virkamiesten puheita kuunneltaessa huomaa, että kaikki onkin jo hyvin. Suomessahan on jo toteutettu useita erinomaisesti toimivia valtakunnallisia ja paikallisia useiden eri hallinnonalojen yhteishankkeita ja toimintamalleja. Kyynisyydestä huolimatta on todettava, että pieniä uusia, toiminnallisia ituja todellakin kasvaa siellä täällä, mutta kansalaisten takapuolten turpoaminen ulos työtuoleista tapahtuu huomattavasti nopeammin kuin ”liikunnan lisäämiseen tähtäävien hyvien käytäntöjen jalkauttaminen”.

Mitä tässä tilanteessa pitäisi sitten tehdä? Jos pystyisi sanomaan vedenpitävän ja takuuvarmasti toimivan ratkaisun, omaisi ylluonnollisia kykyjä. Realistisesti tarkasteltaessa voi kuitenkin todeta, että tätä nykyä on olemassa näyttöä siitä, että liikunnan harrastelu ja puuhastelu eivät kuulu liikuntajärjestöjen repertuaariin nuorten kohdalla. Näin on joko siksi, että nuoret eivät halua harrastaa organisoidusti, tai siksi, että se ei ole heille mahdollista. Jäljelle jäävät siis seuraavat vaihtoehdot: a) pään iskeminen seinään ja uusien kehittämishankkeiden ideoiminen, b) sen hyväksyminen, että seurat liikuttavat lapsia ja että nuorten kohdalla ”poistuma on luonnollinen asia”, ei ongelma tai c) yhteiskunnan nuoret huomioivan liikuntavastuun lisääminen.

Ensimmäisessä vaihtoehdossa houkuttavat turvallisuus ja tuttuus: tehdään niin

kuin ennenkin on tehty. Toki liikuntajärjestöjen pitää tehdä asioita tehokkaammin ja paremmin, mutta se ei ole ratkaisu ongelmaan. Toisessa vaihtoehdossa on luovuttamisen makua, mutta joskus sekin toimii. Ehkä meidän pitäisi vain hyväksyä, että urheiluseuratoiminta kuuluu lapsille. Nuorten urheiluseuraharrastamisen lopettamiseen liittyy kuitenkin se ongelma, että meillä ei ole riittävästi tietoa siitä, miten nuori jatkaa liikkumistaan. Vai jatkaako ollenkaan ja mitä sen tilalle tulee? Yleinen liikkumisen määrä kuitenkin vähenee selvästi alakoulusta yläkouluun siirryttäessä (Tammelin ym., 2012), ja tälle tosiasialle meillä ei ole varaa kääntää selkäämme.

Kolmantena vaihtoehtona on yhteiskunnan liikuntavastuun lisääminen. Tarkoitan tällä yksinkertaisimmillaan sitä, että myös muut kuin liikuntajärjestöt osallistuisivat talkoisiin. Ehdotuksena tämä ei ole tuoreimmasta päästä, mutta valitettavasti yhä ajankohtainen. Jos lajivalinnan ”viimeiset hetket” osuvat 12-vuotiaan kohdalle, niin samanlaisia viimeisiä hetkiä eletään myös suomalaisten liikkumisen suhteen. Jostain syystä liikunta ja liikkuminen sekä niiden merkittävyys milloin minkäkin asian edistäjinä jäävät jäykkiin juhlapuheisiin. Mielenkiinto asioiden eteenpäin viemiseksi laantuu nopeammin kuin liikunnan edistämisseminaarissa nautitun kuohuviinin kuplat. Vastuuta jaettaessa juostaan karkuun ja rahaa pyydetessä sanotaan, ettei asia kuulu meille.

Optimistina haluan kuitenkin uskoa, että liikunta pääsee sivulauseesta päälauseeseen myös julkisen sektorin päätöksenteossa. Ehkäpä käskyn pitäisi tulla riittävän kovaa ja riittävän korkealta. Naiivin idealismin siivittämänä luotan myös siihen, että julkinen sektori ottaa oikeasti kopin omasta vastuustaan ja suurin suomalainen kansanliike huolehtii omistaan. Yksityiselle sektorille jäisi oma siivunsa, mutta lasten ja nuorten liikunnasta puhuttaessa vastuu lepää julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden hartioilla. Yksinkertaistettuna: kysymys on siis työn- ja vastuunjaollisten kysymysten ratkaisemisesta.

Nykymuotoisenaan liikuntakulttuuri ja sen sisällä järjestäytyneet liikunta eivät pysty vastaamaan nuorten liikkumishaluihin ja -tapoihin. Haasteen selättämisen pitäisi olla helppoa, jos päätöksentekijöitä yhtään kiinnostaisi tietää, miten turhauttavaa on kokea itsensä heittopussiksi 15-vuotiaana ihmisenalkuna, jolle ei löydy paikkaa eikä aikaa liikuntakulttuurin sisältä. Tai miltä siitä jääkiekkoilevasta 14-vuotiaasta pojasta, joka käyttää enemmän aikaa autossa istumiseen kuin jääkiekon pelaamiseen, todella tuntuu. Ja vaikka nämä ikävät tapaukset olisivat kuinka marginaalisia tahansa, jokainen niistä on liikaa.

Lähteet

- Lehtonen, Kati (2012) *Nuorten harrasteliikunnan kehittäminen 1999–2011*. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:2, Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 253. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto ja Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.
- Lehtonen, Kati & Hakonen, Harto (2013) *Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja – liikunnan harrastaminen ja vapaaehtoistyö urheiluseuroissa*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 274, Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.
- Tammelin, Tuija & Laine, Kaarlo & Turpeinen, Salla (toim.) (2012) *Liikkuva koulu -ohjelman pilottivaiheen 2010–2012 loppunaportti*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 261.

II JÄRJESTETYN LIIKUNNAN UUSIA JÄRJESTYKSIÄ

Kuva: Erja Moore

Kokoelmamme toisen osakokonaisuuden aloittaa Mikko Piispan teksti, joka hakee syytä siihen, miksi esimerkiksi huippu-urheilu ja ”tosissaan tekeminen” kiehtovat tänään niin harvoja nuoria. Ovatko kaikenlaiset urheilun ryhtiilikkeet ja muu vastaava intoilu jo entistä ja mennyttä, mitä tänään oikeastaan halutaan elämältä, itseltä, tekemiseen käytetyltä ajalta ja miksi?

Mikko Piispa on valtiotieteiden maisteri ja sosiologi, joka toimii tutkijana Nuorisotutkimusverkoston tutkimushankkeessa *Menestyjien elämänselitys – selittäviä tekijöitä huippu-urheilijoiden ja kulttuuriosaaajien elämässä*.

Mikko Piispa

Huipulle vai hivin vuoksi – mikä 2000-luvun suomalaisnuoria liikuttaa?⁴

Huippu-urheilu on vaativa ja erityistä mielenlaatua edellyttävä ura, joka on myös riskisijoitus sille tähtäävälle nuorelle. Lapsuudessa ja nuoruudessa liikkumisen ja urheilamisen tärkeimmän motiivin tulisi löytyä hauskuudesta ja nautinnosta, ei huipun tavoittelusta. Nuorten monipuolista liikkumista voi pitää tärkeänä ennen kaikkea kansanterveydellisesti ja kasvatuksellisesti, ja huippumenestys voidaan nähdä lähinnä sivutuotteena, jonka tavoittelu on vain harvoille mahdollista ja mielekästä.

Vaativa huippu-urheilu

Huippu-urheilumenestys tuntuu olevan Suomessa eräänlainen kansallinen kunnia-asia, jopa vaatimus. Suomalaisten urheilijoiden tulisi menestyä, juosta maansa maailmankartalle, kuten ”vanhoina hyvinä aikoina”. Edelleen myös monet lapset ja nuoret haaveilevat urheilijan urasta, siitä, että heistä tulee vaikkapa menestyviä jääkiekkoammattilaisia. Kun nuori kasvaa teini-ään jälkipuoliskolle ja hänen urheiluharrastuksensa muuttuu aiempaa totisemmaksi, huipulle tähtäävän urheilun realiteetit alkavat hahmottua.

Juniori-ään lopulla ja varsinkin aikuisten suoritusasoille siirryttäessä urheilumenestys vaatii yhä tarkempaa ja raskaampaa harjoittelua, ja harjoittelu taas kysyy kurinalaisuutta. Pelkkä lahjakkuus tai innokkuus ei enää riitä. Tavoitteellinen urheilu edellyttää uhrauksia, ja oikeastaan se merkitsee kokonaista kurinalaista elämäntapaa. Huipulle tähtäävän urheilun jatkaminen merkitseeikin, että monet normaalielämäntulkun mielletävät asiat jäävät tekemättä tai lykkääntyvät. Opinnot kärsivät, perheen perustaminen vaikeutuu, taloudellinen toimeentulo vaarantuu ja aikanaan, urheilu-uran jälkeen, työelämään siirtyminen voi olla hankalaa. Usein hetkessä elävälle nuorelle myös ”normaalinuoruuteen” liittyvistä menoista ja menemisistä tinkiminen voi olla suurikin uhraus.

Huippu-urheilijaksi tähtäävältä nuorelta kysytään aivan erityislaatuista motivaatiota. Tämä motivaatio kumpuaa yleensä kolmesta peruskulmakivistä: urheilusta nauttimisesta, halusta kehittyä ja kilpailuvietiksi kutsutusta orientaatiosta (Piispa 2013b). Nämä kolme motivaatitekijää, eri yksilöillä erilaisin painotuksin, kehittävät huipulle pyrkivälle urheilijalle normaalista poikkeavan rationaliteetin. Sen voi käsittää eräänlaiseksi

⁴ Kirjoitus pohjaa *Menestyjien elämäntulkun – selittäviä tekijöitä huippu-urheilijoiden ja kulttuuriosajien elämässä* -hankkeen aineiston analyysiin (ks. esim. Piispa & Huhta 2013). Aineisto koostuu yhteensä 125 haastattelusta. Haastatelluista 81 on huippu-urheilijoita ja 15 huipun kynnyksellä tai huippu-uransa alkuvaiheissa lopettaneita urheilijoita.

elämysrationaalisuudeksi, jossa esimerkiksi voittamisen tunne tai urheilusuorituksen flow muodostuvat niin tärkeiksi arvoiksi itsessään, että kurinalaisen elämäntavan edellyttämät uhraukset koetaan sen arvoisiksi. Tämän rationaliteetin siivittämänä pieni osa nuorista päätyy huippu-urheilijoiksi, ja vielä pienempi osa heistä tekee pitkän ja menestyksekkään uran huipulla.

Huippu-urheilu on kuitenkin raadollista ja riskialtista. Ura voi katketa koska tahansa esimerkiksi loukkaantumisen myötä, tai kaikkensa urheiluun panostanut saattaa jonain päivänä huomata, että ei sittenkään ollut tarpeeksi lahjakas saavuttaakseen sitä, minkä oli asettanut tavoitteekseen. Kansallisen huippu-urheilumenestyksen vaatiminen laajalla lajirintamalla onkin paradoksaalista: huippu-urheilu jo sanana kertoo, että kyseessä on huippu, jolle ei voi kerralla mahtua määräänsä enempää urheilijoita. Lisäksi useissa lajeissa edes maailman huipulle pääseminen ei merkitse taloudellista turvaa, vaan urheilun tuottamat tulot saattavat hyvinkin olla keskivertosuomalaisen tulotasoa pienemmät (Piispa 2013b).

Toisten elämänpolkujen kutsu

Monet nuoret ja lahjakkaat urheilijat valitsevatkin lopulta riskittömämmän ja vähemmän uhrauksia vaativan elämänpolun. Tavoitteellisen urheilun sijaan he valitsevat opinnot ja työelämän, ja heillä jää enemmän aikaa myös ihmissuhteille ja omaehtoiselle vapaa-ajalle. Lyhyesti sanottuna: he panostavat varmempaan ja vakaampaan tulevaisuuteen. Tämän voi nähdä myös niin, että he eivät löydä itsestään erityistä urheilijan rationaliteettia ja kallistuvat normaalirationaliteettiin. Näin valitessaan he jäävät vaille niitä elämyksiä ja glooriaa, joita huippu-urheilu olisi voinut tarjota, mutta saavat tilalle paljon muuta. Heidän valintansa on helposti ymmärrettävissä, sillä se on looginen ja järkevä. Eikä pakottaminen auta: nuoret lopettavat päämäärätietoisesti urheilun sitä varmemmin, mitä enemmän he kokevat painostusta. Nuoret haluavat valita itse, ja tämä koskee myös huippu-urheiluun panostamista.

Tutkimusaineistostamme (Piispa & Huhta 2013) tutuiksi tulleet urheilunsa lopettaneet ovat urheilleet sen verran myöhäiselle iälle asti, että he kaikki ovat jatkaneet liikunnallista elämäntapaansa myös tavoitteellisen urheilun jälkeen. Yhteiskunnallisesti tärkeämpi lopettamiseen liittyvä huomionkohde onkin nuorten laajamittainen urheiluharrastusten lopettaminen teini-ikä alkupuoliskolla (mm. Myllyniemi 2012). Tässä iässä elämän muut houkutukset vievät harrastajia aiempaa vaativammaksi ja totisemmaksi muuttuvan urheilutoiminnan parista. Jo kansanterveydellisistä syistä tämänhetkistä useammat nuoret olisi syytä saada tavalla tai toisella pysymään liikunnan ja urheilun parissa.

Yksi aineistomme analyysin perustavanlaatuisista havainnoista on, että huippu-urheilijat tulevat keskimäärin varsin hyvistä sosioekonomisista taustoista. Heillä ja heidän vanhemmillaan on ollut varaa kattaa harrastusmaksuja ja tarjota henkistä ja ajallista tukea (Piispa 2013b). Jotta liikunta- ja urheiluharrastukset olisivat mahdollisia mahdollisimman monille, on syytä pohtia esimerkiksi koululiikunnan kehittämistä, liikuntapaikkarakentamisen merkitystä ja harrastusmaksujen pienentämistä.

Vastauksena uusi urheilukulttuuri?

Nuorten liikkumista ja valintoja pohdittaessa on hyvä huomata myös, että ne eivät tapahdu yhteiskunnallisessa tai kulttuurisessa tyhjiössä (Salasuo & Hoikkala 2013). Esimerkiksi sekä globaalit että paikalliset nuorisokulttuuriset tuulet vaikuttavat nuorten valintoihin. Voikin olla, että urheilun sisäisessä logiikassa on jotain sellaista, joka työntää tämän päivän nuoria pois sen parista. Kaikki nuoret eivät nauti kilpailua ja paremmuutta korostavasta urheilusta, eikä useista lajeista edes löydy kilpailemattomuuteen perustuvia vaihtoehtoja. Kenties nuoria tyydyttävä vastaus voi löytyä sosiaalisuutta ja elämyksellisyyttä korostavasta uudesta urheilukulttuurista (Piispa 2013a).

Uutta urheilukulttuuria, jonka keskiössä ovat sellaiset urheilun ei-kilpailulliset arvot kuin yhteisöllisyys, hauskuus ja estetiikka, löytyy varsinkin niin sanottujen elämäntapalajien parista. Näissä lajeissa, esimerkiksi skeittauksessa ja lumilautailussa, nuoret luovat ja uusintavat lajikulttuuriaan itse. Nämä lajit tarjoavat kokonaisen elämäntavan, jossa urheileminen ei oikeastaan ole edes urheilemista; se on ”tekemistä”, olemista tässä ja nyt. Tällainen oleminen vastaa monella tavalla sitä, mitä tämän päivän Suomessa varttuvat nuoret ylipäättään toivovat elämältään (ks. Salasuo & Hoikkala 2013). Se on toimintaa ja elämää, jossa intohimo, vapaa-aika ja joskus myös urheilu-ura kohtaavat.

Myös joukkuelajien parista löytyy merkkejä uudenlaisesta urheilukulttuurista. Usein niissä yhdistyvät sosiaalisuus ja leikki, eli tekijät, joiden vuoksi niin monet lapset alun alkaen aloittavat liikkumisen. Ei ole ihme, että joukkuelajien suosio on kasvanut suhteellisesti enemmän kuin perinteisten yksilölajien. Joukkuelajit voi nähdä myös kaupungistumisen luonnollisina seurauksina: ne kokoavat pihapiirin lapset yhteisiin peleihin – ja usein juuri joukkuelajit, varsinkin pallopelit, saavat aikuisetkin uudestaan liikkuviksi. Pelatessaan aikuiset eivät ”taannu lapsellisiksi” vaan pikemminkin nousevat taas hetken ajaksi lapsiksi, tai ainakin lapsenomaisiksi.

2000-luvun mielenmaisema

Palataan lopuksi vielä huippu-urheiluun. Kuten tekstin alkupuolella totesin, huippu-urheilu on epävarma ura. Siksi on ymmärrettävää, että monet jättävät huipun tavoittelun kesken. Huippu-urheilun kannalta onkin tärkeää, että harrastajapohja on mahdollisimman laaja; vain siten motivoituneet lahjakkuudet nousevat varmimmin esille. Jos ja kun huippu-urheilijan motivaatio kumpuaa nautinnosta, itsensä kehittämisestä ja kilpailuvietistä, kenties ensin mainittuun panostaminen – urheilun hauskuuden ja nautinnollisuuden tukeminen – voisi olla ratkaisu nuoriso- ja harrasteliikunnan määrän lisäämiseen.

Suomalaisesta urheilukeskustelusta saa usein sen vaikutelman, että epäonnistumiset perinteisissä menestyslajeissa ovat katastrofi, jopa kansallinen häpeä. Tässä moitteessa jää huomaamatta elämäntapa- ja joukkuelajeissa saavutettu menestys, vaikka juuri nuo lajit saattavat hyvinkin vastata paremmin 2000-luvun suomalaisnuoren mielenmaisemaa kuin perinteiset yksilölajit. Tämän vuoksi ne voivat myös saada suomalaiset nuoret liikkumaan ahkerammin.

Lähteet

- Myllyniemi, Sami (toim.) (2012) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53, Valtion nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 46. Helsinki: Valtion nuorisosaian neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura.
- Piispa, Mikko (2013a) Uusi Suomi ja urheilukulttuurin muutos. *Liikunta & Tiede* 50 (1), 4–9.
- Piispa, Mikko (2013b) ”Vapaasti olen saanut valita eikä mihkään ole pakotettu” – katsaus suomalaisen huippu-urheilijan elämänselämään. Teoksessa Mikko Piispa & Helena Huhta (toim.) *Epätavallisia elämänselämänkuvia. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 134. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 13–55.
- Piispa, Mikko & Huhta, Helena (toim.) (2013) *Epätavallisia elämänselämänkuvia. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 134. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Salasuo, Mikko & Hoikkala, Tommi (2013) Huippu-urheilijat nykyajan kannattelupinnoilla. Teoksessa Mikko Piispa & Helena Huhta (toim.) *Epätavallisia elämänselämänkuvia. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 134. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 57–77.

***

Seuraavassa kannanotossa Mikko Salasuo esittää omia havaintojaan ja kysymyksiään siitä, onko visioissa ja strategioissa puhtia ja ideoita viedä asioita haluttuun suuntaan. Riittävätkö visiot ja missiot, kun kulutusyhteiskunta on pitänyt osaltaan huolen siitä, että myös liikunnan harrastamisesta on tullut tuote, johon joillakin on varaa ja joillakin toisilla ei?

Mikko Salasuo on dosentti ja valtiotieteiden tohtori, joka työskentelee vastaavana tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Hän on tutkimuksissaan tarkastellut muun muassa dopingin käyttöä kuntourheilussa, huippu-urheilua, suomalaista liikuntakulttuuria ja fyysisen aktiivisuuden ylisukupolvista periytymistä.

Mikko Salasuo

Valoa ei voi kantaa säkillä

Kertomukset hölmöläisistä ovat tärkeä osa kansanperinnettä, kunnollisesta kansasta kerrottuja tarinoita. Hölmöläistarinat ovat humoristisia ja samalla ilkeäkuisia opetuksia, kär-

jistettyjä tarinoita kommelluksista, joihin ihmiset välillä ryhtyvät ajattelemattomuuttaan tai ajattellessaan liikaa. Tunnetuin tarina kertoo talon rakentamisesta ja siitä, kuinka kaikessa kiireessä ja innostuksessa hölmöläiset unohtivat tehdä taloon ikkunat. He ratkaisivat ongelman yrittäen kantaa valoa säkillä tupaan.

Tämä teksti on kuvaus aikamme hölmöläistöiminnasta, jossa säkin paikalla on liikuntajärjestö Valon Visio2020: ”Olemme maailman liikkuvien urheilukansa 2020”. Tämä visio on retorinen väline, joka on verrattavissa hölmöläisten valon kantamisessa käyttämään säkkiin. Analogia on osuva, koska suomalaisen urheilun kattojärjestön pyrkimys lienee vilpiton ja täynnä intoa kuin Hölmölän rakennusprojekti konsanaan. Ajatuksen keksijät uskovat retorisen säkin luovan Suomeen kollektiivisen liikuntahuuman, johon sitoutuu urheiluliikkeen lisäksi koko kansakunta: **meillä on unelma**, miltei Martin Luther Kingin hengessä⁵.

Kansainväliset vertailut osoittavat, että 15-vuotiaat suomalaiset liikkuvat vähemmän kuin lähes kaikki ikätoverinsa läntisessä maailmassa. Ikävuosien 11 ja 15 välillä liikunta-aktiivisuus tekee hallitsemattoman syösykierteen, ja nuorten liikkuminen pysähtyy lähes tyystin. WHO:n koululaistutkimusten kertoma on korutonta (mm. Aira ym. 2013). Samanaikaisesti uudet mittausmenetelmät, niin kutsutut objektiiviset mittaukset, ovat puhkaisseet kansallisten liikuntatutkimusten luoman kuplan siitä, että meillä harrastettaisiin liikuntaa jotenkin erityisen aktiivisesti. Liikuntaa harrastavien ihmisten määrä ei kerro juuri mitään liikunta-aktiivisuudesta, siis siitä, kuinka moni lapsi, nuori tai aikuinen liikkuu oman terveytensä kannalta riittävästi. Ja vaikka urheilujärjestöt edelleen kokoavat piiriinsä suuren osan suomalaisista, liikunnan harrastaminen myös urheiluseuroissa näyttää tasaantuneen ja kääntyneen 15-vuotiaiden kohdalla hienoiseen laskuun parin viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vapaa-ajalla tapahtuva arkiliikunta on laskenut niin 11-, 13- kuin 15-vuotiaidenkin kohdalla selvästi vuosien 2006 ja 2010 välillä. (Mm. Aira ym. 2013.)

Urheiluliikkeellä valoa porstuaan?

Suomalaisen urheiluliikkeen Visio-työ ja liikunta-aktiivisuuden realiteetit eivät kohtaa toisiaan. Rahasta homma ei ole kiinni, sillä liikuntaan ja urheiluun suunnatut julkiset tuet kasvoivat vuosina 2007–2011 yli 40 prosenttia. Kasvaneen rahoituksen vaikutukset eivät näy liikunnan lisääntymisenä millään indikaattorilla mitattuina, mutta jonkin varat on eittämättä käytetty. Urheilun uuden kattojärjestön perustamisen piti luoda aiempaa kustannustehokkaampi ja dynaamisempi toimintarakenne, mutta ”urheiluhimmeli” kasvoikin entisestään. Mikä unelma järjestön toimijoilla on?

Urheiluliikkeen toimialakohtainen tarkastelu tuottaa vähintään yhtä himmeitä mietteitä kuin ulkoisen rahoituksen kasvu. Viidentoista suurimman lajiliiton varainkäyttö

5 Visio2020:n esittelyvideo:

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=cNVPwos5fyk

jakaantuu seuraavasti: huippu-urheilu 35 prosenttia, järjestötoiminta (palkat yms.) noin 25 prosenttia, lasten ja nuorten liikunta hieman alle 25 prosenttia ja aikuisten liikunta 15 prosenttia. Vuosina 2001–2009 lapsiin ja nuoriin käytetty prosenttiosuus resursseista on säilynyt jokseenkin samalla tasolla, jopa hieman laskenut. Asiaa voi tarkastella myös henkilöstöresurssien kautta. Lajiliitoissa painopisteen siirtyminen huippu-urheiluun näkyy seitsemän prosentin henkilöstöresurssien kasvuna vuosina 2001–2009. Samalla ajanjaksolla lasten ja nuorten toiminnan henkilöstöresurssit ovat vähentyneet neljällä prosentilla. Liikunnan ja urheilun kattojärjestön unelma ei suu-remmin vaikuta 15 suurimmassa lajiliitossa, joissa omat unelmat ohjaavat toimintaa. (Aarresola & Mäkinen 2012.)

Himmeä, himmeämpi, himmein. Himmein osa tätä tarinaa ovat urheiluharrastusten hinnat ja niiden räjähdysmäinen kasvu. Suomalaisen urheiluliikkeen toimintalogiikan muuttuminen 1990-luvulla tilaaja–tuottaja-malliseksi apparaatiksi on sellainen kansalaistoiminnan anomalia, että se hakee vertaistaan. Liikuntaa harrastava lapsi on asiakas. Liikuntaa harrastava nuori on asiakas. Kaikki urheiluliikkeen puitteissa liikkuvat ovat asiakkaita. Maksavia asiakkaita. Asiakkaiden tyytyväisyys on kiinni toiminnan laadusta. Laatu nähdään urheiluliikkeessä valmennuksen laatuna, joka maksaa. Valmennustoiminnan pedagoginen laatu olisi oman tarinansa paikka, mutta tila ei tässä riitä siihen. Kaikki tynni, maksavat asiakkaat liikkuvat järjestetyn urheilutarjonnan puitteissa ja varattomat eivät. Vähävaraisten perheiden määrän kasvaessa ja ”laadun” nostaessa harrastusten hintoja suomalaiset lapset ja nuoret jakaantuvat niihin, joilla on ja niihin, joilla ei ole varaa harrastaa. Tällaista on kansalaistoiminta, yleishyödyllisten yhdistysten uusliberalistinen sovellus 2010-luvun Suomessa.

”Olemme maailman liikkuvin urheilukansa – 2020.” Retorinen säkki, jolla kannetaan valoa suomalaisen liikunnan ja urheilun kattojärjestössä tämä vuosikymmen. Tätä valon kantamista seurattaessa tulee väistämättä mieleen Matti, joka hakkasi kirveellä hölmöläisten talon kylkeen ikkunan, josta valo pääsi paistamaan sisään. Lopulta hölmöläiset lisävalon toivossa kaatoivat seinät, ja koko talo sortui. Kukaan ei onneksi satuttanut itseään. Onneksi myös vain hyvin harva urheiluliikkeen sisältä tai ulkopuolelta uskoo valon siirtyvän porstuaan kantamalla. Tutkimustulokset vahvistavat ja jo intuitiollakin voi päätellä hölmöläisten valon kannoksi rinnastuvan vision toimivuuden: Suomessa on parhaillaan kasvamassa kenties maailman liikkumattomin sukupolvi.

Jos vastuu lasten ja nuorten tulevaisuuden liikunta-aktiivisuudesta lepäisi yksin valon kantajien hartioilla, Mattikin voisi heittää yksin tuumin kirveensä kaivoon. Suomalainen urheiluliike ja erityisesti lajiliitot panostavat huippu-urheiluun. Valinta on oikeutettu, kunhan se artikuloidaan selvästi ääneen, eikä puuhaa pyöritetä julkisin varoin. Esimerkiksi Olympiakomitean verkkosivuilla tärkeimmiksi toimintaa ohjaaviksi arvoiksi kirjatut ”rehellisyys, läpinäkyvyys ja avoimuus” ovat joutuneet viime aikoina kovasti kyseenalaiseen valoon (Laine ym. 2013).

Sellainen peli ei kuitenkaan vetele edes hölmöläistarinoissa, että huippu-urheilu uitetaan ”salaa” osaksi kaikkea lasten ja nuorten liikunnan harrastamista. Urheiluliikkeen

on näiltä osin syytä ryhdistäytyä. Jokaisella lapsella, nuorella ja heidän vanhemmiltaan on oikeus tietää, mihin he maksavina asiakkaina sitoutuvat – tämä oikeus taitaa kuulua jo kuluttajasuojankin piiriin. Näin valinta omaehtoisen liikunnan, liikunnan harrastamisen ja huippu-urheilun välillä voidaan tehdä tietoisena olemassa olevista vaihtoehtoista. Tätä kutsutaan eettiseksi toiminnaksi – nykyistä julkisten varojen kuppaaamista liikunnan ja liikkumattomuuden varjolla sen sijaan epäeettiseksi.

Kansanterveys ja koululiikunta unelman pelastajiksi?

Liikunnan ja urheilun kattojärjestön kanniskellessa valoa säkillä tupaan muualla yhteiskunnassa on nähtävissä positiivista liikettä. Liikkumattomuuden kansanterveydelliset haitat on tunnistettu ja nostettu YK:ta myöten vahvasti agendalle. On virinnyt uudenlaista ajattelua, on käynnistetty lupaavia hankkeita, ja jotakin uutta on syntymässä. Suomen kansan liikuttamiseksi jokaisen pragmaatikon ja päättäjän on kohdistettava katseensa uusiin tahoihin.

Esimerkiksi Liikkuva koulu -hanke⁶ vie liikunnan suoraan kouluihin. Sen ympärille on alkanut muodostua sellaisten kansalaisjärjestöjen verkosto, joka yhdistää liikunnan luontevaksi osaksi lasten iltapäivätoimintaa ja nuorisotyötä. Toimintaan osallistuminen on ilmaista ja tarjoaa aidon tavan yhdistää nykykoulun haasteet ja terveyden kannalta välttämättömän liikunnan. Myös järjestetyn harrastustoiminnan parissa olevat lapset ja nuoret hyötyvät päivittäisen liikunnan määrän lisääntymisestä.

Pidemmillä aikavälillä ja riittävästi resursoituna keino niin suomalaisnuorten liikunta-aktiivisuuden kohottamiseen kuin potentiaalisten huippu-urheilijoiden kasvattamiseen voi löytyä nimenomaan kansanterveysvetoisesta liikunnasta. Toiminnan ensisijaisen kontekstin täytyy olla varhaiskasvatus, koulu, iltapäivätoiminta tai muu koulupäivän perään linkitetty liikunta. Tässä mallissa ei ole sijaa maksavalle asiakkuudelle, vaan mukaan pääsy on vapaata kaikille lapsille ja nuorille. Tällainen ponnistus vaatii hallinnonalojen välistä yhteistyötä, jota löytynee viimeistään silloin, kun valtiovarainministeriön virkamiehet huomaavat kalkyloida lasten ja nuorten liikkumattomuuden tulevaisuuden kustannukset terveydenhuollon kontolle. Tätä odotellessa Matti voisi käydä ”tuhannen liikuntahankkeen” satumaassa päästämässä hieman valoa sisään, tavalla tai toisella (liikunnan hankemaailmasta ks. Rikala 2012).

Lähteet

- Aarresola, Outi & Mäkinen, Jarmo (2012) Liikuntajärjestöjen tulosohjaus. Teoksessa Jarmo Mäkinen (toim.) *Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys*. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto 2012: 6, 38–50.
- Aira, Tuula & Kannas, Lasse & Tynjälä, Jorma & Villberg, Jari & Kokko, Sami (2013) *Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta?* Helsinki: Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2013: 3.

6 www.liikkuvakoulu.fi

Laine, Antti & Salasuo, Mikko & Lappalainen, Tuomo (2013) Urheilupomojen harhapolku. *Suomen Kuvalehti* 15/2013 http://digi.suomenkuvalehti.fi/issue_page/urheilupomojen-harhapolku/?shared=1 (Viitattu 24.4.2012.)

Rikala, Saku (2012) *Kohti liikunnan pysyviä käytäntöjä. Liikunnan hyvät käytännöt -hankkeen väliraportti*. Helsinki: LTS.

***

Seuraavaksi Kati Kauravaara tuo oman puheenvuoronsa Mikko Salasuon aloittamaan keskusteluun nuoren sosiaalisen taustan merkityksestä liikunnan harrastamisessa tai sen harrastamattomuudessa. Entäpä jos liikunnallisessa passiivisuudessa ei ole kysymys tarjonnan ongelmista vaan siitä, että liikuntaharrastamiselle ei ole kysyntää?

Kirjoittaessaan tätä tekstiä Kati Kauravaara on ollut tohtorikoulutettava, liikuntatieteiden maisteri Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKE'Sissä. Kauravaaran nuorten työläistaustaisten miesten liikuntaa tarkasteleva väitöskirja on tarkastettu kesäkuussa 2013.

Kati Kauravaara

Vähäinen liikunta nuoren miehen mielekkäänä valintana

Yksi julkisuudessa aika ajoin esiin noussut syy lasten ja nuorten vähäiseen liikkumiseen on liikunnan harrastamisen kalleus. Liian usein lasten ja nuorten liikkuminen on kiinni perheiden taloudellisista mahdollisuuksista sijoittaa nuorten liikuntaharrastuksiin. Kalliit varusteet, erityiset harjoitteluolosuhteet ja laadukas valmennus nostavat harrastamisen hintaa. Kaikki ei kuitenkaan ole rahasta kiinni, eikä valintojen taustalla aina ole raha tai sen puute.

Joillakin nuorilla liikkuminen yhtenä arjen valintana vastaa niihin tarpeisiin, jotka tekevät elämästä elämisen arvoista, joillakin ei. Joskus liikkuminen ei syystä tai toisesta kiinnosta, eikä sitä koeta merkitykselliseksi. Joskus liikunta voisi kiinnostaakin, mutta elämässä on paljon muuta mielenkiintoista tekemistä, joka valitaan ennen liikkumista. Liikkuminen kilpailee monien muiden arjen (kulutus)valintojen kanssa, ja on paljon nuoria, joille liikkuminen ei ole itsestäänselvyys. Vähäiseksi jäävä liikkuminen sen sijaan on.

Tässä kannanotossa kiinnitän huomiota taloudellisen näkökulman lisäksi joihinkin

muihin tekijöihin, jotka vaikuttavat siihen, minkälaisia valintoja nuoret tekevät liikkumisen ja fyysisen aktiivisuuden suhteen. Tarkastelen, kuinka nuori mies valitsee arkeensa itselleen merkityksellisiä asioita, joiden joukossa ei ole liikuntaa. Liikkuminen ei vastaa niihin tarpeisiin, joita tarkastelemillani nuorilla on. Pohdin myös sosiaalisia rakenteita, jotka vaikuttavat yksilön valintoihin ja sitä, kuinka vähäinen liikunta voi joskus olla melkein kuin luonnollinen valinta. Kirjoitukseni pohjana on etnografinen tutkimus (Kauravaara 2013), jossa olen analysoinut vähäisen liikunnan ilmiötä 18–20-vuotiaiden nuorten ammattikoululaismiesten arjessa ja elämäntavassa⁷.

Minun arkeni, minun valintani

Jokainen yksilö tavoittelee tavalla tai toisella subjektiivisesti mielekästä elämää omista lähtökohdistaan käsin. Arkeen valitaan asioita, joiden uskotaan vastaavan omia tarpeita, arvostuksia ja päämääriä. Etnografisen aineistoni nuori mies on aktiivinen toimija, joka vapaa-ajallaan hengaa kavereidensa kanssa, autoilee ja istuu ruudun ääressä. Hän nauttii alkoholia ja tupakoi. Liikunta ei juurikaan kuulu hänen arkeensa. Nuoren miehen valintoja ohjaa viisi elämän suola: hetkessä eläminen, kiireettömyys, vapaa-ajan runsaus, mahdollisimman vähällä pääseminen ja kaverit. Elämän suolat tekevät elämästä mielekästä. Elämän suolojen tulee kuitenkin toteutua, jotta mielekkyyden kokemus säilyy. Siksi nuori mies pitää tavoitteistaan tiukasti kiinni: arjessa tehtyjen valintojen on edistettävä elämän suolojen toteutumista – ainakaan ne eivät saa estää sitä.

Nuori mies elää tässä hetkessä. Hän ei murehdi menneitä eikä suunnittele tulevaa. Hetkessä eläminen mahdollistaa hetken mielihoiteista tapahtuvien ideoiden toteuttamisen ja antaa tilaa arjen yllätyksellisille tarjoomuksille. Hetkessä eläminen vaatii kiireetöntä elämänsäntettä. Tutkimusten ja ihmisten arkikokemusten mukaan suurimpia liikkumisen esteitä ovat ajan puute ja kiire. Aineistoni nuori mies ei kuitenkaan koe kiirettä, eikä kiire siten asetu hänen elämässään todelliseksi vähäisen liikkumisen syyksi. Hän ei suunnittele aikataulujaan kireiksi, jos ylipäänsä suunnittelee niitä mitenkään. Aikamääreet eivät ole myöskään täsmällisiä: viisitoista minuuttia myöhässä tarkoittaa vielä ajoissa olemista. Mikäli kaksi toimintoa uhkaa mennä päällekkäin, tingitään vähemmän tärkeästä. Tätä päällekkäisyyttä ei mielletä kiireeksi vaan leppoisaksi elämäksi. Tiettyihin treeni-aikatauluihin ja -paikkoihin sidottu liikkuminen ei kykene mahdollistamaan hetkessä elämistä ja kiireettömyyttä, eikä etenkään organisoituun liikuntaan haluta siksi sitoutua. Muiden päättämä aika ei olisi enää omaa, velvoitteista vapaata aikaa.

⁷ Keräsin etnografisen tutkimusaineistoni vuoden kestäneen intensiivisen kenttätöiden aikana vuosina 2010 ja 2011 pääosin osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen keinoin. Tutkimukseni keskiössä on kuusi ammattikoulun kone- ja metallialan kolmannen vuosikurssin miestä, jotka nimesin työväenluokkaisiksi pääosin heidän opiskelemaansa alan ja heidän vanhempiansa ammattien perusteella. Analysoin aineistoni käyttämällä metodina teoria-ohjaavaa sisällönanalyysia, jonka räätälöin tutkimustani varten. Teemoittelussa ja sisällön luokittelussa käytin apuna Atlas.ti-ohjelmaa.

Nuori mies haluaa minimoida henkisen ja fyysisen ponnistelun suhteessa saatavaan hyötyyn, eikä hän koe saavansa liikunnasta sellaista hyötyä, jonka vuoksi kannattaisi ponnistella. Hän ei näe esimerkiksi terveyshyötyä motiivina liikkuu: terveys ei ole nuorelle miehelle erityinen päämäärä tai valintoja ohjaava tekijä. Liikkumisen sijaan valitaan sellaista tekemistä, jota kaveritkin valitsevat, sillä muuten pudotaan porukasta. Keskeistä elämässä ovat omaehtoisuus, leppoisuus ja aikatauluttomuus. Nuori mies elää tyytyväistä elämää, johon ei kuulu liikkuminen.

Siis kenen valinta?

Nuorella miehellä on intressejä, mieltymyksiä ja haluja. Valintoihin liitetyt merkitykset syntyvät kuitenkin aina vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Siten liikkuminen ei ole kiinni pelkästään yksilön tahdosta, vaan se on seurausta myös vallitsevista kulttuurisista ja rakenteellisista ehdoista. Sosiaaliin asemiin liittyy reunaehtoja, jotka määrittävät, mitä on mahdollista valita ja mitä ei. Rakenteet ja reunaehdot voivat olla yksilön vapautta ja pyrkimyksiä rajoittavia pakkoja ja välttämättömyksiä mutta yhtä hyvin myös niitä mahdollistavia ja niihin kannustavia tekijöitä. Ne luovat kehykset, joiden puitteissa nuoren miehen on mahdollista tai pakko toimia, haluaa hän sitä tai ei.

Tutkimukset kertovat, että liikkuminen on eriytynyt sosiaalisesti ja että liikkuemisaktiivisuus on kulttuuri- ja luokkasidonnaista. Alempiin sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien vanhempien lapset liikkuvat vähemmän kuin ylempiin sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien vanhempien lapset. Ammattikoululaiset liikkuvat vähemmän kuin lukiolaiset. Yleensäkin pienituloiset, työntekijäasemassa olevat ja vähän koulutusta saaneet liikkuvat vähiten. Taloudelliset resurssit toimivat sosiaalisina erottelijoina: kaikilla ei ole varaa harrastaa sitä, mitä haluaisi. Voi myös olla, että yksilöllä ei ole halua laittaa rahaa liikkumiseen, vaan hän priorisoi jotakin itselleen subjektiivisesti tärkeämpää. Myös se, mihin rahaa halutaan laittaa, määräytyy kulttuurisesti. Vähäinen liikkuminen voi siten olla lähikulttuurin legitiimi valinta ja osa kulttuurista makua.

Yhteiskuntaluokat poikkeavat toisistaan kulttuurin kulutuksen ja kulttuurisen maun suhteen (Bourdieu 1978; 1984; Kahma 2011; 2012). Kulttuurin kulutus kattaa laajasti eri kulttuurialueet, kuten musiikin kuuntelemisen, lukemisen, television katsomisen, ulkona syömisen ja liikkumisen. Samalla tavalla kuin taloudelliset resurssit, myös makumieltymykset toimivat sosiaalisina erottelijoina: toisiin ryhmiin kuuluvat liikkuvat ja toisiin ryhmiin kuuluvat eivät sitä tee. Joskus makutottumusten avulla erottaudutaan toisista ryhmistä tietoisesti ja aktiivisesti, ja joskus tullaan erottautuneeksi tiedostamatta.

Suomalaista makuavaruutta tutkittaessa yhteiskuntaluokkaerot tulevat esille erityisesti liikkumisen aktiivisuudessa, ei niinkään siinä, mitä liikuntamuotoja suositaan. Siinä missä keskiluokkainen liikkuu, työväenluokkainen ei sitä tee. (Kahma 2011, 62, 65–66.) Makutottumukset ilmentävät sitä, mistä on hyväksyttävää pitää ja mistä ei. Kun liikkuminen ei ole yhteisössä arvostettu valinta, on helppoa ja itsestään selvää liikkua vain vähän. Tässä yhteydessä voidaan puhua kulttuurisesta pääomasta, joka muuttuu tai on muuttumatta fyysiseksi aktiivisuudeksi. Pääomat saadaan lapsuudenperheeltä

kasvatuksena ja perintönä sekä yhteiskuntaluokkasidonnaisten oppilaitosten, kuten ammattikoulujen käytäntöjen kautta. Osittain ne hankitaan tai menetetään kamppailuissa muiden yhteiskunnan kentillä toimivien kanssa. (Bourdieu 1984.)

Tutkimukseni nuorella miehellä ei ole hallussaan sellaista kulttuurista pääomaa (tietoja, taitoja, valmiuksia, suhtautumistapoja, arvoja), joka muuttuisi omaa kehoa liikuttavaksi elämäntavalliseksi valinnaksi. Nuoren miehen lapsuudenkodissa ei erityisemmin kannustettu liikkumiseen, eikä hänen kavereidensa muodostaman lähikulttuurin perinteisiin ja normeihin kuulu liikkuminen. Ammattikouluympäristökään ei osoittautunut liikuntaa tukevaksi ympäristöksi. Nuoren miehen on turvallista ja helppoa olla harrastamatta liikuntaa, jolloin hän mukautuu yhteisönsä eikä joudu sietämään naljailua tai joukon ulkopuolelle sulkemista. Liikuntaan käytetty aika olisi pois kavereiden kanssa olemisesta, omassa kulttuurissa arvostetun sosiaalisen pääoman hankkimisesta ja ylläpitämisestä.

Kaveripiirin muodostamalla lähikulttuurilla on moninaista vaikutusta siihen, mitä arkeen valitaan, mitä kulutetaan ja mitä ei. Vähäiseksi jäävä liikunta saattaa olla nuoren kannalta hyvän ja mielekkään elämän toteuttamista, jota lapsuudenkodissa ja koulussa sisäistetyt makumieltymykset, asenteet sekä ajatus- ja suhtautumistavat ohjaavat. Nuori tulee ikään kuin valinneeksi liikunnan vähäisyyden luonnollisesti tai automaattisesti, jolloin hänen valintansa heijastelee hänen sosiaalista taustaansa – työväenluokkaiseksi nimeämäni nuori mies on omaksunut yhteiskuntaluokalleen tyypillisen elämäntavan.

Pierre Bourdieun (1984) teorian mukaan hallitseva luokka kykenee määrittelemään, mikä on yhteiskunnassa hyvää, soveliasta ja suotavaa ja mikä ei. Se esittää oman luokka-asemansa muovaaman kulttuurisen maun ja elämäntavan muiden ryhmien makua paremmaksi, legitimiiksi. Työväenluokan maku ei kelpaa legitimiiksi mauksi, vaan sosiaalisesti arvostettu keho on nimenomaan hallitsevan luokan tavoilla hoidettu ja muokattu. Työväenluokkaisen nuoren miehen keho on kaikkea muuta kuin tätä. Vaikka yhteiskunnassa ei yleisesti arvostettaisikaan nuoren miehen vähän liikkuvaa kehoa, nuori mies arvostaa sitä itse. Liikunnanedistämiskeskusteluissa ja -toimenpiteissä unohtuvat liian usein vähän liikkuvan arkinen näkökulma ja merkitysmaailma, jolloin toimenpiteitä suunnitellaan ylhäältä alaspäin. Niin kauan kuin liikunnanedistämistoimenpiteet on suunniteltu ja toteutettu edistäjien näkökulmasta, arvomaailmasta ja lähtökohdista käsin, ne eivät kohtaa vähän liikkuvan nuoren arkea.

Lähteet

- Bourdieu, Pierre (1978) Sport and social class. *Social Science Information* 17 (6), 819–840.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. Englanninnoos Richard Nice. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Kahma, Nina (2011) *Yhteiskuntaluokka ja maku*. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011: 8.
- Kahma, Nina (2012) Sport and social class: The case of Finland. *International Review for the Sociology of Sport* 47 (1), 113–130.

Kauravaara, Kati (2013) *Mitä sitten, jos ei liikuta? Etnografinen tutkimus nuorista miehistä.* Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 276. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.

***

Edellisessä tekstissä nuorten liikunnallista passiivisuutta pohditaan sosiaaliluokkahabitust- ja luokkakulttuurikysymyksenä. Seuraavassa tekstissä mennään luokkahuoneisiin ja pohditaan tapoja, joilla peruskoulu voisi ehkäistä sitä liikkumattomuuden mentaliteettia, joka monelle nuorelle syntyy yläkouluvuosina ja jota erityisesti niitä seuraavat kouluvuodet vahvistavat. Liikuntatieteiden maisteri Katja Rajalan, liikuntatieteiden maisteri Salla Turpeisen ja yhteiskuntatieteiden tohtori Kaarlo Laineen visioima koululiikuntakulttuuri murtaisi nykyistä ja tuottaisi uutta, mutta sen toteutuminen vaatii suurta muutosta koulun arkikäytännöissä: uusien asioiden sietämistä ja uudella tavalla toisiin luottamista.

Katja Rajala työskentelee tutkijana liikunnan ja kansanterveyden edistämissätiössä LIKESissä. Hänen asiantuntemustaan ovat muun muassa nuorten liikunta-aktiivisuuteen liittyvät kysymykset ja liikunnan edistämiseen liittyvän toiminnan arviointi. Myös Salla Turpeinen työskentelee tutkijana LIKESissä ja on perehtynyt muun muassa liikunnan tasa-arvokysymyksiin. Kaarlo Laine toimii LIKES-tutkimuskeskuksen yksikönjohtajana.

Katja Rajala, Salla Turpeinen & Kaarlo Laine

Notkeampi koulu – aktiivisempi koulupäivä?⁸

Ei välttämättä tämänikäiset oikeen hirveesti innostu mistään.
(Poika, 9. lk.)

Koulun arkisten toimintatapojen ja käytäntöjen muuttaminen liikunnallisemmiksi ja aktiivisemmiksi ei ole helppoa. Erityisesti yläkoulu näyttää jähmettävän sekä koulu-instituution että oppilaan. Koulun muuttumisen edellytys on kysymys siitä, uskaltaako henkilökunta antaa nuorille vastuuta koulupäivän uudistamisesta ja rikkoa totuttuja

---

8 Kirjoitus perustuu Liikkuva koulu -ohjelman pilottivaiheen (2010–2012) sekä ohjelmavaiheen (2012–) seurannan ja tutkimuksen julkaisuihin, aineistoihin ja materiaaleihin sekä lisäksi ”Oppilaan ääni” -esitykseen 16.4.2012 Liikkuva koulu -seminaarissa. (Ks. www.liikkuvakoulu.fi.)

rutiineja. Muutoksen edellytyksinä ovat kouluyhteisön sisällä sekä henkilökunnan että oppilaiden perinteisten roolien ylittäminen ja muovaaminen aktiivisemmiksi. Koulututkimuksissamme olemme joutuneet kysymään, ovatko liikkuminen ja kaikenlainen aktiivisuus jo sinällään koulussa noloa. Ovatko nuoren erityinen “yläkoululaisen status” ja hengailuhenki ylittämätön este tiellä aktiivisempaan koulupäivään? Miten koulu voi ottaa tytöt ja pojat huomioon aiempaa aktiivisempina yksilöinä? Mikä nuoria liikuttaa mielellisesti ja kehollisesti koulussa? Kuuluuko oppilaan ääni?

Olis niinku tuolla sisällä jotain liikunnallista tekemistä kun kaikki vaan istuu penkeillä. (Poika, 7. lk.)

Yläkoululaisten liikkuminen on pitkän koulupäivän aikana todella vähäistä, ja muutos alakouluun verrattuna on jyrkkä. Lohduttavaa kuitenkin on, että passiivisuus ei ole luonnonvoima – siihen voidaan vaikuttaa, jos niin halutaan ja niin päätetään yhdessä. Näin on jo tapahtunut joissakin Liikkuva koulu -ohjelmaan mukaan lähteneissä yläkouluissa. Liikkuva koulu on osa hallitusohjelmaa ja sen toteuttajina ovat Opetushallitus, opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, puolustushallinto, aluehallinto, järjestöt, LIKES-tutkimuskeskus sekä tärkeimpinä toimijoina koulut eri puolilla Suomea. Koulut ideoivat ja kehittävät erilaisia tapoja lisätä liikkumista koulupäivään (www.liikkuvakoulu.fi).

Onnistuneet muutosprosessit ovat edellyttäneet rehtorin ja henkilökunnan yhteistä määrätietoisuutta ja ennen kaikkea nuorten kohtaamista yksilöinä. Koulun muuttamiseen tarvitaan oppilaiden kuuntelemista ja kuulemista, heistä kiinnostumista sekä myös aitoa toimintaa osallistamista arkipäivän tekoina. Sopivilla toimilla ja välineillä liikkumista ja aktiivisuutta on saatu lisättyä: *”Se oli aika kova juttu kun tuossa oli ne kaks pingispöytää, niin siinä oli eniten porukkaa.”* (Poika 7. lk.)

En haluaisi missään nimessä hikoilla välitunneilla, koska ei ole kiva mennä hikisenä ja sekaisen näköisenä takaisin sisälle kouluun muiden joukkoon. (Tyttö, 9. lk.)

Liikunta on joillekin välteltävä peikko – niin opettajille kuin oppilaille. Perinteiset mielikuvat ja käsitteet hallitsevat ja kahlitsevat liikkumista koulussa edelleen, ja jo pelkkä sana voi saada aikaan epämieluisia tunteita tai mielikuvia. Opettajille on ehkä parempi puhua esimerkiksi oppilaiden aktivoinnista kuin liikkumisesta tai liikunnan lisäämisestä. Yllättävän monet nuoretkin käsittävät sanan liikunta perinteiseksi ”hikiliikunnaksi”, joka ei houkuttele pariinsa keskellä koulupäivää. Mielikuva hikisenä välitunnilta tunnille saapuvasta murrosikäisestä tuntuu vastenmieliseltä sekä opettajista että oppilaista. Yläkouluissa voikin olla järkevämpää tavoitella ainakin aluksi passiivisuuden purkamista pikemmin kuin liikkumisen lisäämistä. Liikkuvissa yläkouluissa on esimerkiksi korvattu tuoleja jumppapalloilla ja sovittu, että ulkoviikintuntien määrää lisätään. Luokan kanssa on käyty kävelemässä kesken oppitunnin, tai

kuten eräässä yläkoulussa, koko koulu – opettajat ja rehtori mukaan lukien – kävelee kerran viikossa yhteisen lenkin. Oppitunti saattaa keskeytyä hetkeksi keskusturadiota kautta ohjattavalla taukoliikunnalla tai tanssihetkellä. Perinteisen koulun hierarkkista käytäntöä, ylösnousemista oppitunnilla vastattaessa, on aseteltu uuteen kontekstiin pitkän istumisen keskeyttämisessä ja aktivoinnissa. Muitakin keinoja kouluissa löytyy, ja vain mielikuvitus on niiden rajana: ”*Esimerkiksi kun kemian tunnilla on se kellojuttu (munakello keskeyttää tunnin), niin se on just hyvä kun ei tarvi koko ajan istua samassa asennessa, että voi nousta ja venytellä siinä rauhassa ja sitten taas alkaa tekee tehtäviä.*” (Tyttö, 8. lk.)

Ois palloja ulkona esillä nii vois vaa alkaa pelaamaan. (Poika, 9. lk.)

Yläkoulujen pihat ovat usein liikkumisen näkökulmasta karuja. Mistä tämä johtuu? Ovatko taustalla aikuisten sisäistämät mielikuvat passiivisista nuorista – mitä hyödyttää tarjota nuorille mahdollisuuksia liikkumiseen, jos seurauksena ei ole muuta kuin ilkeiden kohteiksi joutuvat välineet? Onko koulu ajateltu ympäristöksi, jossa ei olla aktiivisia muuten kuin käskemällä ja jossa oppiminen ei saa olla liian mukavaa? Yllätys voikin olla melkoinen, kun pihalle saatu verkkokeinu on ahkerassa käytössä tai kun pingispelit käynnistyvät jo ennen koulun alkua. Liike ei takuulla lisääntynyt, jos se ei ole koulun fyysisissä tiloissa mahdollista, eikä nuorilla ole siihen välineitä käytettävissään. Kallis piharemontti ei ole ainoa ratkaisu mahdollisuuksien parantamiseen, vaan olemassa olevien rakenteiden muokkaamisella voidaan saada jo paljon aikaan. Kun koulun tiloja uskalletaan tarkastella oppilaiden silmin, romuvarasto voi muuttua hetkessä kuntosaliksi, pelipöydät ilmestyvät koulun aulatiloihin, skeittipaikka rakentuu asfalttipihalle, tanssimatto löytää paikkansa koulun käytäviltä, ja kellarin käytävä muuttuu kiipeilyseinäksi. Ideat eivät yleensä nuorilta lopu, jos heiltä uskalletaan kysyä. Hullultakin tuntuva ajatus voi hieman pureskeltuna luoda uusia mahdollisuuksia, jotka johtavat oppilaiden aktiivisuuteen.

Oppilaiden ideoiden toteuttaminen synnyttää omistajuutta yhteisiin asioihin. Sen sijaan, että koululle ostetaan uudet Jopot kaikkien käyttöön, voidaan hankkia käytettyjä pyöriä, joita oppilaat kunnostavat itse: korjaavat, maalaavat, tuunaavat. Tällöin pyörät todennäköisesti pysyvät paremmassa kunnossa ja niistä huolehditaan; pyöräthän ovat ”meidän”. Itse tuunattuihin pyöriin syntyy erilainen omistajuus kuin valmiina eteen tuotuihin. Sama pätee muihinkin välinehankintoihin ja liikkumisolosuhteiden rakentamiseen. Kouluympäristön aktivointi ei välttämättä vaadi paljon.

Ainoa mitä ulkona voi tehdä, on potkia lunta, ja sekin kiellettiin, ja lumipallojen heittäminen, liukumäkien teko ja kaikki normaalitoiminta on kielletty, eli ulkona = ei toimintaa. (Tyttö, 7. lk.)

Rakenteiden lisäksi myös asenteet vaativat ravistelua, jotta jähmeä koulu notkistuisi ja mahdollistaisi oppilaiden lisääntyneen aktiivisuuden ja osallisuuden. Koulussa toimitaan yleensä aikuisten näkökulmasta laadittujen sääntöjen puitteissa, jolloin totutut rutiinit kahlitsevat ajatuksia aktiivisemmasta koulupäivästä. Mahdollisuudet muutokseen paranevat, jos turhat kiellot korvataan sallivammalla ajattelulla: liikuntasaliin saa mennä pelailemaan välitunneilla, koulun välineitä saa käyttää, skeittilaudan saa tuoda kouluun ja sitä saa käyttää välitunnilla. Koulun sääntöjä ja toimintatapoja kannattaa pohtia yhdessä nuorten kanssa. Nuorten ideat aktiivisemmasta koulupäivästä tuovat todennäköisesti lisää melua ja hälinää välitunneille, jolloin tarvitaan sietämistä ja kärsivällisyyttä. Aikuisten näkökulmasta keskusradiosta välituntisin kuuluva musiikki ja koulun aulaan tuodut pingispöydät saattavat häiritä opettajien rauhaa. Yhdessä laaditut ja keskustellut pelisäännöt luovat kuitenkin yhteisymmärrystä ja sallivuutta puolin ja toisin.

Se olis kaikkein kivointa että kaikki lähtis oikeesti mukaan. (Tyttö, 9. lk.)

Oppilaan näkökulmasta koko koulun yhteisöllisyys on keskeinen taustatekijä pyritäessä muuttamaan koulupäivää aiempaa aktiivisemmaksi. Myös kaverit ja koulun monet ryhmämuodostelmat vaikuttavat liikkumiseen koulupäivän aikana. Kaverit määrittelevät pitkälti, mitä nuori voi koulussa tehdä: *”No ulkona ois ihan hauska käydä mut sinne ei saa sitten ikinä kavereita lähtemään”* (Poika, 9 lk.). Nuorelle on tärkeää, että kaikki koulussa osallistuisivat esimerkiksi erilaisiin tapahtumiin ja tempauksiin.

Yläkoululaiset ovat sisäistäneet yläkoululaisen statuksen, jonka mukaan he toimivat. Ulkonäköön liittyvät nolouden kokemukset ovat vahvasti läsnä etenkin yläkoululaisten tyttöjen – mutta myös poikien – ajatuksissa. Tekemisen oleellinen määrittäjä on, miltä tekeminen näyttää muiden silmissä. Yläkoululainen punnitsee monet ratkaisunsa suhteessa niiden nolouteen ja sen takana oleviin häpeän tunteisiin: *”Kyllä mä oon yrittäny jos on joku jumppa ollu, mutta mä en vaan tajuu niitä kun jotkut vaan istuu silleen ’en kehtaa tai ’et toi on tosi noloo tollanen”* (Tyttö, 9. lk.). Tämä nolouden kulttuuri on syytä ottaa vakavasti. Nolouden mekanismit olisi tunnistettava, jotta yläkoulussa voitaisiin löytää aktiivisen koulupäivän ei-noloja toteutustapoja. Näitä aikuiset eivät pysty löytämään yksin, vaan niiden metsästämisessä tarvitaan nuorten aitoa kuulemistä ja osallistamista.

Kun siellä on enemmän sellasta niinku jalkapalloja ja koripalloja, enemmän poikien juttuja. (Tyttö, 8. lk.)

Tytöt ja pojat suhtautuvat koulupäivän aikana tapahtuvaan liikuntaan hieman eri tavoin. Liikkumisen edistämisessä sukupuolten välisten erojen huomioiminen on samalla tavalla tärkeää kuin oppilaiden yksilöllisyyteen perustuva toiminnan räätälöinti. Yläkoululaisten poikien mielestä hyvä välitunti sisältää tekemistä, liikuntaa ja pelailua yhdessä kavereiden kanssa. Tyttöjen mielestä hyvää välituntia kuvaavia asioita ovat puolestaan kavereiden kanssa yhdessä oleminen, juttelu, rauhassa oleskelu ja rentou-

tuminen sekä hyvä ja hauska ilmapiiri.

Yläkoulun pojat kaipaavat lisää välineitä koulun pihalle ja sisätiloihin. Tytöt puolestaan tuovat poikia useammin esille ajatuksen ohjatusta välitunti liikunnasta, joka järjestettäisiin koulun sisätiloissa. Näyttäisi siltä, että pojat lähtevät tyttöjä useammin välitunnilla ulos ja kiinnostuvat tyttöjä enemmän esimerkiksi koulupihan tarjoamista mahdollisuuksista. Tytöt todennäköisesti menevät ulos vain silloin, kun se on pakollista. Tyttöjen välituntiaktiivisuutta on pystytty jonkin verran lisäämään esimerkiksi ohjatun tanssin keinoin, mikä vaatii kuitenkin normaalia pidempää välituntia. Kyselyaineistojen perusteella voi todeta, että yläkoulun tyttöjen eniten harrastamia liikuntamuotoja näyttäisivät olevan pyöräily, kävelylenkkeily, hölkkä, tanssi, voimistelu/jumppa sekä kuntosalilla käynti. Yläkoulun pojille mieleisiä liikuntamuotoja puolestaan näyttäisivät olevan pyöräily, kävelyn ja hölkin lisäksi ainakin kuntosaliliikunta, jääpelit ja salibandy. Suurinta osaa tyttöjen ja poikien suosikkiliikuntamuodoista on mahdollista toteuttaa kouluympäristössä. Etenkin kuntosaliharjoittelun suosio voisi olla sellainen signaali, johon yläkouluissakin voitaisiin tarttua.

Välitunnit on ihan mukavia sille kun pystyy tekee aika paljon kaikkea. (Poika, 8. lk.)

Liikunnallisesti aktiivisen koulupäivän ytimessä on nuorten osallisuus. Osallisuuden tunteista nuori saa kokemuksen oman roolin merkityksellisyydestä ja vastuun saamisesta omassa kouluyhteisössään. Luottamus omiin kykyihin kasvaa, ja halu toimia lisääntyy. Kuulluiksi ja kohdatuiksi tuleminen on nuorille tärkeää ja merkittävä heidän hyvinvointiaan edistävä tekijä. Oppilaiden osallisuuden tulisi olla osa koulun arkea, mutta oppilaiden arkipäivän osallistamiseen tarvitaan tietoista ja systemaattista asian edistämistä. Aktiivista koulupäivää tavoiteltaessa elämään jäävät toimintatavat, jotka on helppo järjestää ja jotka sidotaan koulun perustoimintaan.

Osallistamisessa on pitkälti kyse uudenlaisen oppilaan ja opettajan välisen sekä oppilaiden keskinäisen vuorovaikutuksen oppimisesta. Totuttujen rutiinien murtaminen ei vaadi erityistaitoja vaan ennemminkin rohkeutta ja kykyä katsella vähän uusin silmin ja uusiin suuntiin. Osallisuuteen rohkaisemisessa keskiössä ovat oppilaiden kohtaaminen, yksilöllisyys sekä perinteisten roolirajojen rikkominen.

***

Anu Gretschel ja Päivi Berg tuovat seuraavassa tekstissä esiin näkemyksiään siitä, mitä jo aiemmin koetusta ja kokeillusta on hyvä ottaa ohjenuoraksi uutta liikuntakulttuuria rakennettaessa. Kirjoittajat pohjaavat ajatuksensa havaintoihin, joita he ovat koonneet arvioidessaan muutama vuosi sitten toteutettua nuorten liikunnan edistämiskampanjaa Your Movea.

Anu Gretschel on filosofian tohtori, joka työskentelee tutkijana Nuoris-

tutkimusverkostossa. Gretschel on tutkimuksissaan tarkastellut paljon nuorisotyöhön, liikuntaan ja nuorten osallisuuteen kiinnittyviä teemoja ja käytäntöjä. Päivi Berg on valtiotieteiden tohtori ja työskentelee myös tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Berg laatii tutkimuskatsausta lasten ja nuorten liikunnasta sekä Sami Myllyniemen kanssa vuoden 2013 Nuorten vapaa-aikatutkimusta Nuoria liikkeellä! ja on väitellyt sukupuolen merkityksellistymisestä yläkoulun liikunnanopetuksessa.

Anu Gretschel & Päivi Berg

Your Move -kampanjan jalanjälkiä kannattaisi seurata

Nuori Suomi ry:n Your Move -kampanja toteutettiin kevään 2010 ja syksyn 2011 välisenä aikana. Kampanjan tavoitteena oli lisätä 13–19-vuotiaiden nuorten liikuntaaktiivisuutta. Kampanjan aikana järjestettiin puolentoista sataa Your Move -liikuntatapahtumaa, jotka vaihtelivat koulukohtaisista tapahtumista valtakunnalliseen Suur-tapahtumaan. Niihin osallistui yhteensä yli satatuhatta nuorta, ja niitä järjestämässä oli yli neljä tuhatta nuorta. Luvut ovat vaikuttavia, ja lisäksi tapahtumien laatu sai kiitosta nuorilta, opettajilta, alueellisilta tapahtumapäälliköiltä, lajiliitoilta ja Nuori Suomi ry:ltä. Olennaisempaa oli kuitenkin se, mitä kampanjassa yritettiin tehdä suomalaiselle liikuntakulttuurille. Tarkoitus oli lisätä nuorten liikuntaan liittyviä toiminta- ja vaikutusmahdollisuuksia (osallisuutta). Haluttiin myös edistää nuorten liikuntaharrastuneisuutta tai ainakin poistaa esteitä sen tieltä.

Keskeinen oivallus Your Move -tapahtumissa oli mahdollistaa nuorille nuorisokulttuurisen rentoja liikuntakokemuksia ja vahvistaa uskoa omiin kykyihin ilman kilpailua. Kokeiltaviksi tarjottiin laajaa lajivalikoimaa sekä uusia tapoja toteuttaa vanhoja lajeja. Nuorten arjessa tarjolle tulevan liikunnan piirteitä määrittävät usein aikuiset: vanhemmat, opettajat, ohjaajat ja liikuntapaikkojen osalta kunnan päättäjät, jolloin kyse on aikuisten harjoittamasta vallasta. Kertakokeilumahdollisuudet liikuntatapahtumissa ja laajalla lajivalikoimalla eivät vielä tietenkään muuta nuoren oman arjen liikuntamahdollisuuksia aiempaa monipuolisemmiksi, ellei muutosta jakseta ajaa uusiksi käytännöiksi tilaisuuksien jälkeen nuorten ja aikuisten yhteisin voimin. Nuorten näkemyksiä heitä kiinnostavista liikunnan (uusista) muodoista tulisi kartoittaa ja mahdollistaa joka paikkakunnalla, seurassa, kerhossa ja koulussa. Myös tarjolla olevia suorittamisen tapoja tulisi miettiä nuorisokulttuurisista lähtökulmista huomioiden kaveripiirit, musiikki, tanssi, visuaalisuus... kaikki se, mistä syntyy hyvä meininki.

Your Move -kampanjan arviointia varten selvitimme nuorten näkemyksiä liikunta-harrastusta mahdollistavista tekijöistä ja sitä koettelevista esteistä. Nuorten näkemysten mukaan liikunnan esteet saattavat liittyä omiin vanhempiin ja kavერიpiirin mielipiteisiin. Elinympäristön estävät ja mahdollistavat seikat olivat myös keskeisessä roolissa. Kuten Päivi Berg ja Elina Paju käsillä olevassa kirjoituskokoelmassa, mekin pohdimme Your Move -aineistomme äärellä, että nuoret voivat valita liikunnallisen passiivisuuden aktiivisesti (ks. Aaltonen ym. 2011), mutta toisaalta he voivat olla liikunnallisesti aktiivisia muulla tavoin kuin oletetaan. Nuorten haastatteluissa puhuttiin esimerkiksi mainosten jakamisesta, skeittaamisesta ja hoitolasten perässä juoksemisesta, mutta näitä ei mielletty liikunnaksi. Arvelimme nuorisotutkijoina tuolloin, että liikkumattomuus voi olla myös vastarintaa ja aktiivista toimijuutta: valinta käyttää aikansa muuhun. Nuori todennäköisesti käy keikoilla, tapaa kavereitaan, tekee läksyjään, käy töissä ja niin edelleen. Liikuntaharrastuneisuutta ei kehitetä liian tiukoilla kategorisoinneilla tai syyllistämällä. Kenties tulisikin keskittyä enemmän liikuntaihanteiden tuulettamiseen, moninaisten lajien ja niiden toteutustapojen mahdollistamiseen ja niitä koskevien psyko-fyysis-sosiaalisten esteiden poistamiseen.

Nuorten omilla tapahtumilla kouluissa oli Your Move -kampanjassa vaikutusta kenties enemmän nuorille annettujen vastuuroolien monipuolistumiseen (osallisuusnäkökulma) kuin välttämättä suoraan nuorten liikunta-aktiivisuuteen, sillä lajivalikoima tapahtumissa oli suhteellisen suppean nuorten joukon valitsema ja kytkökset mahdolliseen nuoria lähellä olevaan harrastustoimintaan vasta orastavia.

Your Move -kampanja käytti hankkeessaan hyväkseen sosiaalista mediaa. Your Move -nettisivusto saavutti vuoden 2011 tammi–kesäkuussa lähes 150 000 kävijää, joista uniikkeja kävijöitä oli noin satatuhatta. Valtakunnallisen Suur tapahtuman (Helsinki 26.5.–1.6.2011) aikaan Facebook-yhteisöissä aktiivisia käyttäjiä kuukauden aikana oli yli 50 000. Mainitsimme alussa, että nelisentuhatta nuorta oli järjestämässä tapahtumia. Lisäksi sosiaalisen median kautta sadalletuhannelle oli mahdollista ottaa äänestämällä kantaa kampanjan toteutukseen liittyviin yksityiskohtiin, esimerkiksi esiintyjiin. Silti on todettava, että sosiaalisen median osalta nuoret olivat lähinnä ennalta määrättyissä rooleissa: äänestäjinä ja tiedonvälittäjinä omille verkostoilleen. Mediaa ei käytetty esimerkiksi siihen, että nuoret olisivat voineet tehdä omia, oletetusta poikkeavia suunnitelmiaan, eivätkä nuoret perustaneet kampanjan alle tai siitä irrallenen omia ryhmiään.

Nuori Suomi teetti paljon erilaista Your Move -rekvisiittaa – putkihuiveja, juomapulloja, t-paitoja, kasseja ja niin edelleen tarkoituksenaan hyödyntää näitä vastaavissa tapahtumissa myös tulevaisuudessa. Näitä tavaroita näkyy vieläkin ajoittain katukuvassa. Myös kampanjan monipuoliset esimerkiksi mediaan ja sosiaaliseen mediaan olisivat tulleet oikeutetuiksi, jos kampanja olisi luotu pysyväksi osaksi suomalaista liikunta- maisemaa. Kertainvestointina Your Move oli kallis.

Your Move -tapahtuma palkittiin Urheilugaalassa vuoden 2011 parhaana urheilutapahtumana. Arviomme mukaan Your Move -kampanjan ansiosta Nuori Suomi ja SLU ottivat merkittävän askelen nuorten liikuntaharrastuneisuuden ja osallisuuden

tukemisessa. Toivoimme ja toivomme edelleen kampanjan teemojen korostuvan jatkossa liikunta-alan organisaatioiden strategisessa suunnittelussa.

Mitä kampanjalle kuuluu nyt?

Organisaatiokenttä Your Move -kampanjan ympärillä on muuttunut. Nuori Suomi ry, Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry, Kuntoliikuntaliitto ry ja Suomen Olympiakomitea ry perustivat uuden kattojärjestön kesäkuussa 2012. Valon, Valtakunnallisen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry:n toiminta käynnistyi 1.1.2013. Valon nettisivuston⁹ mukaan: ”Valo toimii suomalaisen liikunnan ja urheilun yhdistävänä voimana. Visiona on ”Olemme maailman liikkuvin urheilukansa – 2020”.

Your Movella on edelleen nettisivusto (<http://tapahtumat.yourmove.fi/yourmove>). Syksyllä 2012 Nuori Suomi ja liikunnan aluejärjestöt ovat toteuttaneet välituntikampanjan, joka on liittynyt myös Liikkuva Koulu -hankkeeseen. Toteuttamisen pääroolissa ovat olleet oppilaat, joita on koulutettu välituntiliikunnan ohjaajiksi.

Vuonna 2013 toiminta on keskittynyt yläkouluille suunnattuun Taistokuntoilukampanjaan¹⁰. Taistossa käytettävä rata lanseerattiin Suomessa Your Move Suur tapahtumassa, ja idea siihen sekä itse asiassa myös rakenteet tuotiin lainaksi Islannista. Radalla eri koulujen joukkueet kilpailevat toisiaan vastaan tehden yksilösuorituksina esimerkiksi leuanvetoja, punnerruksia ja riipuntaa. Havahduimme seuraamaan Taisto-ohjelmaa televisiosta useampaan otteeseen kevään 2013 aikana. Valon nettisivuilla Taisto on näkyvissä esimerkiksi punnerruskuvina. Taiston konsepti on Your Moven välittämän viestin jälkeen omiaan vahvistamaan toisenlaista mielikuvaa liikunnasta ja urheilusta: Taistossa on kyse kilpailusta, veren maku suussa rehkimisestä, voimasta ja tietynlaisesta maskuliinisuudesta. Tämä motivoi vain tietynlaisia liikkujia, etenkin poikia ja nimenomaan sellaisia, joilla on jo kokemusta kilpaurheilusta tai muusta kilpailemisesta. Pohdimme myös, kuinka oleellista kilpailu on itsensä voittamisen osoittamisessa – toisen osallistujan tai koulun voittaminen on ihmeen tärkeää. Syntyykö tästä haasteesta lopulta kuitenkin sitä mahdollisimman monia nuoria yhdistävää kokemusta hyvästä meiningistä?

Näyttää siltä, että lähes kilpailuvapaasta Your Move -konseptista jäi henkiin vain Taisto-kilpailuosio, joka resonoi liikuntatuntien perinteisten mittaamisihanteiden kanssa. Missä määrin nuoret pystyvät vaikuttamaan Taisto-tilanteiden suunnitteluun? Mitä tapahtui Your Movessa korostetulle nuorisokulttuurille? Mitä tapahtui lajien kirjolle?

Tämänhetkinen projektiyhdistyskunta ei ole omiaan tukemaan nuorten liikuttamispyrkimyksiä: toiminnalle ei ehdi muodostua yhtenäistä pohjaa (saati rahoitusta), jonka avulla kehitettyä konseptia voitaisiin jatkaa. Eloon jäi Taisto, jonka konsepti on osittain päinvastainen Your Moven perusideologian kanssa.

9 www.valo.fi

10 <http://tapahtumat.yourmove.fi/taisto>

Tekijöiden näkökulma: Mitä Your Movelle kuuluu?

Your Move on elänyt vuoden 2011 Suur-
tapahtuman jälkeen seuraavasti:

Alueelliset Your Move -tapahtumat

Taisto-kisan alueellisten tapahtumien yhteydessä on järjestetty alueellisia päivän mittaisia Your Move -tapahtumia, vuonna 2012 kolmella paikkakunnalla (Turku, Tampere, Oulu) ja vuonna 2013 kahdella paikkakunnalla (Turku ja Rovaniemi). Ideana on ollut, että koululaiset ovat päässeet kokeilemaan eri liikuntalajeja, ja tapahtuman järjestäjinä sekä toteuttajina ovat olleet nuoret itse.

Taisto

Your Move Suurtapahtumassa käynnistynyt Taisto pitää sisällään koulujen välisen Taisto-kisan sekä treenijakson. Treenijakson aikana yläkoululaiset pyrkivät kehittämään fyysistä kuntoaan liikkumalla välituntisin ja liikuntatunneilla. Oppilaat ovat olleet ideoimassa treenijakson tapahtumia. Taiston kuusiviikkoiselle treenijaksolle osallistui tänä vuonna lähes 80 000 nuorta. Treenijakson tavoitteena on ollut voittoa itsensä. Taisto-kisa on toiminut koulujen välisenä kisana, mutta se on myös mahdollistanut nuorten liikkumisen viestinnän yläkoululaisille, heidän vanhemmilleen ja opettajilleen. Taistokisassa ja treenijaksossa viestintävälineenä on käytetty Facebookia ja nettiä.¹¹

11 <http://tapahtumat.yourmove.fi/taisto/taisto-treenijakso>

Välkkäri – välituntiliikuntakampanja

Välituntiliikunnan aktivoimiseksi käynnistettiin Välkkäri-koulutukset, jotka saivat poikkeuksellisen suuren suosion. Välkkärissä vastuuoppilaat koulutetaan välituntien ohjaajiksi ja muun muassa välituntiturnauksen vetäjiksi. Koulutuksen jälkeen voidaan aloittaa koulun Välkkäri-toiminta, jossa koulutetut oppilaat ovat pääroolissa sekä toiminnan suunnittelussa että toteutuksessa.¹²

Tulevaisuudesta

Valossa ei ole vielä päätetty mitään Your Moven jatkosta. Your Movessa startannut hyvä alku nuorten osallistamiseksi olisi ollut hyvä hyödyntää heti tapahtuman jälkeen. Nuorten osallistaminen on urheilu- ja liikuntasektorilla ollut lapsenkengissä. Your Moven synnyttämä hyvä alku olisi ehdottomasti pitänyt hyödyntää. Yksittäisenä tapahtumana Suurtapahtuma oli kallis, mutta jos se olisi toiminut sytykkeenä uuden kulttuurin synnyttämiseksi, kuten se joiltakin osin on toiminut, se olisi ollut hintansa arvoinen.

Toivotaan, että Valo tarttuu tähän haasteeseen lähiaikoina – muuten Your Moven synnyttämä itu kuolee kokonaan.

Eija Alaja ja Riia Martinmäki, Valo ry.
(Nuori Suomi ry:n Your Move -johtotöiden jäseniä)

12 <http://tapahtumat.yourmove.fi/valituntikampanja>

Taustaa

Your Move -kampanjaa rahoittivat Nuori Suomi ry, Suomen Liikunta ja Urheilu ry (SLU), opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsingin kaupunki sekä yritysmaailman yhteistyötahot.

Nuorisotutkimusverkoston tutkijat Anu Gretschel ja Päivi Berg toteuttivat Nuoren Suomen tilaaman Your Move -kampanjan arviointitutkimuksen (Berg, Gretschel & Humpilla 2011), jonka tarkoituksena oli arvioida, onnistuiko kampanja tavoitteidensa mukaisesti edistämään lasten ja nuorten liikuntaharrastuneisuutta sekä heidän osallisuuttaan liikuntamaailmassa, erityisesti kampanjan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyudet.

Toeksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 29–56.

Berg, Päivi & Gretschel, Anu & Humpilla, Laura (2011) *Ei nuorille, vaan nuorten kanssa – Miten mitata liikuntakulttuurin muutosta Your Move -kampanjassa?* Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 47. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuori Suomi ry. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/yourmove.pdf>

***

Myös seuraavassa kirjoituksessa puhutaan osallisuudesta, kun tarkastelussa ovat Suomesa asuvat monikulttuurisen taustan omaavat nuoret. Monesti nämä nuoret on tavalla tai toisella leimattu erilaisuuden polttomerkeillä, mikä erityisesti nuorten maailmassa usein merkitsee syrjintää ja rasismien uhriksi joutumista. Helena Huhdan pohdiskelussa kiinnitetään huomiota siihen, miten urheilussa (siinä perinteisessä suomalaikansallisessa hienoudessa) menestyneet monikulttuuriset nuoret ovat päässeet määrittelemään itsensä hegemonisen diskurssin sisään: olen suomalaiseksi hyväksytty (koska toin maalle mitalin?). Tärkeämpää kuitenkin lienee jatkossa pohtia, miten monikulttuuristen nuorten osallisuus urheiluyhteisöissä voi avartaa suomalaisten näkemyksiä siitä, että yhdessä toimiminen on mahdollista, eikä erilaisuudesta ole tarpeen tehdä suhteita hierarkisoivaa ongelmaa.

Valtiotieteiden maisteri Helena Huhta työskentelee Nuorisotutkimusseurassa tutkijana hankkeessa, jossa tarkastellaan työttömyyden vaikutusta nuorten liikuntatutumuksiin. Hän on myös aiemmissa tutkimuksissaan käsitellyt nuorten liikkumista ja urheilua, minkä lisäksi hän on tutkinut maahanmuuttoon liittyviä kysymyksiä, kuten monikulttuurisia huippu-urheilijoita ja maahanmuuttajavankeja.

Helena Huhta

Monikulttuuriset urheilijat yhteiskunnallisen identiteettityön välikappaleina

Suomalaista huippu-urheilua ollaan muokkaamassa uuteen uskoon. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama urheilun asiantuntijoista koostuva Huippu-urheilun muutostyhmä julkisti joulukuussa 2012 loppuraporttinsa, jonka tarkoitus on toimia suunnannäyttäjänä Suomen huippu-urheilun tulevaisuudelle. Raportin sisältö on saanut kahtalaisen vastaanoton. Yksi aihe, jota keskustelussa ei ole nostettu esille, on se, miten raportissa huomioidaan monikulttuuriset urheilijat. Ei nimittäin mitenkään. Huippu-urheilun eettisyyttä ja rehellisyyttä käsiteltäessä todetaan, että niihin sisältyy rasismien vastustaminen, siinä kaikki.

Monikulttuurisissa urheilijoissa piilee kuitenkin mahdollisuus, joka tarjoaa urheiluliikelle tilaisuuden osallistua laajempaan yhteiskunnalliseen identiteettityöhön, joka on väistämätön väestörakenteemme muutoksen edessä. Julkisessa keskustelussa maahanmuutto- ja monikulttuurisuuskeskustelut virittyvät usein erilaisten ongelmien ja ääri-ilmiöiden kautta. Monikulttuuriset huippu-urheilijat taas ovat esimerkkejä onnistumisista ja menestyksestä. Mitä voisimme siis oppia näistä mallitarinoista?

Keväällä 2012 Nuorisotutkimusverkostossa käynnistettiin tutkimushanke *Menestyjien elämäntie – selittäviä tekijöitä huippu-urheilijoiden ja kulttuuriosaaajien elämässä*, jonka väliraportti julkaistiin vuoden 2013 alussa (Piispa & Huhta 2013). Hanketta varten haastateltiin 96 nuorta urheilijaa, joista 20 oli taustoiltaan monikulttuurisia. Monikulttuurisilla nuorilla tarkoitetaan tässä henkilöitä, jotka ovat kasvaneet useamman kuin yhden kulttuurin vaikutuspiirissä (Harinen 2005, 9). He ovat maahanmuuttajia tai näiden lapsia, tai he voivat olla ulkomailta suomalaisiin perheisiin adoptoituja. Monikulttuuriset nuoret poikkeavat usein ulkonäöltään kantasuomalaisista ja tasapainottelevat tavalla tai toisella useampien kulttuurien arvojen ja normien välimaastossa.

Liikuntaharrastuksilla on aiemmissa kotimaisissa ja ulkomaisissa tutkimuksissa todettu olevan monenlaisia kotouttavia vaikutuksia (esim. Harinen 2005; Honkasalo ym. 2007). Myös haastattelemamme monikulttuuriset urheilijat kertoivat lukuisista hyödyistä, joita urheilulla on ollut heidän elämässään. Suurin osa näistä asioista, kuten ystävät, sosiaalisten taitojen oppiminen, onnistumisen kokemukset, itsetunnon kohoaminen ja matkustelun tuoma kielitaito ovat seikkoja, joista olisi iloa kenelle tahansa lapselle, nuorelle tai nuorelle aikuiselle.

Urheilijuus on hyväksytty rooli monikulttuuriselle nuorelle

Monet urheilun hyödyistä latautuvat tutkimuksemme nuorten kohdalla juuri heidän monikulttuurista taustaansa vasten. Urheilu oli tarjonnut nuorille tilanteita, joissa he kokivat ruumiillisen erilaisuutensa hyödylliseksi. Sama keho, joka koulussa tai vapaa-ajalla on saattanut olla syy syrjinnälle, voi urheiluharrastuksessa muuttua vahvuudeksi, halutuksi ja ihailuksi. Joissakin urheilulajeissa heidän ruumiinsa on ollut juuri omiaan sellaisiin suorituksiin, joihin muut eivät ole yhtä helposti pystyneet. Lisäksi erottuminen ulkonäön vuoksi on saanut myönteisen sisällön, kun muut ihmiset töissä tai vapaa-ajalla ovat kuulleet ammattiurheilijan urasta. Huippu-urheilijuus on helposti ymmärrettävä ja hyväksyttävä rooli, jonka kautta pystymme vaivattomasti lokeroimaan ja hyväksymään itselle vieraan monikulttuurisen henkilön.

Huippu-urheilijat ovat ihailtuja roolimalleja, joiden uraa seurataan erityisesti oman lajin parissa. Haastatteluissamme tuli esiin ihailun merkityksen moniulotteisuus, kun nuori ihailija oli saanut samoista taustoista lähtöisin olevalta esikuvaltaan tukea treenaamisen lisäksi myös monikulttuuriselle identiteetilleen. On vaikea arvioida, kummalle heistä on ollut enemmän iloa fanipostin vaihtamisesta. Haastattelemllemme urheilijoille oli tyypillistä tasapainoinen etninen ja kansallinen identiteetti, jossa yhdistyivät suuremmita ongelmitta suomalaisuus ja vanhempien tai toisen heistä kulttuurinen perintö. Hyväksi ja rehelliseksi koettu omakuva on kuitenkin usein ollut monien vuosien ja mutkaisinkin elämänkulun tuotos, jota valinta maajoukkueeseen on monen kohdalla tukenut. Maajoukkueen asuun pukeutuminen ja kansallislaulun laulaminen samassa rivissä muiden suomalaisten kanssa on herättänyt ylpeyttä ja yhteenkuuluvuutta. Nämä tilanteet ovat myös olleet kiistattomia ja näkyviä tunnustuksia siitä, että monikulttuuriset urheilijat on hyväksytty suomalaisiksi. Tällä on todennäköisesti kerrannaisvaikutuksia monikulttuurisen urheiluyhteisön joukossa. Nyt kuitenkin tarkkana: vaikka monikulttuuriset huippu-urheilijat ovat niitä, jotka mielellään esitämme erityisesti suomalaisina, voi olla vaarana, että urheilijalle itselleen tärkeä monikulttuurinen identiteetti jää varjoon. Monet haastatellut urheilijat olivat toivoneet, että voisivat urheillessaan edustaa Suomen lisäksi sitä toista maata, johon heidän juurensa ovat kiinnittyneet.

Hukatut mahdollisuudet

Menestys on innostavaa jo sellaisenaan, mutta samalla se heijastuu kiinnostavasti vasten epäonnistumisia ja menetettyjä mahdollisuuksia. Haastattelemamme monikulttuuriset huippu-urheilijat ovat pääsääntöisesti perheistä, joissa harrastusmaksuista selviäminen on ollut haastavaa. Näissä perheissä lasten harrastukset on kuitenkin nähty niin tärkeiksi, että menoista on tingitty muualla, ja rahan lisäksi vanhemmat ja sisarukset ovat panostaneet huomattavan paljon aikaa, vaivaa ja kiinnostusta urheiluun. Suurin osa nuorista monikulttuurisista urheilijoista oli myös aloittanut ensimmäisen liikuntaharrastuksensa vanhempiensa aloitteesta. Perheen panostuksesta huolimatta neljännes haastatelluista oli ottanut vastaan taloudellista tukea myös joko suoraan valmentajaltaan tai seuraltaan.

Tämä huomio nostaa esiin kysymyksen siitä, tarjoaako nykyinen urheilujärjestelmä

liikunnan ja urheilun hyötyjä vain keskiluokkaisten perheiden lapsille ja niille, jotka ovat kaikkein sinnikkäimpiä. Tai onko oltava poikkeuksellisen lahjakas saadakseen jonkun tukemaan harrastustaan? Toinen kysymys liittyy siihen, että huipulle selviytyneet monikulttuuriset urheilijat ovat tutkimuksessamme nuoria, joiden vanhemmat ovat olleet hyvin aktiivisia lastensa harrastusten suhteen. Aiemmissä tutkimuksissa on huomattu, että monilla kulttuurisesti kauempaa muuttaneilla maahanmuuttajavanhemmilla ei ole käsitystä suomalaisesta vapaa-ajan harrastamisesta tai urheilemisesta seuroissa (Kim 2009; Zacheus ym. 2011). Nämä vanhemmat eivät myöskään osaa ohjata lapsiaan harrastamisen pariin. Ongelmaa voi helpottaa esimerkiksi informoimalla seurojen toiminnasta kouluissa.

Rasismista yhteenkuuluvuuteen

Yksi teema, jota on mahdotonta ohittaa monikulttuurisista urheilijoista puhuttaessa, on rasismi. Rasismikokemukset vaihtelevat haastattelemiemme huippu-urheilijoiden kesken huomattavasti, ja useimmiten rasismia on kohdattu enemmän alemmilla sarjatasoilla kuin varsinaisesti huipulla. Yleisimpiä ovat joukkueurheilijoiden rasismikokemukset toisilla paikkakunnilla pelatuissa vieraspeleissä, joissa sekä vastapelaajat että heidän yleisönsä ovat huudelleet rasisestisesti ja käyttäytyneet vihamielisesti. Herättelevällä tavalla kiinnostavaa on, että rasismia ei ole ollut tapana käsitellä valmentajan tai seuran aloitteesta. Tässä mielessä monet urheilijat olivat jääneet asian kanssa yksin.

Toisaalta uskoa urheiluliikkeeseen luovat tarinat monikulttuuristen nuorten joukkuekavereista ja heidän vanhemmistaan, jotka ovat omatoimisesti puuttuneet rasisestiseen käytökseen. Rasismin vastustaminen tulisikin mieltää paitsi lajiliittojen ja urheilun kattojärjestöjen, myös jokaisen urheilijan, katsojan, valmentajan, tuomarin ja joukkueen tehtäväksi.

Vuoden 2010 Saksan jalkapallomaajoukkueen 23 pelaajasta 11 oli taustaltaan monikulttuurisia. Tällöin jalkapallofanina tunnettu Saksan liittokansleri Angela Merkel nosti joukkueen esille mallina Saksan integraatiolle. Tavasta, jolla jalkapallo on yhdistänyt kansan eri osia, on Saksassa kirjoitettu paljon. Jo joitakin vuosia aiemmin maailmanmestaruuskisoissa Saksan turkkilaiset samaistuivat turkkilaispelaajien kautta Saksan maajoukkueeseen ja juhlivat joukkueen voittoja yhdessä kantasaksalaisten kanssa. Urheilulla voi siis olla vakavasti otettavia vaikutuksia paitsi yksilön, myös laajemmin yhteiskunnan näkökulmasta. Samoin kuin urheilulla voi olla olennainen merkitys nuoren urheilijan kulttuuriselle identiteetille ja kuulumiselle yhteiskuntaan, urheilulla voi olla merkittävä paikka suomalaisen identiteetin päivittymisessä ja avautumisessa.

Lähteet

- Harinen, Päivi (2005) *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen -tutkimushankkeen väliraportti*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tiedoston_katsominen.php?dok_id=165 (Viitattu 10.11.2012.) Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Honkasalo, Veronika & Harinen, Päivi & Anttila, Reetta (2007) *Yhdessä vai yksin erilaisina? Monikulttuuristen nuorten arkea, ajatuksia ja ajankäyttöä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 15. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Huhta, Helena (2013) Monikulttuuriset suomalaiset huippu-urheilijoina. Teoksessa Mikko Piispa & Helena Huhta (toim.) *Epätavallisia elämänkulkuja. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 134. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 79–144.
- Kim, Heli (2009) Miten monikulttuurista liikunta ja urheilu Suomessa on? Monikulttuuristen nuorten puheenvuoro. Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 91. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 160–176.
- Piispa, Mikko & Huhta, Helena (toim.) (2013) *Epätavallisia elämänkulkuja. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 134. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Zacheus, Tuomas & Koski, Pasi & Tähtinen, Juhani (2012) *Maahanmuuttajat ja liikunta. Liikuntasuhteen merkitys kotoutumiseen Suomessa*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A: 212. Turku: Turun yliopisto.

III LIKUNTAKULTTUURISIA PESÄEROJA

Kuva: Maria Hopponen

Pamflettikokoelmamme kolmannessa osassa yhdistellään ajatuksia uudesta liikuntakulttuurista ja nuorisokulttuureista. Tekstejä yhdistävät kysymykset siitä, mikä lopulta on ”liikuntaa” tai ”urheilua” ja mitkä ovat nuorille mieluisia liikkumisen paikkoja. Miten liikutaan, missä ja kenen kanssa? Nuorisotutkijoita kiinnostavat erityisesti havainnot nuorisokulttuurisista urheilun kieltämisistä ja urheilun pakenemisistä perinteisistä tiloista – samoin kuin siitä, että suuri osa nuoria liikkuu kaikesta aikuishuolesta huolimatta. Osion aloittaa Elina Hasanen tuomalla esiin nuorten näkemyksiä erilaisista ja erilaisille ihmisille kulttuurisesti varatuista liikkumisen tiloista.

Elina Hasanen on Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitoksella väitöskirjaa tekevä tohtorikoulutettava. Hänen asiantuntemuksensa kiinnittyy muun muassa nuorten liikuntatiloille antamien merkitysten analyysiin ja tulkintaan.

Elina Hasanen

Me ei välttämättä edes saatais olla siellä

Nuorten käsitykset merkityksellisistä vapaa-ajan paikoista ja liikkumisen muodoista voivat olla kaukana heidän liikuntaharrastustaan edistämään pyrkivien aikuisten käsityksistä. Se, miten, missä ja miksi nuoret liikkuvat ja eivät liiku, jää usein piiloon aikuisten katseilta.

Liikkumattomuuskeskustelua vaivaavat usein yksipuoliset näkökulmat. Keskustelussa ei huomioida riittävästi sitä, mikä on nuorille merkityksellistä ja mahdollista nyt, nykyajassa ja nyky-yhteiskunnassa. Tapana on, että peräänkuulutetaan keinoja edistää organisoituihin liikuntaharrastuksiin osallistumista, eikä huomioida omaehtoisen vapaa-ajan merkitystä nuorille. Unohdetaan liikuntakulttuurin moninaisuus. Unohdetaan elinympäristöjen muutos. Asioista ei puhuta nuorten näkökulmasta, nuorten sanoin.

14–15-vuotiaiden nuorten puhe omaehtoisen liikkumisensa muodoista, paikoista ja esteistä lyö säröjä yleisiin luuloihin. Omaehtoinen liikkuminen olisi vähempiarvoista kuin organisoitu liikunta? Rakennetut liikuntapaikatko olisivat parhaimpia edellytyksiä ja kannustimia nuorten liikkumiselle? Yhteiskuntako tarjoaisi nuorille yllin kyllin liikkumisen mahdollisuuksia, ja mahdollisuuksien käyttäminenkö riippuisi omasta kiinnostuksesta ja viitseliäisyydestä?

Ominta liikettä, omilla paikoilla

Nuorten omaehtoinen liikkuminen on moninaista ja voi päihittää merkityksellisyydessään organisoitua liikunnan. Omaehtoinen liikkuminen on höntsäilyä ja tempuilua, räkkitreeniä ja kuntoilua, kuvaamista ja tutkimusmatkoja, porukalla hengailua ja

omiin oloihin vetäytymistä. Se on leikkiä kaupungin kaduilla, lähiön leikkipuistoissa ja maaseudun metsissä. Se on treeniä trampoliinilla, pururadalla ja oman huoneen lattialla – ja paljon muuta.

Kuvataan [kameralla] temppuja kavereitten kanssa yleensä trampalla, tai kikkoja tai jotain semmosia, hauskoja juttuja. --- Just semmosia että voltti ja siitä donkki, että katotaan et pystyykö siihen, että onks se mahdollista saada siitä voltti että. Ääri rajoilla se on ku on, ton kehon kontrolli että saadaan se siihen. Sitte jos ei saa ni sitte koitetaan saa – koitetaan niin pitkään että saadaan se. --- Youtubesta katotaan että, katotaan semmosia trampatemppeja että voisko, mitä vois kokeilla ja sillei. Että ei oo semmosta että hypätään turvaverkon yli johonkin toiselle trampalle tai jotain sellasta että. Toista trampaa ei oo, oltais sitä muuten kokeiltu. Mutta semmosia erilaisia trampatemppeja katotaan ja futistemppuja katotaan ja sitte kaikenlaista semmosta mitä vois tehdä itekin. (poika lähiöstä)

Mä yks päivä pyöräilin [pitkän ja jyrkän mäen] päälle. --- Puoleen väliin jaksoin polkee, mut se on kiva tulla pyörällä alas. (tyttö maaseudulta)

Sinne tehtiin semmonen puisto jossa on sellasia, jotain roikkumispaikkoja ja tälläsiä, kiipeilyjuttuja. Sit niissä me ollaan oltu. Sitte, tuolla mun kaverin talon pihan, kaverin takapihalla, ni sitte siellä on sellanen puu jossa me ollaan kiipeilty. Se on sillei puoliks järvessä. --- Me tehään jotain temppuja, niissä jossain tangoilla jotain kieppejä ja tälläsiä. Harjotellaan jotain. (tyttö lähiöstä)

Jos nuorten liikkumista tutkaillaan vain liikuntaan tarkoitetuilla paikoilla, paljon olennaista nuorten omaehtoisesta toiminnasta jää kuvan ulkopuolelle. Varsinaiset liikuntapaikat ovat muuttuneet selvästi tietyn lajin harrastamisen paikoiksi, joihin kohdistuu enemmän laatuvaatimuksia, joilla toimitaan valvotusti ja jotka sijaitsevat automatkan takana. Voi olettaa, että juuri muilla kuin tiettyjen lajien harjoittamiseen rakennetuilla liikuntapaikoilla ilmenee omaehtoista liikkumista omaehtoisimmillaan – eli nuorten itse luomaa liikuntakulttuuria. Nuoria voivat kannustaa paikan käyttöön tunne sen tutkimisesta tai omistamisesta tai sen tarjoamat haasteet sekä mahdollisuudet muokata sitä omiin käyttötarkoituksiin sopivaksi. (Harinen ym. 2006, 21, 105; Itkonen 1998, 54; Itkonen & Nurmi 2008, 18.) Nuorten laatuvaatimukset ovat usein melko vaatimattomia. Liikkuminen ei useinkaan edellytä erillistä liikuntapaikkaa, mutta tilaa se edellyttää.

Yleensä se on sillei että mä lähen jonnekin pyöräilemään ja, sitte tuota, sitte mä vaan katon että joo tuo ois varmaan ihan mukava reitti, ajetaanpas välillä tuosta ja. --- Se saattaa olla sillei että ei, ei oo ennen käyny siellä tai sitte se on jotenkin semmonen, emmä tiä, semmonen jännän näkönen. Se riippuu mielialasta aika paljon että. (poika lähiöstä)

Justiin tommonen niinku [hiekkä]monttukii ni se on ihan paras paikka niinku [seinäpallon sovellukselle] koska siellä ei käy ketään muita ku me. --- Se on niinku, me ollaan sen paikan kingejä että, se on mejän paikka. --- Sit me ollaan laitettu tähän näin sem-

monen iso kivi, että se niinku maata pitkin seinään laittaminen on aika vaikeeta. --- Ja sit meil on --- semmonen jännä semmonen palju. --- Että jos se menee vaikka niinku tänne, ni voi yrittää myös potkasta siihen paljuun --- ni se toimittaa samaa virkaa ku se osuis tähän seinään. (tyttö maaseudulta)

Talviaikana me yleensä tehään sillei et me naapurin lampi aurataan, eli siihen menee jopa se kaks päivää aikaa ku me se aurataan. Sit me niinku luistellaan siinä aina. (tyttö maaseudulta)

Muiden tilassa

Kaupungistuminen on kaventanut omaehtoisen toiminnan tilaa vähentämällä vapaasti käytettävissä olevia paikkoja nuorten elinympäristöissä. Näin ovat tehneet myös kaupallistuminen, autoistuminen ja turvallisuushakuisuuden lisääntyminen. Näennäisesti nuorten käytettävissä oleva paikka voi myös sisältää sosiaalisesti muotoutuneita merkityksiä ja käytäntöjä, jotka tekevät nuorten tilankäyttötavoista epätoivottuja. Tila voi rajata nuoret käyttäjäryhmänä marginaaliin. Toisaalta nuoret saattavat vastata sallittujen tilojen kaventumiseen etsimällä uusia toimintamahdollisuuksia ja rikkomalla asetettuja rajoja. (Kullman ym. 2012, 11–15, 23.)

Monissa tiloissa nuoret joutuvat väistymään muiden käyttäjien ja tilankäyttötavojen tieltä. Etusija tilan käytössä voi olla varattu lapsille, vanhemmille pojille, miehille, taitavammille urheilijoille tai vaikkapa autoille, sen on voinut ottaa jokin nuorten ryhmä, tai aikuisten tilankäyttötavoista eroavaa toimintaa ei sallita riskeillä perustellen. Nuoret tuntevat usein olevansa vähän väärässä paikassa, muiden tilassa.

Nyt ne jotka pääsi ysilta, pojat varsinkii on kamalia, ne meluaa ihan hirveesti, on täynnä itteensä. --- Ne valtaa sen korisalueen. --- Ne on sillei niinku, ne tavallaan, ei ne mitään tee, ne vaan jotenkii on niin, ne vaan on semmosia et ne ajaa pois pelkällä olemisellaan. --- Ja sit on ne pikkulapset, mitä tietenki täytyy aina varoa. Niin ne valtaa sit aika tehokkaasti sen, ne keinut siitä, jos ne on isompia, ja sit sen telineen. --- Yleensä me lähetään sit pois jos ei siel oo mitään vapaina koska ne, se saattaa kestää vaiks kuin kauan ennenku ne kyllästyy niihin. (tyttö lähiöstä)

Mä en niinku esim. haluu mennä [kuntosalille] vapaa-ajalla ku se on, jos siellä on niitä jotakin ihmeen muskelimiehiä. (tyttö maaseudun taajamasta)

Me ei välttämättä edes saatais olla siellä ja niinku potkia siihen koppiin, mutta ei meille oo kukaan sanonu siitä. Ja on se, tuo hiekkamontun omistaja kerran käyny siinä ja sano vaan että kuhan ette riko mitään ni. (tyttö maaseudulta)

Tilaa nuorten liikkeelle

Tätä kirjoitusta rakentanut nuorten puhe on peräisin tutkimushaastatteluista, jotka on koottu liikuntaharrastukseltaan ja elinympäristöltään erilaisten tyttöjen ja poikien parissa. Lähes kaikki sitaatit ovat eri nuorilta. Sitaattien ei ole tarkoitus edustaa keskimääräistä näkemystä, mutta ne eivät myöskään kuvaa yksittäisiä poikkeuksia. Nuorten kertomaan nojaten nyky-yhteiskuntaa voi syyttää siitä, että nuorille ei aina anneta riittävästi tilaa valita vapaa-ajanviettotavaksi liikkumista. Nuoret liikkuisivat omaehtoisesti enemmän, jos omaehtoisuudelle monissa muodoissaan olisi enemmän tilaa – fyysisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti.

Nuorten liikkumisen edistämiseen kaivataan sen tunnistamista ja tunnustamista, että omaehtoisuus ja vapaa tila toimia kannustavat nuoria liikkeelle. Tilan puute puolestaan näivettää omaehtoisuutta. Nykyiset liikkumisen tilat asettavat nuoret usein jonon hännille odottamaan vuoroaan toteuttaa omia tapojaan liikkua. Riittävän tilan olemassaolo mahdollistaa toimintaa, mutta vain jos nuoret hyväksytään tilan käyttäjinä, määrittäjinä ja joskus muokkaajinakin.

Lähteet

- Harinen, Päivi & Itkonen, Hannu & Rautopuro, Juhani (2006) *Asfalttiprinssit – tutkimus skeittareista*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no: 159. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- Itkonen, Hannu (1998) Majan rakentajia ja kukkulan kuninkaita – matkoja lapsuuden tilaan. Teoksessa Pia Houni & Leena Suurpää (toim.) *Kuvassa nuoret*. Tampere: Tampere University Press, 49–61.
- Itkonen, Hannu & Nurmi, Anna-Maria (2008) Ruumiillisuuden ja liikkumisen muodot ja tulkinnat – Tapauksina skeittaus ja hip-hop. *Liikunta ja tiede* 45 (4), 16–19.
- Kullman, Kim & Strandell, Harriet & Haikkola, Lotta (2012) Lapsuuden muuttuvat tilat. Näkökulmia lapsuuteen 2000-luvulla. Teoksessa Harriet Strandell & Lotta Haikkola & Kim Kullman (toim.) *Lapsuuden muuttuvat tilat*. Tampere: Vastapaino, 9–26.

***

Hanna Kuninkaanniemi ja Jussi Ronkainen tuovat eteemme faktatietoa ensinnäkin terveellisen liikunnan minimimääristä ja liikuntaa harrastavien nuorten määrien huolestuttavasta kehityksestä. Kirjoittajat avaavat myös liikunnan vaihtoehtosektoriksi kutsuttua toimintakenttää, jolla liikutaan loppujen lopuksi varsin intensiivisesti ja innokkaasti.

Hanna Kuninkaanniemi on terveystieteiden maisteri, joka työskentelee Mikkelin ammattikorkeakoulussa kehittämispäällikkönä. Jussi Ronkainen on yhteiskuntatieteiden tohtori ja työskentelee Mikkelin ammattikorkeakoulun nuorisosalan osaamiskeskitymä Juveniassa tutkimusjohtajana.

Hanna Kuninkaanniemi & Jussi Ronkainen

Liikkuvan nuoren valinta

Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat (LIMU) -tutkimushankkeessa tarkastellaan niin sanottuja vaihtoehtolajeja – lajeja, jotka ovat verrattain uusia ja jotka ovat määriteltävissä osaksi liikunnallista vaihtoehtosektoria. Lajeihin liittyy tietoinen erottautuminen järjestäytyneestä ja institutionaalistuneesta toiminnasta seurakiinnityksineen, joskin lajien kehittyminen johtaa usein myös niiden järjestäytyneen luonteen vahvistumiseen. Hankkeen kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti kaupunkitilassa näkyvät liikunnallisuuden muodot, jotka eivät vastaa perinteistä käsitystä urheilusta. LIMU-hankkeen ensimmäisessä vaiheessa lähetettiin laaja verkkokysely skeittauksen, longboardauksen, bleidauksen (tempurullaluistelu), scoottauksen (tempupotkulautailu), roller derbyn, parkourin (myös free running), uuden sirkuksen (esim. jongleeraus, akrobatia), slackliningin, boulderoinnin, capoeiran ja katutanssin harrastajille. Tutkimusta jatketaan valikoitujen lajien harrastajien parissa tehtävillä teemahaastatteluilla ja etnografisella kenttätutkimuksella.

Nuorten liikuntaa tutkittaessa on keskitytty paljon liikunnan harrastamisen intensiteetin ja volyymin laskemiseen. Usein näistä laskuista on jätetty pois nuorten suosimat vaihtoehtolajit. LIMU-hankkeen verkkokyselyn yhtenä tavoitteena oli vastata tähän liikuntatutkimukselliseen tietovajeeseen ja tilastotiedon monipuolistamiseen. Vaihtoehtolajeiksi määrittelemämme elämäntavallisia, nuorisokulttuurisia ja urheilullisia elementtejä yhdistävät nuorten parissa suosiotaan kasvattavat liikunnan muodot on syytä noteerata, erityisesti kun uutisoinnit lasten ja nuorten vähäisestä liikkumisesta herättävät suurta huolta (Nuori Suomi ry. 2006; vrt. Tams 2008, 3–4).

Liian vähän liikkuvat nuoret tilastoissa

Kyselytutkimusten mukaan nuorten liikunnan harrastaminen näyttää itse asiassa osin lisääntyneen (esim. Laakso ym. 2008), mutta toisaalta erityisesti nuorten kestävyyskunto on heikentynyt (esim. Huotari 2012). Erytisen huolestuttavalta näyttää murrosiässä tapahtuva liikunta-aktiivisuuden romahtaminen. Esimerkiksi WHO:n koululaistutkimusten mukaan ilmiö on yhteinen kaikissa länsimaissa, mutta Suomessa liikunnan määrän putoaminen murrosiän edetessä on erityisen raju: 11-vuotiaiden liikunnan määrä on vertailumaiden kärkipäässä, mutta 15-vuotiaat ovat jo pudonneet vertailun hännille. (Valtion liikuntaneuvosto 2013.)

Liikunnan positiivisista terveysvaikutuksista on vahvaa tieteellistä näyttöä kaikkien ikäryhmien osalta. Lasten ja nuorten riittäväällä fyysisellä aktiivisuudella on osoitettu olevan selvä myönteinen vaikutus muun muassa kestävyys- ja lihaskunnan paranemiseen, kehon koostumukseen, luuston terveyteen sekä sydän- ja verisuoniterveydellisiin ja aineenvaihdunnallisiin tekijöihin. Kohtalaisen vahvaa tieteellistä näyttöä on masenusoireiden vähemmästä ilmaantuvuudesta liikkuvilla nuorilla.

Kansallisten ja kansainvälisten suositusten mukaan 18–64-vuotiaiden tulisi harjoittaa kohtalaisesti kuormittavaa aerobista aktiivisuutta vähintään 2 tuntia 30 minuuttia viikossa tai voimakkaasti kuormittavaa aktiivisuutta vähintään 1 tunti 15 minuuttia viikossa terveysvaikutusten saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Lisäksi lihaskuntoa ja liikehallintaa kehittävää liikuntaa tulee harrastaa kahdesti viikossa. Nuorempien (13–18-vuotiaat) suositeltava fyysisen aktiivisuuden määrä on suurempi: reipasta liikuntaa tulisi harjoittaa vähintään 1 tunti 30 minuuttia joka päivä. (UKK-instituutti 2009.)

WHO:n kouluterveyskyselyn tulosten (2011) mukaan Suomen kouluikäisten nuorten keskuudessa suosituksen toteutuminen on kuitenkin vielä kaukana. Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaista useampi kuin joka kolmas harrastaa hengästyttävää vapaa-ajan liikuntaa vain korkeintaan tunnin viikossa. Suositeltavaa olisi siis liikkua vähintään tämän verran päivittäin. Yli 16 prosenttia heistä kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi ja lähes yhtä moni on ylipainoisia.

Lukiolaisten osalta tilanne on samankaltainen. Vähän liikkuvia (hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla ≤ 1 h/viikko) on lähes kolmannes, terveytensä huonoksi kokevia vajaa viidennes ja ylipainoisia 13 prosenttia. Ammatillisten oppilaitosten opiskelijat ovat liikunnallisesti joukon passiivisimpia: vain noin puolet heistä harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajallaan enemmän kuin tunnin viikossa. Ylipainoisia heistä on useampi kuin joka viides ja terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevia sama osuus.

Vaihtoehtolajit liikuttavat nuoria

LIMU-hankkeen kyselytutkimukseen vastanneet vaihtoehtolajien harrastajat (n=935) olivat 12–29-vuotiaita nuoria. Tuloksissa on huomioitava, että verkkokyselyn vastaajat eivät muodosta tilastollisesti edustavaa otosta ja että vastaajat ovat lajiensa aktiiveja, jotka haluavat korostaa lajien hyviä puolia. Kyselyyn otti osaa myös nuorempia vastaajia, mutta heidän vastauksiaan ei ole huomioitu tutkimuseettisistä syistä. Tutkimusryhmässä on katsottu, että 12-vuotias pystyy itse päättämään osallistumisesta vapaaehtoiseen tutkimukseen, johon ei sisälly hänelle itseensä kohdistuvia riskejä. Nuoret 12–14-vuotiaat vastaajat ovat myös erittäin tärkeä ikäluokka tutkimuksen kannalta, sillä jotkin lajit, kuten scoottaus,¹³ ovat suosittuja nimenomaan heidän keskuudessaan.

Lomakkeessa kysyttiin muun muassa, kuinka monta tuntia viikossa vaihtoehtolajin harrastamiseen kulutetaan. Kysymykseen vastanneista nuorista lähes kaikki (97 prosenttia) harrastivat lajiaan enemmän kuin kaksi tuntia viikossa. Yli 70 prosenttia nuorista vietti aikaa lajin parissa yli 5 tuntia viikossa ja melkein 40 prosenttia vastaajista yli 10 tuntia viikossa. Lähes 90 prosenttia vastaajista harrasti raskasta, hengästymistä ja hikoilua aiheuttavaa liikuntaa yli 2 tuntia viikossa. Puolet nuorista hikoili ja hengästyivät lajiensa parissa vähintään 5 tuntia viikossa. Keskimääräinen harrastuskerta kesti yli 95 prosentilla vastaajista tunnin tai enemmän. Lähes puolet vastaajista arvioi, että yksi

13 Scoottaus on tempupotkulautailua, lähde: <http://urbanisanakirja.com/word/scoottaus/>.

harrastuskerta kestää 1–2 tuntia ja melkein 40 prosenttia nuorista vietti kerralla aikaa lajinsa parissa 2–4 tuntia. Lomakkeessa kysyttiin, kuinka paljon harrastajat käyttävät aikaa tietyn vaihtoehtolajin harjoitteluun. Onkin hyvin mahdollista, että heidän kokonaisliikuntamääränsä on vielä paljon isompi muiden lajien parissa, yleisharjoittelussa tai arkiliikunnassa vietetyn ajan vuoksi.

Nuorimpien, 12–14-vuotiaiden vastaajien kohdalla harrastusmäärät olivat vielä suurempia. Kysymykseen vastanneista 12–14-vuotiaista ($f=139$) 80 prosenttia vietti aikaa lajin parissa yli 5 tuntia viikossa ja selvästi yli puolet (54 %) yli 10 tuntia viikossa. Voimakkaasti kuormittavan liikunnan määrä oli suurinta 15–19-vuotiailla vastaajilla ($f=178$). Heistä 56 prosenttia harrasti raskasta liikuntaa yli 5 tuntia viikossa. Nuorimmista vastaajista sen sijaan yli 30 prosenttia vietti kerralla aikaa harrastuksensa parissa yli 4 tuntia. Pojat ja miehet käyttivät aikaa harrastukseensa vielä selvästi tyttöjä ja naisia enemmän. Myös raskaan liikunnan määrä oli merkittävästi korkeampi poikien ja nuorten miesten kuin tyttöjen tai nuorten naisten kohdalla.

Suurimpaan osaan edellä kuvatuista vaihtoehtolajeista näyttää yhdistyvän sekä kohdallaisesti kuormittavaa aerobista liikuntaa että voimakkaasti kuormittavaa liikkumista. Erityisesti scoottaus ja skeittaus olivat lajeja, joiden parissa nuoret ilmoittivat viettävänsä aikaa eniten, jopa yli 20 tuntia viikossa. Aika ei kulu yleishengailuun ja housujen nosteluun, sillä samoihin lajeihin liittyi myös eniten raskasta liikuntaa. Varsinkin scoottaus on kaikkein nuorimpien vastaajien suosiossa. Longboarding ja uusi sirkus (esim. jongleeraus) sisälsivät jo lajien luonteesta johtuen kaikkein vähiten raskasta liikuntaa, suurimmalla osalla kuitenkin vähintään 2–4 tuntia viikossa. Lähes kaikkiin vaihtoehtolajeihin liittyvä erilaisten tennispöydän treenaaminen kehittää myös varsin monipuolisesti lihaskuntoa ja erityisesti liikehallintaa. Vaikka joitain lajeja harrastetaan vain kerran tai pari kertaa viikossa, eikä niihin aina sisälly voimakkaasti kuormittavaa rasitusta, osa lajeista muodostaa jo yksinään hyvän pohjan nuorten monipuoliselle liikunnalle.

Tukea omatoimiselle liikunnalle

Valtion liikuntaneuvoston uudessa julkaisussa (2013) nostetaan jälleen vahvasti esiin huoli nuorten vähäisestä liikkumisesta ja peräänkuulutetaan uudenlaista liikuntapolitiikkaa. Julkaisussa todetaan (2013, 9): *Suuri osa lapsista ja nuorista liikkuu omatoimisesti ja ”mihinkään tilastoitumatta” organisoidun liikunnan ulkopuolella kaveri- ja harrastepöydärukoissa. Uusien yhteisöllisyyden muotojen ja toimintaryhmien tarpeiden huomioiminen asettaa tarkasteluun myös liikuntapolitiikan tukimuodot. Kunnissa salivuorojen jakopolitiikka tapahtuu tällä hetkellä pitkälti seuratoiminnan ehdoilla. Omatoimiset liikkujat jäävät usein urheiluseuraharrastajien jalkoihin. Valtion liikuntaneuvoston puheenjohtajan Leena Harkimon mukaan kaikki nuoret eivät halua harrastaa seuroissa. Miten heidän tarpeensa huomioidaan jatkossa muun muassa valtionavustuksia suunnattaessa?*

Kyselytutkimuksemme vahvistaa edellistä näkemystä. Vaihtoehtolajeja harrastavien mielestä lajien leviämistä rajoittavat eniten sopivien tilojen ja paikkojen puute (85 % vastaajista, $n=935$). Seuraavina listalla ovat valtion tai kuntien tuen puute (59 %)

sekä yleiset ennakkoluulot (52 %). Vaihtoehtolajien harrastajat sen sijaan eivät näe, että harrastamisen leviämisen esteinä olisivat esimerkiksi ohjauksen tai valmennuksen puute (25 % vastaajista piti tätä leviämisen esteenä), liikenneyhteydet (14 %), varusteiden huono saatavuus (16 %) tai se, että harrastus vaatii liikaa rahaa (16 %). Omaa lajia halutaan harrastaa omaehtoisesti, mutta sitä varten tarvitaan ennakkoluuloista ja rajoituspyrkimyksistä vapaata tilaa.

Vaihtoehtolajeiksi määriteltyjä liikunnan muotoja yhdistää ainakin jossain määrin se, että ne ovat jatkuvasti muuttuvia ja dynaamisia. Lajeihin liittyy vahvaa omaehtoisuutta, mikä ei aina alistu perinteisiin liikunnan tilanormistoihin tai aikuisohjaukseen. Vaikka lajit pyrkivät tietyllä tavalla erkaantumaan perinteisistä liikuntapaikkannormeista, ne tulisi toisaalta huomioida paremmin liikuntapaikkarakentamisessa, liikuntakasvatuksessa ja liikuntavuorojen jakamisessa. Näyttää nimittäin siltä, että lajit kasvattavat voimakkaasti suosiotaan, ja niiden parissa kasvaa avoimia, moniarvoisia ja joustavaa yhteisöllisyyttä rakentavia nuoria (ks. Rannikko & Liikanen tässä julkaisussa), jotka myös liikkuvat aktiivisesti ja moninaisesti lajiensa parissa.

Lähteet

- Huotari, Pertti (2012) *Physical fitness and leisure-time physical activity in adolescence and in adulthood: A 25-year secular trend and follow-up study*. Jyväskylä: LIKES – Research Center for Sport and Health Sciences.
- Laakso, Lauri & Telama, Risto & Nupponen, Heimo & Rimpelä, Arja & Pere, Lasse (2008) Trends in leisure time physical activity among young people in Finland, 1977–2007. *European Physical Education Review* 14 (2), 139–155.
- Nuori Suomi (2006) Liikunta luontevaksi osaksi päivähoidon arkea. www.nuorisuomi.fi/files/ns/tiedotteet/060208liiksuotiedote.doc (Viitattu 24.5.2013.)
- Tams, Tuukka (2008) Elämäntapana rullalautailu. Tutkimus suomalaisista rullalautailijoista ja rullalautakulttuurista. Kasvatustieteen syventävien opintojen tutkielma. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet. www.sotkanet.fi. (Viitattu 26.3.2013.)
- UKK-instituutti (2009) Terveysliikunnan suositus 18–64-vuotiaille.
- Valtion liikuntaneuvosto (2013) *Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta?* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013: 3. Helsinki: Valtion liikuntaneuvosto.

***

Veli Liikanen ja Anni Rannikko jatkavat edellisten kirjoittajien teemasta nojaten ajatuksiaan samassa, edellä kuvatussa tutkimushankkeessa koottuun aineistoon. Kun edellisessä Kuninkaanniemen ja Ronkaisen kannanotossa penätään nuorten omaehtoisen liikunnallisen tekemisen tukemista, Liikanen ja Rannikko kysyvät, miten toiminnan

oma- ja vaihtoehtoisuus ylipäänsä on mahdollista taivuttaa tuki- ja ohjauksjärjestelmiin ilman että se menettää suuren osan autonomista luonnettaan. Kyseessä lienee laajempi nuorten vapaa-ajan ja siihen liittyvän hengailun tärkeyttä tutkivien paradoksi: Miten ja miksi alistaa absoluuttisiin kategorioihin jotain, joka jo lähtökohtaisesti pyrkii niitä pakoon? Liikasan ja Rannikon aineistossa tärkeäksi nousevat yhdessä oleminen ja erilaiset irtiotot milloin mistäkin – liikunnallinen tekeminen tulee mukaan kuin oheistuotteena, syynä kokoontua yhteen ja fiilistellä siellä täällä.

Veli Liikanen on filosofian maisteri, joka työskentelee tutkijana Mikkelin ammattikorkeakoulussa, Juvenia osaamiskeskitymässä. Anni Rannikko on koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden maisteri, joka työskentelee Itä-Suomen yliopistossa ja tekee väitöskirjaansa tutkimushankkeessa *Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat*.

Veli Liikanen & Anni Rannikko

Nuorten vaihtoehtoliikunnan viehätys

Vaihtoehtoliikunnan imun jäljillä

Skeittaus on ollut mulle heti siitä päivästä asti ku oon sen aloittanut tärkeintä ja pitkään asetin skeittauksen kaiken muun edelle. Oon ottanut töistä lopputilin, että pääsen skeittaamaan kavereitten kanssa ulkomaille, kun en saanut lomaa. Mä kävelen kadulla ja koko ajan silmät ja mieli etsii uutta skeitattavaa, vaikka olisikin kävellyt saman reitin tuhansia kertoja. Skeittaaminen on liikuntaa, sosiaalista kanssakäymistä ja oman luovuuden käyttöä. Periaatteessa jopa taidetta. Skeittaamista ei voi ymmärtää ihminen, joka ei ole skeitannut, se on ihan täysin oma maailmansa. (25-vuotias skeittari)

Yllä oleva lainaus kertoo nuorten vähäisen liikkumisen ympärillä käytävälle huoli-puheelle vastakkaista tarinaa. Skeittaamiseen näyttää liittyvän jotain, joka on vienyt tämän skeittarin niin syvälle skeittauksen maailmaan, että siitä on tullut keskeinen osa hänen elämäänsä ja arkeaan. Myös muut vaihtoehtoliikunnan harrastajat kertovat, kuinka oma laji vie mukanaan. Olemme jo nuorten vaihtoehtoliikuntaa käsittelevän tutkimuksen (OKM 2012–2014) ensimmäisen vuoden aikana päässeet luomaan silmäyksiä sellaisiin maailmoihin, joissa nuoret näyttävät tekevän juuri sitä, mitä aikuiskasvattajat heidän toivovatkin tekevän: vaihtoehtoliikunnan parissa nuoret liikkuvat yhdessä, oppivat toisiltaan, suunnittelevat liikuntatoimintaa pitkäjänteisesti sekä ottavat vastuuta yhteisen harrastuksen maineesta ja kehittämisestä. Vaikka jollekin vaihtoehtoliikunnan harrastaminen saattaa konkretisoitua ”satunnaisessa pistäytymisessä

laudan päällä”, monien vaihtoehtoliikuntaa harrastavien nuorten elämässä oman lajin harrastaminen saa varsin elämäntavallisia piirteitä.

Vaihtoehtoliikunnan ”imun” ja vaihtoehtolajien ympärillä käyvän kuhinan innoittamina kysymme, miksi vaihtoehtolajit houkuttelevat nuoria harrastajia ja mikä saa nuoret ”vaihtoehtoliikkumaan” yhdessä ja sitoutumaan oman lajinsa kehittämiseen. Aineistomme koostuu verkkokyselystä (n= 935) ja kymmenestä teemahaastattelusta. Esittelemme kolme vaihtoehtoliikunnan tarjoamaa toimintatilaa, jotka houkuttelevat ja sitouttavat nuoria liikunnan maailmaan.

Luovuutta ja vapautta

Ketään ei yllytetä tai arvostella. Kannustus ja ideoiden jakaminen sekä leikkimieliset haasteet luovat parkourin hengen sekä edesauttavat kehittymistä. (25-vuotias parkouraja)

Vaihtoehtoliikunnan harrastajat pyrkivät parhaansa mukaan pysymään aikuisohjaajien kontrollin ulottumattomissa ja määrittelemään lajinsa luonteen itse (Harinen ym. 2006). Tämän mahdollistaa se, että vain harvalla vaihtoehtolajilla on eksplisiittisiä sääntöjä tai ohjeita. Sääntökirjojen opettelemisen sijaan lajien piirissä kannustetaan oman luovuuden ja nokkeluuden käyttämiseen sekä oman tyylin löytämiseen. Itsensä muihin vertaamista ja kilpailua muiden kuin itsensä kanssa pidetään yleensä lajeihin kuulumattomina ja suorastaan niille haitallisina. Samalla tavalla myöskään muiden arvostelua ja heidän yksilöllisyytensä ja ilmaisunvapautensa kahlitsemista tai rajoittamista ei nähdä lajien luonteeseen kuuluvina. Olennaista on, että kukin ”*voi edetä täsmälleen omaan tahtiin*”, ja tulee myös muistaa, että ”*kaikki ei mee niin kuin muilla*”. Aineistomme perusteella näyttää siltä, että perinteiset väylät ovat vaihtoehtolajien aloittamisessa harvinaisia: vain muutama verkkokyselyyn vastanneista kiinnostui lajista koulun tai nuorisotyön kontekstissa. Yleisimmin kipinä lajiharrastamisen aloittamiseen saadaan kavereilta tai näkemällä lajiharrastajia elokuvissa, peleissä tai kaupungilla. Kokeilemaan ei mennä kenenkään auktoriteetin kehottamana vaan ”ihan itse” tai kavereiden kannustamana. Omaehtoisuus toteutuu siis jo harrastamisen aloittamisvaiheessa.

Nuoret näyttävät sitoutuvan lajiharrastamiseen, kun heille annetaan mahdollisuus olla aloitteellisia, kehittää ja määritellä omaa lajiaan. Hierarkkinen ja jähmeä oppilas-opettaja-suhde ei useimpiin vaihtoehtolajeihin kuulu: useimpien tarkastelemiemme lajien harrastaja voi olla uusien temppeujen luoja, samoin kuin liikkuu joustavasti opettajan ja oppijan roolien välillä. Oman lajin kehittämiseen näyttää liittyvän läheisesti kollektiivinen vaatimus itsensä kehittämisestä, sillä yksilön kehityksen kautta kehittyi myös laji. Siksi siis lajeissa, joiden keskiössä on yhdessä tekeminen, on kuitenkin lopulta ”*kingeintä keskittyä vaan omaan juttuun*”. Näyttää siltä, että vaihtolajien parissa viihtyvät juuri aikalaiskuvausten esiin piirtämät yksilöt, jotka on pakotettu elämään itselleen, toteuttamaan itseään ja olemaan oman elämänsä sankareita (ks. esim. Bauman 2001).

Näiden periaatteiden valossa voidaan todeta, että eräänlainen harrastamisen vapaus

kuuluu olennaisesti vaihtoehtolajeihin. Reunaehtoien löyhyys näkyy niin säännöissä, kilpailussa, hierarkioissa kuin harrastamisen ajassa ja paikassakin. Vakiintuneiden organisaatioiden puute korostaa harrastajien oman toiminnan ja osallistumisen merkitystä. Vaihtoehtoliikunta houkuttelee nuoria kansalaisaktiivisuuteen. Harrastamisen vapaus kytkeytyy monien harrastajien kohdalla tee-se-itse -henkeen, joka vahvistaa sitoutumista lajiharrastukseen. Vaihtoehtoliikunnan viehätys perustuu pitkälti siihen, että toimintatilat ja toiminnan raamit eivät ole valmiiksi annettuja.

Kuulumisen paikkoja

Tätä tehdään siksi että siitä itse saa nautintoa, mutta myös siksi että katutanssiyhteisö on mahtava ja tukeva verkosto, joka kannustaa jokaista jäsentään eteenpäin. Olit missä maassa tahansa, pystyt aina löytämään katutanssijoita, joilla on sama intohimo ja rakkaus, olemme yhteistä perhettä. (24-vuotias katutanssija)

Vaihtoehtoliikuntaa tehdään, opetellaan ja toteutetaan pääasiassa yhdessä muiden vertaisten kanssa. Kavereiden kanssa vietetty aika on olennainen osa vaihtoehtoliikunnan viehätystä. Kaverit ovat tärkeitä sekä lajien aloittamisvaiheessa että myöhemmin niitä harrastettaessa. Vaihtoehtolajeja harrastaville nuorille vertaissosiaalisuus näyttää merkitsevän paljon: muiden lajiharrastajien kesken jaetut kiinnostuksen kohteet ja intohimot kiinnostavat nuoret osaksi harrastajayhteisöä. Viisaus siitä, että ”ryhmän merkitystä nuorelle, tai oppilaalle jos niin halutaan, on vaikea yliarvioida” (Hoikkala & Paju 2013, 53), osoittautuu varsin paikkansapitäväksi myös vaihtoehtoliikunnan kontekstissa. Vaihtoehtoliikunta tarjoaa nuorille mielekkäitä kuulumisen paikkoja. Jotta emme päätyisi korostamaan vaihtoehtoliikunnan inklusiivisuutta liiaksi, haluamme jättää ilmaan kysymyksen, ovatko kuulumisen paikat yhdenvertaisesti mahdollisia aivan kaikille nuorille.

Lajien ympärille syntyy myös omalla tavallaan kuviteltuja ja määriteltyjä yhteisöjä: Muiden samaa lajia harrastavien kanssa koetaan yhteenkuuluvuutta ja solidaarisuutta, ”*ollaan kavereita keskenään*”, vaikka ei edes tunnettaisi. Liikuntapaikoilla uusia ihmisiä mennään jututtamaan vain siksi, että heidät tunnistetaan saman lajin harrastajiksi. Yhteenkuulumisen kokemukseen liittyvät osaltaan myös lajien ympärillä olevat globaalit, yllirajaiset verkostot, joita hyödynnetään muun muassa matkustelemalla ja Internetin välityksellä (ks. esim. Hänninen 2006).

Vaihtoehtoliikunta kiinnittää nuoret harrastajansa vastuuttamalla heidät niin lajin maineesta kuin kehityksestäkin. Hölmöilijöitä ja lajin maineen pilaajia ei katsota hyvällä – vaikka lajia harrastettaessa saa olla myös pilkettä silmäkulmassa. Aineistoissamme vertaissosiaalisuus näyttäytyy harrastajien positiivisena yhteisöllisyytenä, jossa harrastajavereita autetaan ja heistä välitetään. Lausahdus ”*Älä päästä irti, jos joku on alla*” kuvastaa varsin osuvasti vaihtoehtoliikkujiin keskinäistä huolenpitoa. Tällainen (tämänhetkessä populaarissa nuorisokeskustelussa usein peräänkuulutettu) yhteisöl-

lisyys ei kuitenkaan välttämättä ulotu lajin ulkopuolelle: vastavuoroinen huolenpito ja siihen liittyvät julkilausutut periaatteet rajautuvat lajiharrastajien keskinäisiin suhteisiin. Samalla vaihtohtoliikunnan ympärille muodostuneiden harrastajayhteisöjen osaksi tullaan korostamalla eroja oman lajin ja muiden lajien välillä, esimerkiksi juuri yhteisöllisyyden osalta. Nuoria ohjataan vastuullisuuteen kontrolloimalla yhteisön jäsenyyttä: kun ollaan osana harrastajayhteisöä, jäsenyyden ehdot tulee ymmärtää ja niitä tulee noudattaa, tai muuten jäsenyys jää lunastamatta (ks. Hoikkala & Paju 2013). Voidaan sanoa, että vaihtohtolajien vertaissosiaalisuus ilmenee jonkinlaisen erottuvan yhteisöllisyyden muodossa.

Vastarintaa

Vaikka skeittauksen laajenemista hidastaa se, että se ei ole ”harrastuslistoilla” tai jtn., niin mielestäni tämä on vain hyvä skeittaukselle. Mieluummin pidän lajin ”punkkina” ja pienenä kuin isona ja muovisena. (15-vuotias skeittari)

Vaihtohtolajeihin näyttäisi liittyvän myös jonkinlainen vastakulttuurin ja toisin tekemisen mahdollisuus, tai jopa vaatimus (Jokinen ym. 2004; Yinger 2002). Vaihtohtoliikunta tarjoaa pitkälti nuorten itsensä luomaa ja määrittämää toimintatilaa toisin tekemiselle, vastarinnalle ja (aikuis)auktoriteettien kyseenalaistamiselle. Vaihtohtolajien (kiisteltykin) vaihtohtoisuus saa monia muotoja, jotka näyttävät viehättävän niiden harrastajia. Vaihtohtolajeihin liittyy tietoinen eronteko perinteiseen urheiluun, nuoriso- tai alakulttuurin tyylittely, ja ne eivät ylipäättään ole ainoastaan liikuntaa vaan lähempänä elämäntapaa. Lajien vähäiset harrastajamäärät ja niiden tietty marginaalisuus kiehtovat erityisesti niitä harrastajia, joille on tärkeää tehdä jotain erilaista ja uniikkia. Toisaalta ei sovi unohtaa, että vaihtohtoisuus saattaa karkottaa vaihtohtolajien piiristä ne nuoret, jotka eivät halua erottautua joukosta.

Vaihtohtolajeissa ei ole kyse vain liikunnasta vaan myös paljon muusta ”oheistekemisestä”: lajiharrastaminen on lajin historian, arvojen (jopa filosofian), musiikin ja kulttuurin opettelua ja tämän tietämyksen jakamista ja tuottamista muiden harrastajien kanssa. Lajiharrastamisen maailma pidetään usein ”omana juttuna”, ja siksi ulkopuolisilla, ei-lajiharrastajilla, ei yleensä ole pääsyä sinne. Osaltaan vaihtohtolajien houkuttelevuutta lisää se, että lajit näkyvät julkisessa tilassa ja populaarikulttuurin tuotteissa (elokuviissa, peleissä yms.) jotenkin ”siistillä tavalla” – ja niitä harvemmin harrastetaan pakollisilla koulujen liikuntatunneilla. Myös lajien epäkonventionaaliset leviämiskanavat, harrastuspaikat ja hierarkiat näyttävät olevan aineistojemme nuorten mieleen.

Osa vaihtohtolajien vaihtohtoisuutta on epäilemättä niihin liittyvä urbaanin vaeluksen henki. Useimpia vaihtohtolajeiksi nimeämiämme lajeja voi harrastaa lähes missä tahansa ja milloin tahansa. Moniin lajeista liittyy tietoinen pyrkimys haastaa liikunnan harrastamisen ja julkisen tilan käytön konventionaalisia järjestyksiä, aikataulutuksia ja tapoja. Vastarinta ja perinteisten tilankäyttötapojen kyseenalaistaminen mahdollistavat

kirjoituksemme alun lainauksessa kuvaillun ”skeittarin katseen”: vaihtoehtoliikunnan tilat eivät olisi niin monipuolisia ja yllättäviä, jos kaupunkitilaa ei olisi alettua katsoa uudella, ennakkoluulottomalla tavalla. Vastakulttuurinen katse näyttää huomaavan julkiseen tilaan piilotetut mahdollisuudet. Taas kerran joudumme kuitenkin kysymään, voimmeko olettaa kaikilla nuorilla olevan yhtäläisesti aikaa ja resursseja harrastaa urbaania vaellusta – vai onko vaihtoehtoliikunnan piirissä harrastettu vastarinta mahdollista esimerkiksi vain luovalle keskiluokalle? Joka tapauksessa uskomme, että vaihtoehtolajeja harrastamalla nuoret pystyvät osaltaan ottamaan kantaa julkisen tilan hallinnasta käytävään keskusteluun radikaalillakin tavalla.

Vakiintuneisuuden paradoksi

Vaihtoehtolajien maailmat ovat leimallisesti nuorten ja nuorten aikuisten maailmoja. Nuorten tekemisiin erityisesti julkisessa tilassa suhtaudutaan usein epäluuloisesti jopa silloin, kun he eivät kiipeile seinillä tai viiletä liikenteen seassa rullalaudalla. Julkisessa tilassa liikkuvat lajiharrastajat kohtaavat tilaa konventionaalisesti käyttävien ennakkoluuloja ja rajoitusyrityksiä. Julkisessa tilassa käydään siis määrittelykamppailua siitä, millainen oleskelu – ja kenen ehdoilla – siellä on sallittua. Julkisen tilan käyttöön liittyvät kysymykset eivät ole vaihtoehtoliikkujien ainoa ongelma, sillä vaihtoehtoliikuntaa harrastetaan myös liikuntakäyttöön suunnitelluissa tiloissa. Vaikka vaihtoehtolajien luonteeseen kuuluu, että ne ovat nuorten itsensä suunnittelemaa ja toteuttamaa tekemistä, jolle ei juuri julkista tukea suunnata, nousee tuen puute erääksi keskeiseksi seikaksi, kun harrastajilta kysytään lajien leviämisen esteistä. Ongelmaksi nostetaan erityisesti harrastustilojen liian pieni määrä. Tuen puute liittyy osin lajien nuorisokulttuuriin piirteisiin: Lajien mieltäminen muuksi kuin liikunnaksi – ainakin liikunnan perinteisessä mielessä – haittaa osaltaan vaihtoehtolajien kasvamista ja leviämistä.

Paradoksaalisesti vaihtoehtoliikunnan reunaehdot liittyvät juuri vaihtoehtolajeille ominaiseen pyrkimykseen olla taipumatta urheilumaailman jähmeisiin rakenteisiin. Vaihtoehtolajit ja vaihtoehtolajien harrastajat eivät helposti taivu perinteisen liikunnan rakenteiden ja tukimekanismien tarjoamiin valmiisiin ja jähmeisiin muotteihin. Lajeille annettu yleinen hyväksyntä ja vakiintunut asema saattavat viedä hohdon lajeilta, joissa vastakulttuurisuus ja toisin tekeminen ovat tärkeitä. Keskeiseksi kysymykseksi jääkin, kuinka tukea nuorista itsestään lähteviä intentioita pilaamatta niitä liialla kontrollilla ja laimealla kunnollisuuden leimalla. Kuinka säilyttää *Go hard and rebel* -meininki ja samalla tukea nuorten mahdollisuuksia omaehtoiseen liikkumiseen?

Lähteet

Bauman, Zygmunt (2001) *The Individualized Society*. Cambridge: Polity.

Hänninen, Riitta (2006) Lumilautailu elämäntapana ja tyylillisenä representaationa. *Nuorisotutkimus* 4: 2006.

Harinen, Päivi & Rautopuro, Jussi & Itkonen, Hannu (2006) *Asfalttiprinssit: Tutkimus skeittareista*. Helsinki: Suomen Liikuntatieteellinen Seura.

- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) *Ihan tavallinen peruskoulu? Ysiluokan yhteisöllisyys*. Käsikirjoitus 8.2.2013.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Johdanto: Neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.
- Yinger, J. Milton (1982) *Countercultures: The Promise and Peril of a World Turned Upside Down*. New York: Free Press.

***

Seuraavassa tekstissä Anna-Liisa Ojala jatkaa vapauden ja luovuuden tarkastelua osana nuoruuden ja liikunnan toivottua liittoa. Ojalan kannanotossa tuodaan esiin myös kaverien ja yhteisen tekemisen merkitys nuorta liikuntaan kiinnittävinä liimoina. Yhdessä harjoittelemineen merkitsee yhdessä oppimista, ja sosiaalisen median myötä yhteisöjen rajat venyvät laajoiksi. Itse tehtyjen videoiden jakaminen on merkittävä tekijä sekä toimintaan motivoinnissa että lajien ja omien taitojen luovassa kehittämisessä. Anna-Liisa Ojalan avaamassa liikunnallisessa maailmassa tapahtuu paljon, mutta tätä ei välttämättä aina huomata.

Anna-Liisa Ojala toimii Jyväskylän yliopiston liikuntasosiologian laitoksen tutkijakoulutettavana. Hänen väitöskirjansa käsittelee lumilautailua ja niin sanottujen vaihtoehtolajien institutionaalistumista osaksi liikunnan valtavirtasektoria.

Anna-Liisa Ojala

Keilaamassa yksin – yhä?

Kaverit ja media suomalaisen nuorisourheilun resursseina

Jokin tässä kokonaisuudessa tuntuu olevan ristiriitaista: median kuluttamisen katsotaan tunnetusti estävän suomalaisnuorten urheilulliset pyrkimykset, mutta samat nuoret kuvaavat videokameroillaan toistensa skeittaus-, lumilautailu- ja parkourtemppeilua ja jakavat tallenteita netissä. Onkin syytä pysähtyä miettimään, passivoiko media oikeasti koko nuorisoporukkaa? Vai käykö niin, että sosiaalisten mediakäytäntöjen erottaminen liikunnasta, samoin kuin liikunnan palauttaminen yksin puurtamisen eetokseen, tekee liikuntaharrastuksesta nykypäivän nuorille vierasta ja vastenmielistä?

Kaverit ja media häiritsevät suoritusta, ja mahdollistavat sen

Kenialaisjuoksija Kip Keinoa haastateltiin suomalaisen sanomalehteen (Pusa 2013). Keinon kertomuksessa kenialaisen urheilun kantava voima on meidän urheiluretorikallemme vieras yhteisöllisyys. Keino kuvailee kenialaista juoksemiskulttuuria joukkueurheiluksi, joka innostaa ja kannustaa nuoria. Myös suomalaisille nuorille kaverit ovat tärkeitä, mutta yksilölajeissa treenataan huomattavan yksin. Valmennustutkimuksissa valmentajat saattavat mainita joukkueurheilussakin vertaisryhmät uhkana tai häiriötekijänä, joka häiritsee valmentajilta urheilijalle valuvan tiedon omaksumista (ks. Cushion ym. 2006).

Medialaitteet ja -tuotteet taas nähdään julkisissa keskusteluissa nuoria passivoivina. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto esitti 2003 pääsihteeri Eeva Kuuskosken suulla: ”Sähköisten medioiden vahvistuva vaikutus lasten ja nuorten elämässä ja ajankäytössä näkyy muun muassa lasten ja nuorten psykososiaalisen kehityksen häiriintymisenä, tuki- ja liikuntaelinten oireiluna, univajeena ja peli- ja internet-riippuvuutena.”

Lasten mediabarometrin (2012) mukaan nuorten arkielämästä ja sosiaalisesta yhteydenpidosta iso osa sekoittuu erilaisten mediakäytäntöjen kanssa. Varsinkin pojilla osa näistä mediakäytännöistä liittyy liikuntaharrastukseen: otetaan osaa harrastustoimintaan liittyvään kommunikointiin, katsotaan urheilua ja seurataan tuloksia, jaetaan ja seurataan harrastusvideoita, pelataan urheilupelejä. Medialaitteina suositut älypuhelimet ja tietokoneet tarjoavat nuorille väyliä olla yhteydessä toisiinsa ilman kasvokkaista vuorovaikutusta. Nuoret voivat luoda löyhiä yhteyksiä esimerkiksi niihin, joiden kanssa he pelaavat samoja nettipelejä. Lisäksi *Lasten mediabarometrin* (2012) mukaan nuoret saattavat korvata kasvokkaisuutta hoitamalla yhteydenpitoa nettivälitteisesti niiden kanssa, joita nuoret näkevät muutenkin paljon – esimerkiksi urheiluharrastuksissa. Liikuntahalukkuuden korvaamisen sijasta monet nuorten liikuntaan liittyvät mediakäytännöt perustuvat kasvokkaisuudelle ja ruumiillisuudelle, ja tähän medialaitteet tuovat uudenlaisia mahdollisuuksia. Jeffery Kidder (2012) kuvaa koko parkourin pyörivän Internetin ympärillä, mikä mahdollista sen, että harrastajat imevät vaikutteita ja elävät niitä todeksi oman ruumiillisuutensa kautta kaupunkiympäristöissä. Niklas Woermann (2012) taas havainnollistaa, kuinka videokameroilla toisiaan kuvaavat temppuuhidon harrastajat muokkaavat omista paikkaan sidotuista suorituksistaan mediavälinein globaaleja käytäntöjä ja tulevat myös uudella tavalla tietoisiksi omasta ruumiillisuudestaan.

Kaverit ja media opettavaisina motivoijina

Urheiluvallentautumisen malli noudattaa tarkasti ikiäikaista opettajamallia: opettajalla on se tieto, jonka oppilas tarvitsee pärjätäkseen urheilu-urallaan (Cushion ym. 2006). Koulutuksen, johtamisen ja hoitotieteiden tutkimuksista tutut vertaisoppimisen ja mentoroinnin mallit eivät ole jostain syystä iskeneet urheiluväkeen. Yhtä lailla verkko-ympäristössä oppiminen näyttää olevan urheilutaitojen oppimiselle vierasta. Aivan kuin urheileminen olisi tietoyhteiskunnan aikana yhä perinteinen saareke, jolla harrastajat olisivat suojassa kavereilta ja median kautta tulevilta vaikutteilta. Samalla mediassa kerrotaan olympialaiset voittaneesta keihäänheittäjästä, joka opiskeli heittotekniikkaa

nettivideoiden avulla. Tai lukuisista pikkupojista, jotka Granlundin ilmaveivin nähtyään lähtivät kaveriporukalla höntäämään palloa pihalle.

Omien tutkimusteni perusteella voin todeta, että varsinkin nuorisokulttuurisissa lajeissa media ja kaverit kuuluvat urheilemiseen. Omista suorituksistaan voi tuottaa kaveriporukassa videoita, ja lajin kehitystasoa voi seurata muiden tekemien mediatuotteiden kautta. Omien suoritusten kuvaaminen tuo tarvittavaa jännitettä harjoitteluun, ja kaverit jakavat myös nopeasti muuttuvia temppeja koskevaa tietoa.

Uuden urheilukulttuurisen kehityksen ensimmäisen aallon tavoittelemisen vie kuitenkin aikaa. Kaveriporukalla on yhteenlaskettuna enemmän aikaa kuin yhdellä valmentajalla. Kaverilla on myös hyvässä muistissa se tunne, joka tarvitaan tiettyä suoritusta tehtäessä. Näitä tuntemuksia jakamalla urheilija voi päivittää omia mielikuviaan suorituksista. Sosiaalisessa mediassa taas vaihdetaan kuulumisten lisäksi kuvausmateriaalia ja annetaan sponsoreille uudenlaista näkyvyyttä. Harjoitusseuraa kysyvälle löytyy yleensä treenikaveri. Näin ollen harjoittelemisesta tulee mielekästä, ja taitotaso kehittyy kuin itsestään. Lisäksi kaverit ovat olemassa niinäkin päivinä, kun suoritukset kulkevat huonosti. Näin harjoittelemisesta ja onnistumisesta ei tule minäkuvalle liian suurta painolastia.

Voisiko nuorisokulttuurisista lajeista ottaa mallia muuhunkin suomalaiseen nuorisoliikkumiseen? Voisiko median ja vertaisryhmät nähdä urheilukulttuuria edistävinä mahdollisuuksina, nyt esitettyjen uhkakuvien sijaan? Kestävyysurheilua syvemmin tuntematta voisin olettaa, että nuorten juoksijoiden tai hiihtäjien perusharjoittelussa on yhteneviä osa-alueita, mikä mahdollistaisi esimerkiksi Facebook-ryhmien perustamisen yhteisharjoittelua tukemaan. Voisivatko urheiluseurat tarjota suoran valmentamisen lisäksi esimerkiksi medialaitteita siihen, että taitoharjoittelusta voisi välillä tehdä Internetiin kepeitä videoita itseä ja muita hauskuuttaakseen? Näin taitoharjoituksilla olisi uudenlaisia päämääriä, ja nuoret oppisivat elämäänsä varten monenlaisia taitoja urheilun avulla. Eikä varmasti ole sponsorisopimuksia ajatellen ollenkaan huono asia, että nämä videot saattavat kerätä miljoonia katsojia, kuten joensuulaiselle jalkapallomaalivahti Lassi Hurskaisen temppevideoille on käynyt (www.jippo.fi). Toki jokunen lupaava huippu-urheilijan alkua saatetaan menettää viihdetuotannon palveluksiin samalla kun liikkumisen medioituminen hyväksytään. Nuorison liikkumisintoa ajatellen nämäkään mahdollisuudet eivät liene motivaatiota laskevia.

Lähteet

- Cushion, Christopher J. & Armour, Kathleen M. & Jones, Robyn L. (2006) Locating the Coaching Process in Practice: Models 'for' and 'of' Coaching. *Physical Education and Sport Pedagogy* 11:1, 83–99.
- Kidder, Jeffrey, L. (2012) Parkour. The Affective Appropriation of Urban Space, and the Real/Virtual Dialectic. *City & Community* 11: 3, 229–253.

- Kuuskoski, Eeva (2003) *Mediaympäristön vaikutuksista lasten ja nuorten terveyteen*. Mannerheimin lastensuojeluliitto. http://www.mll.fi/medialle/kannanotot_ja_lausunnot/?x41070=46900 (Viitattu 8.3.2013.)
- Pusa, Ari (2013) Juoksu on Keniassa joukkuelaji. *Helsingin Sanomat*, 2.2.2013, B 22.
- Suoninen, Annikka (2012) Lasten mediabarometri 2012. 10–12-vuotiaiden tyttöjen ja poikien median käyttö. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastenmediabarometri2012.pdf> (Viitattu 21.5.2013.) Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisu 62. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Woermann, Niklas (2012) On the Slope Is on the Screen: Prosumption, Social Media Practices, and Scopic Systems in the Freeskiing Subculture. *American Behavioral Scientist*, 56:4, 618–640. www.jippo.fi

***

Outi Aarresolan tiukka ja kriittinen kannanotto urheilun ympärillä käytävään kehitysideointiin on pamflettikokoelmamme seuraava puheenvuoro. Aarresolan tutkijanmieltä hermostuttaa erityisesti se, että ”vakavasti urheiluun suhtautuvilta” odotetaan tiukkaotsaista satsaamista ja elämän aikatauluttamista harrastuksen mukaan. Periaatteessahan harrastamisessa on kuitenkin, määritelmällisesti, kyse vapaaehtoisuudesta, kiireettömyydestä ja tekemisestä iloitsemisesta. Mutta entäpä urheilussa silloin, kun se määrittyy perinteisin attribuutein?

Outi Aarresola on liikuntatieteiden maisteri ja toimii tällä hetkellä Jyväskylän yliopistossa liikuntakasvatuksen laitoksella tohtorikoulutettavana ja tutkijana Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksessa. Hänen väitöskirjatutkimuksensa käsittelee nuorten sosiaalistumista kilpaurheiluun.

Outi Aarresola

Omaehtoisuudesta urheilun kilpailuetu?

Suomalainen urheilu on pulassa. Lapset ja nuoret eivät liiku tarpeeksi huippu-urheilijaksi kehittymistä ajatellen. Eivät edes urheiluseuroissa. Huippu-urheilun sateentekijöillä on syntynyt huoli huippujen lisäksi junioriurheilijoiden liikunta-aktiivisuudesta. Huippu-urheilijaksi kehittymisen näkökulmasta tämän on katsottu tarkoittavan vähintään 20 viikkotuntia liikuntaa. Tällä kirjoituksella otan osaa keskusteluun siitä, miten tuohon tavoitteeseen päästään.

Tehdään se instituutioilla! Tai sitten ei.

Vuosina 2010–2012 toiminut Huippu-urheilun muutosryhmä otti härkää sarvista ja katsoi tarpeelliseksi ratkaista varsinaisen huippu-urheilun lisäksi myös sinne johtavan polun varrella piilevät kysymykset aina varhaislapsuudesta alkaen. Niinpä muutosryhmä, kuten muutkin kilpaurheiluihmiset, ovat intoutuneet keskustelemaan entistä enemmän lasten ja nuorten harjoittelusta. Keskustelua avatakseni otin tarkasteluun muutosryhmän blogikirjoitukset ryhmän nettisivuilta. Katsoin, että niiden avulla pääsen ryhmän loppuraporttia selvemmin käsitykseen niistä moninaisista näkökulmista, joilla kilpaurheiluihmiset pyrkivät edistämään riittävää liikkumista. Myös näky urheilukentän yleisestä kehityksestä oli avuksi.

Urheiluihmisten ajatuksenjuoksua nopeasti tulkiten saa käsityksen, että tarvitsemme urheiluun lisää laadukasta toimintaa, ammatillaisia ja erilaisten instituutioiden yhteistyötä. Muutosryhmän vetäjän, Jukka Pekkalan mukaan *”Avainasemassa ovat eri paikkakuntien koulut, seurat, kunnat, perheet, yritykset, opistot ja niin edelleen”*. Tapio Korjuksen sanoin taas *”voimmekin alkaa puhua urheilijaksi kasvamisen akatemiasta”*. Ensisijaisesti kysymykseen tartutaan siis miettimällä niitä instituutioita, jotka voisivat vaikuttaa asiaan. Jos nykyiset instituutiot eivät riitä, otetaan mukaan muita tai luodaan uusia. Laajennetaan perspektiiviä liikuntajärjestöjen ulkopuolelle. Kaikesta huokuu tahto ratkaista pulma ja *ottaa ongelma haltuun*.

Toisinaan muutosryhmän ja muiden urheilutoimijoiden näky kirkastuu ja muistetaan, että omaehtoinen liikkuminen on tärkeää. Että emmehän me millään voi *järjestää ja ohjata* niin suurta määrää liikettä kuin tarvittaisiin! On helppoa olla yhtä mieltä siitä, että junnut on saatava liikkumaan ihan itsekseen. Niinpä muutosryhmäkin päätyi pohtimaan, että *”valmentajan tärkein tehtävä on innostaa lapsi liikkumaan ja urheilemaan omalla ajallaan”*. Hyvä alku. Urheilupolulla olevan *nuoren* omaehtoisen liikkumisen edistämiseen en löytänyt yhtään selkeää ratkaisuehdotusta. Sen sijaan kävi selväksi, että koko omaehtoisuuden käsite on urheilukentässä määrittelemätön ja liikkeellä vaihtelevin merkityksin.

Omaehtoisuus ≠ vapaa-aika

Huippu-urheilun muutosryhmän jäsen, nykyinen huippu-urheiluyksikön johtaja Mika Kojonkoski on kirjoittanut humublogissaan *”Asenteesta kaikki lähtee”* urheilusta ja vapaa-ajasta seuraavasti:

Lapsen kiireisiin kuuluu nykyään koulu, ruutu-aika, harkat ja jossain välissä pitäis kuulemma olla myös vapaa-aikaa. Vanhempien mielestä harjoituksia ei voi olla liikaa, koska lapsilla tulee olla myös riittävästi vapaa-aikaa? Ok. Mutta mitä ihmettä tuo harjoitusaika sitten on, jos ei vapaa-aikaa? Saa leikkiä, pelata, olla yhdessä ja toteuttaa itseään. Vieläpä ohjatusti ja itse valitsemansa lajin parissa. Mitähän meidän asenteelle on tapahtunut?

Havainnot osuvat. Viesti vain voimistuu siirryttäessä lapsuudesta nuoruuteen: harkat kuuluvat kiireiden puolelle, eivät vapaa-ajan puolelle. Sen sijaan, että mietimme, mitä

meidän asenteellemme on tapahtunut, pitäisi ehkä kysyä, mitä emme ole ymmärtäneet.

Vapaa-ajalla yleisimmin viitataan aikaan, joka on vastapainoa työlle, koululle tai muulle pakolliselle toiminnalle. Tästä näkökulmasta urheilun harrastaminen on vapaa-aikaa, tietenkin, onhan se vapaaehtoista. Kuitenkin vapaa-aikaa – sitä työn tai koulun ulkopuolista aikaa – säännellään monin tavoin. Erityisesti lasten ja nuorten vapaa-aika on kontrollin kohteena, koska se voidaan nähdä sosiaalisena investointina ja kasvatuksen kenttänä. (Määttä & Tolonen 2011.) Urheilullakin on kahtalainen historia: se on ollut nuorison ja kyläyhteisöjen ajanvietettä, mutta myös yhteiskunnallisen sosiaalistamisen väline (ks. esim. Itkonen 2003). Urheilu on sopinut hyvin moniin tarkoitukseen. Urheilun sisällä nuorisourheilu nähdään myös investointina menestykseen tähtäävää huippu-urheilua varten.

Ajan allokoinnin lisäksi vapaa-ajalle annetaan myös erilaisia kulttuurisia ja yksilöllisiä merkityksiä. Nuorille vapaa-aika merkitsee lähtökohtaisesti vapautta, omaa aikaa, itse valittua tekemistä ja virkistymistä (Määttä & Tolonen 2011). Nämä tekijät sopivat hyvin omaehtoisuuden määritelmään, joka on Kielitoimiston sanakirjan mukaan jotakin itsestään viriävää, oma-aloitteista, spontaania, pakotonta ja ohjaamatonta. Nuorille vapaa-aika siis tarkoittaa nimenomaan omaehtoista aikaa. Institutionalisoitunut ja tiukasti ohjattu kilpaurheilu ei mahdu enää nuorten vapaa-ajan kehukseen samalla tavalla kuin urheilu neljä vuosikymmentä sitten. Tästä syntyvät aikuisten ja nykynuorten käsitysten väliset ristiriidat.

Urheilun ja vapaa-ajan ristiriitaisuuden voi tulkita myös tilastoista; osallistuminen urheiluseuratoimintaan laskee jyrkästi nuoruusvuosina. Nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan taas tyytyväisimpiä vapaa-aikaansa ovat ne nuoret, jotka viettävät vapaa-aikaansa järjestäytymättömässä toiminnassa (Myllyniemi 2009, 125–126). Kilpaurheilulle yhtälö ei ole helppo, etenkin kun huippu-urheilun odotusarvot ovat korkealla. Syntyy tarve ottaa asiat haltuun, optimoida kehitys ja tulos. Kuin itsestään syntyy toimintatapa, jossa ollaan upoksissa joko ihan sieraimia myöden tai ei ollenkaan.

Olisiko urheiluväen itsensäkin peräänkuuluttamasta omaehtoisuudesta pelastusrenkaaksi? Nuoren silmissä urheilussa kehittymisen *haltuun ottaminen* institutionaalisin keinoin ei vaikuta kovin houkuttelevalta. Lisäksi se tulee todella kalliiksi. Omaehtoisuuteen luottaminen edistäisi siis sekä urheilun vetovoimaisuutta että kustannustehokkuutta.

Omaehtoisuudesta kilpailuetu!

Keskustelua – tätäkin kirjoitusta tähän asti – leimaa kategorinen ajattelu, jossa institutionaalinen tai organisoitu urheilutoiminta on vastakohta omaehtoisuudelle. En usko, että tällainen ajattelu auttaa käytännön ratkaisuissa eteenpäin. Se asemoi omaehtoisuuden jonnekin urheilutoimijoiden ulottumattomiin. Näinhän ei tarvitse olla.

Omaehtoisuutta ja organisoitua toimintaa voisi ajatella erilaisina urheiluharrastuksen ominaisuuksina, joita toiminnassa on joko paljon tai vähän tai jotain siltä väliltä. Määrä on jatkumo. Molempia tarvitaan kilpaurheilussa, jotta se olisi mielekästä. Instituutiot luovat sosiaaliselle kanssakäymiselle struktuurin, jotta pystytään ylipäättään

toimimaan. Tarvitaan kilpailujärjestelmiä ja yhteisiä harjoituksia. Omaehtoisuutta taas tarvitaan siihen, että yksilöt kokevat voivansa toteuttaa itseään ja että heidän elämänsä on ylipäättään heidän itsensä ohjattavissa. Nuorille on tärkeää, että he pystyvät itse vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin.

Miten sitten urheilutoimintaan tuodaan lisää omaehtoisuutta? Tilannehan on paradoksaalinen: Miten edistää jotain sellaista, johon ei saisi puuttua? Pitäisi mahdollistaa asioita ja seistä silti etäällä.

Ensinnäkin on ymmärrettävä, mitä omaehtoisuus kilpaurheilussa tarkoittaa. Omatoiminen harjoitusohjelman toteuttaminen tai vanhempien valjastaminen urheiluvallmennuksen tueksi ei ole omaehtoisuutta. Omaehtoinen liikkuminen on itsestään viriävää, spontaania ja ohjaamatonta liikkumista. Se on pihapelejä, kikkailua, hetkessä syntyneitä ideoita ryhtyä vaikka laskemaan mäkeä erilaisilla vempelleillä. Se on yhtä hyvin temppuילua kuin räntäsateessa rämpimistä. Se voi olla trampoliinihyppelyä tai korkeushyppyä. Se voi olla urheilullisesti helppoa tai vaativaa. Olennaista ei ole liikkumisen ilmimuoto vaan se sosiaalinen konteksti, jossa liikkuminen tapahtuu. Toisin sanoen konteksti, jossa valintoja tekee nuori itse.

Toiseksi omaehtoisuuden edistämiseksi on kyse siitä, että nuorille luovutetaan kahta keskeistä resurssia: aikaa ja tilaa. Urheilevat nuoret tarvitsevat tiukasti ohjatusta urheilusta vapaata aikaa, jotta voivat liikkua omaehtoisesti. Jos urheilu on intohimo, ei ole kovin paljon syitä olettaa, etteikö sitä tehtäisi muulloinkin kuin viisissä valmentajan vetämissä treeneissä. Ajan lisäksi tarvitaan liikkumiseen sopivaa tilaa. Nyt seuroille ja harjoitusryhmille jaetut vuorot täyttävät liikuntatilat arki-iltoina. Urheilutoiminta itse kutistaa mahdollisuudet omaehtoiseen liikkumiseen, jota kuitenkin peräänkuulutetaan. Niinpä omaehtoisuus pakenee vaihtoehtolajeihin tai nuorisokulttuuriin lajeihin, joissa toimintaan käytetään luovasti muita tiloja. Nuoret menevät omaehtoisuuden perässä. Näin syntyy jatkuvasti uusia liikkumisen muotoja.

Myös perinteisellä kilpaurheilulla olisi mahdollisuus hyvin pienillä toimilla lisätä omaehtoisuutta, toisin sanoen toimintansa vetovoimaisuutta nuorten suuntaan. Annetaan nuorten itse suunnitella urheilutapahtuma sen perinteisen kevätturnauksen sijaan. Annetaan heidän haastaa muiden seurojen urheilijat monilajiotteluun. Annetaan heidän itse ehdottaa, mitä he tekisivät off-season-treeneissä. Annetaan heille vapaita harjoitusvuoroja, joissa voi käydä oman kiinnostuksen ja jaksamisen mukaan. Useimmiten riittäisi, kun joku avaisi oven ja toimisi vahtimestarina. Monet kilpaurheilulajeihin sopivat tilat ovat tyhjillään lauantai-iltoina, jolloin nuoret kuitenkin haluaisivat viettää aikaa yhdessä.

Urheilun parissa hengailu ei ole urheilulta pois vaan siihen kiinnittävää. Se ei ole pois kehittymisestä vaan sitä tukevaa. Matalan kynnyksen toiminnan ei tarvitse tarkoittaa urheilullisesti matalaa tasoa. Tarvitaan vain nuorille matala kynnys toteuttaa omaa urheiluintohimoaan.

Lähteet

- Itkonen, Hannu (2003) Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 326–343.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 92. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (2011) Johdanto. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–11

IV TILAA LIIKUNNALLE

Kuva: Erja Moore

Pamflettikokoelmamme varsinaiset tekstiosiot päättyvät pohdintoihin liikuntatiloista ja -mahdollisuuksista. Osion alussa tuodaan esiin maisemia, joissa huomataan uuden liikuntakulttuurin ja uusien nuoria viehättävien lajien urbaani luonne: monet uudet, luovat liikuntaideat saavat konkreettisen tekemisen muotonsa koviksi rakennetuilla alustoilla, kaiteilla, patsailla ja niin edelleen. Maamme reuna-alueiden kaukaisissa kylissä asuvat harvat nuoret ovat monessa suhteessa liikunnallisessa paitsioasemassa. Heidän arkisen toimintaympäristönsä eri ”pisteiden” välimatkat ovat niin pitkiä, että ne taivuttavat vain moottoriajoneuvoin, rakennettuja alustoja vaikkapa bleidaamiseen ei ole, eikä harvalukuisista nuorten porukoista oikein saa syntymään minkään lajin joukkuettaakaan – saati että saisi aikaan kaksi toisiaan vastaan mittelevää pelaajasakkia.

Osion aloittaa Päivi Harinen, joka kuvaa tekstissään itäisen Suomen pienessä syrjäkylässä asuvien yläkouluikäisten nuorten liikuntaharrastusmaailmaa. Päivi Harinen on koulutukseltaan yhteiskuntatieteiden tohtori ja toimii sosiologian yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa. Hän johtaa myös opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa hanketta *Liikunnan monimuotoistuvat tilat ja tavat* (2012–2014).

Päivi Harinen

Mens sana in corpore sano – kenen tulevaisuus?

Edellinen, kokoelmamme viimeiseen tekstiosioon johdatteleva kuva on otettu huhtikuussa 2013. Kuvassa on keskisuuren itäsuomalaisen kaupungin pienehkön yläkoulun (n. 130 oppilasta) liepeille aikoinaan rakennettu nuorten liikuntapaikka. Yläkoulu sijaitsee entisessä kirkonkylässä, joka liitettiin 35 kilometrin päässä sijaitsevaan maakuntakeskukseen kuntaliitoksessa vuonna 2009. Olen erilaisissa pienimuotoisissa analyyseissäni kutsunut tätä entistä kuntaa (”pitäjää”, kuten paikalliset asukkaat aluettaan kutsuvat) autioituvine kylineen Hylkysyrjäksi, paikaksi, jonka suuri osa niin sanotuista aktiivi-ikäisistä asukkaista hylkää, yksi toisensa jälkeen¹⁴. Hylkysyrjässä on kuitenkin edelleen myös kasvavaa väkeä, vaikka toisen asteen koulutuksen puuttuminen onkin harventanut paljon erityisesti seudun yli 15-vuotiaiden nuorten katrasta.

Ajatusteni argumentaatiopohjana toimii ensisijaisesti syksyllä 2012 tehty kuuden yläkoulua käyvän hylkysyrjäläisnuoren ryhmähaastattelu, jossa keskustelimme heidän vapaa-ajanviettotavoistaan ja -mahdollisuuksistaan paikkakunnalla, josta esimerkiksi erilaisiin liikuntakeskuksiin on matkaa kymmeniä kilometrejä. Hylkysyrjä edustaa niitä suomalaisia paikkakuntia, jotka kasvoivat aikoinaan seutua hallitsevan teollisuuslaitoksen ympärille. Näillä paikoilla asui paljon väkeä, kylät olivat virkeitä, koulut tiheässä ja täynnä lapsia, perheet suuria. Tehtaanjohtajat pitivät, kuka mitenkään, omistaan huolen, ja leimallista pitäjien kylille oli erilaisten urheiluseurojen lukuisa määrä. Urheilukenttiä raivattiin sinne tänne, koulujen pihat täyttyivät kesäiltoina harrastajalentopalloilijoista, ja joukkuelajien edellyttämät kokoonpanot saatiin syntymään oman kylän väestä.

Juna hiljaista miestä kuljettaa...

1960- ja 1970-lukujen suuri rakennemuutos ravisutti erityisesti nuoria maaseudulla asuneita suomalaisia: pienet tilat eivät elättäneet kaikkia niillä syntyneitä, ja teollisuuslaitokset keskittivät tuotantoaan jonnekin, mihin Hylkysyrjästä on pitkä matka. Nuorten työtä haluavien aikuisten oli lähdeävä maan reunoilta. Noina aikoina maalta- ja maastamuutto autioitti monia Hylkysyrjän kyliä, ja myöhemmin tämä kaikki alkoi näkyä vauhdikkaasti ja kumuloituvien seurauksin: koulujen sulkemisina, urheiluseurojen lakkautumisina ja joukkueiden pelaajapulana. Kilometreistä – väli-

¹⁴ Harinen 2012: Havaintopäiväkirjaan perustuva analyysi 90 km:n päässä koulusta asuvien nuorten päivittäisistä koulumatkoista. Harinen 2013: 30 km:n päässä ”kylältä” asuvien nuorten vapaa-ajanviettoa kartoittava ryhmähaastatteluun perustuva analyysi.

matkoista – tuli hyvin konkreettinen ihmisten valinnan- ja toiminnanmahdollisuuksia säätelevä ja eriarvoistava tekijä. (Esim. Aluehallintoviraston keskeiset arviot... 2011.)

Kuvat entisaikojen kyllien urheilija- ja voimistelijanuorista symboloivat sitä tervettä, suoraryhtistä ja elämäntavoiltaan reipasta kansakunta(ideaali)a, jonka katoamisesta tänään ollaan kovasti huolissaan ja josta nyt pyritään luomaan uutta, liikunnallista ja tervettä kansakunnan tulevaisuusvisiota. Nuoren sukupolven tehtäväksi asettuu pitää itsestään huolta niin, että visiosta voisi tulla joskus totista totta. Aikuisten näkemys nuorten valmiudesta täyttää tätä tehtävää on kuitenkin epäilyyn kallistuva.

Julkinen huoli sävyttää nuorten liikkumisen ja elämäntapojen ympärillä käytävää keskustelua, jonka keskeinen kysymys on: Miten nuoret saataisiin innostumaan liikunnasta ja urheilusta samalla tavalla kuin heidän isovanhempansa aikoinaan? Yhtäältä ratkaisua ongelmaan yritetään etsiä rakentamalla kiehtovuuden auraa perinteisten urheilulajien harrastamiselle, toisaalta on huomattu niin sanottujen vaihtoehtolajien, usein urheiluksi tunnistamattomien, jo vetävän puoleensa lukuisan määrän urbaaneissa ympäristöissä kasvavia nuoria, joiden persoonallisia varustuksia ovat kosmopoliittisuuteen vivahtavat sosiaaliset ja kommunikatiiviset pääomat (ks. Ronkainen ja Kuninkaanniemi tässä kokoelmassa sekä Liikanen ja Rannikko tässä kokoelmassa). Kysymys, jonka haluan omien tutkimusteni perusteella esittää, kuuluu: Miten hylkysyrjäisnuorten suhde liikunnallisiin harrastuksiin asettuu tässä yhtäältä–toisaalta-kuvassa? Miten sellaiset kansalliset urheilulajit kuin hiihto ja pesäpallo saavat heidät osallistumaan kansakunnan terveyden ja hyväkuntoisuuden pelastustalkoisiin? Mitkä ovat heidän mahdollisuutensa päästä mukaan nuorisokulttuurisesti kiehtovaan urheilumaailmaan, jossa sellaiset lajit kuin parkour, bleidaus¹⁵ tai katutanssi saavat monet nuoret harrastajat vapaaehtoisesti ja itseohjautuen kiinnittymään liikunnalliseen elämäntapaan tiiviine harjoitteluineen, innostuneina ja oppimaan halukkaina?

Se oli silloin, mutta nyt...?

Hylkysyrjässä on edelleen liikuntapaikkoja: kaupungin liikuntatoimen ylläpitämiä valaistuja hiihtolatuja, koulun läheisyydessä sijaitseva jääkiekkokaukalo, purku-uhan alla oleva jäähallin tapainen, liikuntahalli ja hiekkakenttä, jolla halutessaan voi pelata pesäpalloa. Periaatteessa näistä voisi puhua lähiliikuntapaikkoina, mutta monen Hylkysyrjän koululaisen kotoa niihin on matkaa kymmeniä kilometrejä. Hyvin harvakseltaan kulkeva, usein koulukyydytyksiin rajoittuva julkinen liikenne ei mahdollista vapaa-ajalla tapahtuvaa organisoitua ja ohjattua urheiluharrastusta, ja Hylkysyrjän reunimmaisissa kylissä asuvat nuoret ovatkin tässä suhteessa pitkälti vanhempiensa avuliaisuuden ja ajanantomahdollisuuden varassa (Harinen 2013). Myös sukupuoli on tässä konkreettisen eriarvoistava tekijä: moottoriajoneuvoillaan ajelevien poikien reviiiri ja tietämys liikuntamahdollisuuksista on paljon tyttöjen vastaavia laveampi.

15 Bleidaus tarkoittaa temppurullaluistelua, lähde: <http://urbaanisanakirja.com/word/bleidaus/>.

Kerkko: No mie oon semmonen, liikun paljon, ajelen [kevarilla] joka paikassa. Mie kyllä viihyn.

Päivi: No onks täällä mittään semmosta missä ois ohjaajat mukana, sellasta säännöllistä jotain...?

Eetu: No on tuolla koululla jotkut pelannu lentopalloo...

Kerkko: Ja sit joskus mie oon nähny, eikö ollukkii, kun jotkut oli pellaamassa pesäpallo tuossa koulun pihalla, siinähän on älyttömän iso kenttä, niin oli omilla vehkeillään pesäpallo, toivat mailat sun muut.

Varta vasten urheilua tai liikuntaa varten rakennetut ”viimeisen päälle” -tilat eivät enää takaa, että nuoret käyttäisivät niitä innokkaasti: uutta liikuntakulttuuria leimaa pikemminkin pyrkimys merkitä luovasti erilaiset rakennetun ympäristön artefaktit ja infrastruktuurit erityisesti kaupunkimaisten ympäristöjen liikunnallisiksi tiloiksi. Näiden tilojen – pintojen, alustojen, kaiteiden, patsaiden ja niin edelleen – määrittymisen liikuntapaikoiksi syntyy nopeasti ja usein myös hiipuu nopeasti uusien paikkojen loputtoman etsimisen tieltä. Hylkysyrjän maaseutumaisissa kylissä tällaisia artefakteja on kovasti harvassa.

Globaali, urbaani liikuntakulttuuri ja sitä ruokkiva tietoisuusteollisuus ovat kuitenkin läsnä myös Hylkysyrjän nuorten maailmassa – tosin enemmän haaveina ja kuvina kuin todellisina toimimisen areenoina. Youtube, Facebook, irc-galleria ja muut sosiaalisen median ikkunat näyttävät nuorille kaupunkimaisen maailman, joka on muualla kuin Hylkysyrjässä. Liikunnan vaihtoehtosektorin sisällöt ovat haastattelemilleni nuorille tuttuja mutta usein konkreettisessa mielessä tavoittamattomia.

Päivi: No mites, pystyyks täällä harrastamaan jottain semmosia uusia asioita, breakdancee, parkouria, bleidausta? Mie oon joskus nähny skeittareita tuossa K-kaupan pihassa...

Kerkko: Ne on vanhempia, aikuisia. Ei täällä oo mejjän ikäsiä skeittareita. Koulun takana on pusikossa yks räjähtäny skeittiramppi.

Eetu: Se on ollu siellä samannäkösenä niin pitkään kun mie muistan... ainaki kymmenen vuotta. (...) Mie harrastin breakdancee jossain vaiheessa mut sitä piti harrastaa kaupungissa. Esimerkiks mejjän koulun jumppasalin lattia on liian pehmee, siinä ei voi, ei tiälloo tiloja. Enkä ennää harrasta kaupungissakkaa kun se ohjaaja muutti pois, se oli joku meksikolainen.

Toisen asteen oppilaitosten puuttuminen merkitsee osaltaan sitä, että joukkueurheilun junioritoiminta hiipuu, kun hylkysyrjäisnuoret kasvavat ulos peruskouluvuosiin ja joutuvat lähtemään opintielle vähintäänkin maakuntakeskukseen. Hylkysyrjän liikuntaharrastusmahdollisuudet – hiihto, lentopallo ja pesäpallo omilla välineillä – eivät myöskään vetävydessään ole ehkä sitä, mitä nuoret haluaisivat tehdä ja mitä he tietävät muiden tekevän. Yhtäältä sosiaalinen media avartaa heidän toiminta- ja keskusteluavaruuttaan mahdollistaen ainakin virtuaalisen läsnäolon jossakin Hylkysyrjää suuremmissa, mutta toisaalta se saa aikaan myös turhautumista muistuttaessaan syrjäseutujen köyhyydestä suhteessa suuren maailman mahdollisuuksiin.

Jonna: Mie ainakkii muutan pois Hylkysyrjästä heti kun mahdollista. Kuhan pääsen yläkoulusta.

Päivi: Miks? Eiks sielloo kiva assuu? Tai täällä kirkolla?

Jonna: Ei täällä oo mitään.

Rosa: Ei mitään.

Takana loistava tulevaisuus...?

Hylkysyrjässä on ränsistymään päässyt yleisurheilukenttä jalkapallonurmineen. 1960-luvulla sitä käyttivät ahkerasti ”pitäjän” koululaiset monenlaisissa koulujen välisissä mitteloissa. Enää kentällä ei urheilla tai pelata edes puulaakijalkapalloa, kuten tehtiin vielä kymmenkunta vuotta sitten. Kentän pintaa kuluttavat tätä nykyä koiriaan ulkoiluttavat täti-ihmiset, kenties Hylkysyrjän ahkerimmat liikkujat. Hylkysyrjästä on muutenkin alettu puhua ja huolehtia lähinnä ikäihmisten paikkana. Ilmeisesti nuorten oletetaan jotenkin automaattisesti jättävän paikan heti kun se on heille mahdollista.

Hylkysyrjässä on kuitenkin edelleen muutama nuori, ja heistäkin olisi hyvä kiinnostua. Avoimeksi kysymykseksi on jäänyt ja jää edelleen, miten sellaiset konkreettiset esteet kuin pitkät välimatkat, kymmenet kilometrit, voidaan selättää syrjäseutujen nuorten liikuntaharrastusten esteinä.

Lähteet

Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2010. *Aluehallintovirastojen suorittama toimialansa peruspalvelujen arviointi*. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 5/2011.

Harinen, Päivi (2012) Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puiteistajana. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Terveysten ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 170–179.

Harinen, Päivi (2013) Matto- ja maitolaitureilla. Hylkysyrjän nuoret ja vapaa-ajan ongelma. Teoksessa Jussi Ronkainen & Marika Punamäki (toim.) *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, Juvenia osaamiskeskus, 131–150.

***

Seuraavassa tekstissä ei olla aivan niin toivottoman tai alistuneen tuntuisia kuin edellisessä. Elina Paju ja Päivi Berg ovat tutkijoina nähneet ympärillään monenlaista liikettä, jota ei ole todistettu tai tunnustettu liikunnaksi, mutta joka kuitenkin on ollut monella tavalla fyysisesti aktiivista. Erityisesti liikkumaan kykenevät lapset liikkuvat paljon, kaikissa arkisissa ja luonteissa toimintoissaan. Aikuisten kontolle jäävät sen hyväksyminen ja liiallisesta turhasta kontrolloinnista luopuminen. Jos lapsi liikkuu

hyppien, olemme tottuneet kieltämään häntä tekemästä niin – mutta entäpä jos emme aina tekisikään niin? Aina lapsen päämäärätön edestakaisin poukkoilu ei ole huonotapaaisuutta tai merkki ADHD:stä.

Elina Paju on valtiotieteiden tohtori Helsingin yliopistosta. Hän on tutkinut päiväkotiarjen materiaalisuutta, esimerkiksi tilojen rakenteiden ja materiaalien vaikutusta lasten liikkumiseen.

Elina Paju & Päivi Berg

Liikkumatilaa lapsille ja nuorille!

Julkisuudessa on tasaisin väliajoin nostettu esiin huoli lasten ja nuorten vähäisestä liikkumisesta. Urheilu- ja liikuntaharrastusten ei ole nähty auttavan tässä ongelmassa, vaan niin pikkulapsille kuin koululaisillekin on annettu tarkat ohjeistukset päivittäin vaadittavasta liikuntamäärästä.

Olemme molemmat tutkineet lasten ja nuorten liikkumista etnografisesti, paikan päällä pitkäkestoisesti seuraten. Bergin kenttänä ovat olleet yläasteen liikuntatunnit (Berg 2010) sekä lasten ja nuorten ohjattu urheiluseuratoiminta (Berg 2012), Paju puolestaan on tarkastellut päiväkodin arkea ja lasten liikkumista siinä (Paju 2013). Edustamme sellaista yhteiskuntatieteellistä näkökulmaa lapsuuteen ja nuoruuteen, missä nämä määrittyvät kulttuuri- ja yhteiskuntasidonnaisiksi. Siten eri ajassa ja eri paikassa oikeanlaiseen ja hyvään lapsuuteen ja nuoruuteen liitetään erilaisia asioita. Perustelemme otsikkomme vaatimusta tutkimuksissamme kerääntyneiden havaintojen pohjalta.

Ensiksikin on syytä kysyä, mitä tarkoitamme liikkumisella ja liikunnalla. Liikkuminen mielletään lapsiin ja nuoriin kohdistuvissa liikkumista koskevista keskusteluissa pääsääntöisesti mitattavana ja arvioitavana olevana toimintana. Erilaisin keinoin katsotaan voitavan mitata liikkumisen ajallista määrää tai sen fyysistä rasittavuutta sekä lapsen tai nuoren kuntoa. Lapsille ja kouluikäisille, samoin kuin aikuisillekin suunnatut liikumissuosituksukset perustuvat juuri tällaiselle mitattavissa olevalle liikunnan määrälle sekä liikunnan lasketuille terveysvaikutuksille¹⁶.

On ongelmallista, että liikunta ja liikkuminen nähdään laskennallisina ja mitattavissa

16 Mielenkiintoista suhteessa näihin suosituksiin, joiden mukaan esimerkiksi lasten ja nuorten tulisi liikkua päivittäin 1–2 tuntia, ovat tutkimukset, joiden mukaan esimerkiksi terveille aikuisille riittäisikin kolmesti viikossa minuutin mittainen maksimisuoritus (ks. esim. <http://www.emaxhealth.com/1275/high-intensity-training-you>).

olevina asioina. Tällainen näkökanta antaa väärän kuvan lasten ja nuorten liikkumisesta ja sulkee pois valtavan osan sitä liikkumista, jota lapset ja nuoret päivittäin harrastavat. Monet lapset ja nuoret kävelevät tai pyöräilevät kouluun, huomattavasti useammin kuin vanhempansa töihin. Nykyisen länsimaisen yhteiskuntamme kävelijöitä ovatkin lapset (Ingold 2011). Myös monet harrastukset, kuten soitto-, bändi- tai larppausharrastukset, ovat hyvinkin fyysisiä ilman että niitä mielletäisiin liikunnaksi. Entä sitten keikoilla tai klubeilla tanssiminen?

Aikuiset eivät välttämättä tiedä lasten tai nuorten liikkuvan. Liikkumista ei huomata, jos se tapahtuu tilanteissa, joihin se ei ”kuulu”. Esimerkiksi päiväkotien arjessa on tyyppillistä, että liikkumisen ajatellaan sijoittuvan ulkoleikkeihin tai erityisiin ohjattuihin, liikunnallisiin tuokioihin. Päiväkodissa pikkuriikkisin askelin töpsöttäminen näkkäriä hakemaan, laukkaaminen eteisen poikki vessaan tai koko ylävartalon heilauttaminen lattiaan kesken ohjatun tuokion ovat liikkumista, joka joko jää huomiotta tai pyritään karsimaan häiriötä aiheuttavana ja lapsen keskittymistä häiritsevänä tekijänä. Myös liikuntatunneilla oppilaat saattavat liikkua tavoilla, joita opettaja ei ole suunnitellut.

Paitsi että tiettyjä liikkumisen tapoja ei mielletä liikkumiseksi, aikuiset eivät myöskään näe kaikkea lasten ja nuorten liikkumista. Päiväkodissa lapset laukkasivat, hyppivät ja juoksivat silloin, kun aikuisen silmä vältti. Yläasteella ja urheiluseuroissa lapset ja nuoret juoksivat hiki hatussa ennen liikuntatunnin tai harjoitusten alkua leikkiessään piilosta liikuntasalin näyttämön verhojen takana, suorittivat melkoista akrobatiaa vaativia liikkumisen muotoja mönkien kokoontaitettavien katsomoiden penkkien välissä tai potkimalla urheilukentän laidalla palloa ylämäkeen, vastaan kaikkia fysiikan lakeja.

Vaikka liikkuminen tuotaisiin vielä tarkemmin päiväkodin tai koulujen toiminta- tai opetussuunnitelmiin, epäilemme, että tällä ei ole vaikutusta lasten ja nuorten omaehtoiseen liikkumiseen. Lasten liikkuminen syntyy sellaisesta liikkumisen riemusta ja halusta, joko yksin tai kavereiden kanssa, jota ei pystytä tavoittamaan aikuisten tarkkailulla tai ohjauksella. Pahimmillaan erilaiset lasten ja nuorten liikkumista seuraavat ja kartoittavat toimenpiteet voivat jopa estää ja lopettaa tällaisen liikkumisen.

Voisikin kysyä, mistä tällainen lasten ja nuorten liikkumisesta todistaminen ja huolehtiminen kertovat? Lapsudentutkimuksen piirissä on analysoitu, miten lapset ovat aivan uudella tavalla tulleet valtiollisen kiinnostuksen kohteiksi 1990-luvulta eteenpäin. Heidät nähdään tulevaisuuden valtiolisten intressien, kuten valtion kilpailukyvyyn, toteuttajina. (Strandell 2011.) Tätä perustelua käytetään myös Varhaiskasvatuksen liikuntakasvatuksen suosituksissa (2005), joissa lasten liikkuminen nähdään valtion työntekijöiden työkykyisyyden takaajana tulevaisuudessa. Tällainen kehitys vie sijaa siltä, mistä on puhuttu lasten politiikkana: heidän mahdollisuutenaan vaikuttaa omiin asioihinsa (Kallio 2006). Oma keho ja sen käyttö on nähty tilana, jossa tällainen omasta itsestä määrääminen olisi mahdollista. Ohjelmallinen lasten ja nuorten liikuttaminen iskee juuri tähän ja vie liikkumatilaa lapsilta ja nuorilta.

Tutkimustemme perusteella näyttää ongelmalliselta nykyinen kehitys, jossa liikkumisen aikaansaamiseksi pyritään yhä vahvemmin tutkimaan ja valvomaan lasten

ja nuorten liikkumista. Tällainen kehitys vie ensinnäkin jotain olennaista pois siitä, mitä yhteiskunnassamme mielletään lasten tai nuorten elämäntilaksi ja vapaa-ajaksi (myös Koskela 2009). Toiseksi se epäonnistuu tehdessään iloisesta, nautinnollisesta ja suurelta osin itsestään selvästä asiasta arvioitavan, epämukavan, valvotun ja kontrolloidun. Väitämme, että suhde omaan luonnolliseen liikkumiseen muuttuu ratkaisevasti tällaisessa mittaamisesta ja arviointia painottavassa orientaatioissa.

Ehdotamme, että liikkuminen nähtäisiin monipuolisena tapana olla maailmassa. Liikkumisen voi mieltää ihmisen perustavaksi tavaksi olla maailmassa – me liikumme kaiken aikaa, esimerkiksi hengittäessämme (ks. Parviainen 2006). Lisäksi olemme vuorovaikutuksessa toistemme kanssa, erityisesti ollessamme samassa tilassa. Pajun tutkimassa päiväkodissa lapset kommunikoivat toistensa kanssa liikkumalla erityisesti aikuisvetoisissa tilanteissa, joissa liikkumisen ja puhumisen tavat olivat aikuisten toimin rajoitettuja, esimerkiksi sellaisissa hiljaisuutta vaativissa tilanteissa kuin päivälepo. Tällöin liikkeet olivat suhteellisen huomaamattomia pieniä jalan heilautuksia, mutta myös yhdellä jalalla pomppimista toisen lapsen luokse ja sitten tämän kanssa. Bergin tutkimassa koulussa joillekin yläkoululaisille pojille taas oli tärkeää haastattelussa tuoda esiin oma epäliikkunnallisuutensa, mutta yhteisestä ”epävirallisesta” airsoft-harrastuksesta – jota ei nimenomaan mielletty liikunnaksi – sen sijaan juttua riitti. Liikkuminen näyttääkin olevan lapsille luonteva tapa olla yhteydessä toisiinsa ja rakentaa yhteisyyden tunnetta heidän välilleen.

Puhuttaessa lasten ja nuorten vähäisestä liikkumisesta katse voitaisiin kääntää *aikuis*kulttuuriin ja kysyä, mitä ovat ne asiat, joita me aikuiset arvostamme. Raha ja onni eivät näytä tulevan ensisijaisesti liikkujien vaan peliohjelmoiden osaksi. Jos yhteiskunnassa arvostetaan ja tullaan palkituiksi muutoin kuin arkiliikkujana, miksi lasten ja nuorten pitäisi tavoitella sellaista? Vain harvat voivat olla huippu-urheilijoita, ja sen lapset ja nuoretkin tietävät. Vai voidaanko todella väittää, että sellainen seuraurheilu, joka painottaa ja arvostaa huippujen valmentamista ja tuottamista, tukisi keskiverroiksi tai jopa huonoiksi arvioitujen lasten pysyvää liikuntaharrastamista?

Liikkuminen kuuluu lasten ja nuorten elämään ilman sen suitsemista aikuisohjatuksi ja aikuisvetoiseksi toiminnaksi. Kun liikkumista pyritään lisäämään pelkästään aikuisvetoisesti ja ohjelmallisesti, samalla eriytetään liikkuminen ja liikunta omaksi erilliseksi mitattavissa ja arvioitavissa olevaksi alueekseen. Muu kuin mittarin ulkopuolella oleva liikehtiminen ei määrity arvokkaaksi, ”oikeaksi liikkumiseksi”. Jotta liikkuminen pysyisi ihmisen elämän ajan olennaisena osana hänen arkeaan, olisi otettava kiinni liikkumisen riemusta ja omaehtoisuudesta. Antakaa lasten ja nuorten kivuta kallioita ja ryteiköitä, liikkua aikuisen silmiltä salassa ja löytää oma liikkumisen riemunsa. Antakaamme me aikuiset heille liikkumatilaa.

Lähteet

- Berg, Päivi (2010) *Ryhmärajoja ja hierarkioita: etnografinen tutkimus peruskoulun yläasteen liikunnanopetuksesta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Berg, Päivi (2012) *Kunnon kansalaisia kasvattamassa – vanhempien ja valmentajien näkemyksiä*

- kodin ja urheiluseuran kasvatustehtävistä. *Nuorisotutkimus* 30(4), 34–52.
- Ingold, Tim (2011) *Being Alive. Essays on Movement, Knowledge and Description*. Lontoo & New York: Routledge.
- Kallio, Kirsi-Pauliina (2006) *Lasten poliittisuus ja lapsuuden synty*. Acta Universitatis Tamperensis 1193. Tampere: Tampere University Press.
- Koskela, Hille (2009) *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Paju, Elina (2013) *Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa*. Episteme-sarja. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Parviainen, Jaana (2006) *Meduusan liike. Mobiiliajan tiedonmuodostuksen filosofiaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Strandell, Harriet (2011) Policies of Early Childhood Education and Care. Partnership and Individualization. Teoksessa Anne-Trine Kjørholt & Jens Qvortrup (eds) *The Modern Child and the Flexible Labour Market: Child Care Politics at a Crossroads?* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset* (2005) Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:17. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

***

Lopuksi lasketaan vielä ääneen tutkijapari Anu Gretschel ja Sofia Laine. Heidän tutkimuksensa ovat osoittaneet, että monenikäisillä kuntalaisilla – myös nuorilla – on selviä näkemyksiä siitä, mikä on mukavaa ja kiehtovaa liikuntaa. Kun vain sitä voisi harrastaa kaikessa tässä sääntöjen, kieltojen ja aitausten maailmassa!

Sofia Laine on valtiotieteiden tohtori, joka työskentelee Nuorisotutkimusverkoston tutkijana. Hänen asiantuntemuksensa kiinnittyy kansalaistoimintaan ja nuorten aktiiviseen osallistumiseen.

Anu Gretschel & Sofia Laine

Liikuntapaikkoja on mahdollista muokata kaikille sopiviksi

Lapset ja nuoret kertoivat, että heille huudellaan uimahallissa, jos he uivat radalla poikittain kavereiden kanssa sukellellen – siis tavalla, joka on lapsille ja nuorille luon-

taista ja joka täyttää liikuntaharrastuksen kriteerit. Lapset ja nuoret esittivät epäkohdan päättäjille, ja asiaa ryhdyttiin pohtimaan. Pohdinnan tuloksena Vantaalla tartuttiin lasten ja nuorten toiveeseen, ja nyt ”hupiuinti” aiotaan sallia kaikissa halleissa joka päivä tiettyyn aikaan, radan päädyssä, jonne sille merkitään köysillä oma alue.

Ikäihmiset puolestaan kertoivat vaikeuksistaan saada salivuoroja. Kunnissa salivuorojen jaossa painotetaan tällä hetkellä lasten ja nuorten liikuntaa sekä kilpaurheilua. Ikäihmiset tarvitsevat kuitenkin paikkoja sisäliikunnalle varsinkin vuoden liukkaina aikoina. Oulaisissa aiotaan selvittää, tuliko salivuorojen käyttömaksuja nostettua niin paljon, että liikunta loppui – tai ei koskaan alkanutkaan. Erityisesti ikäihmisten liikuntaharrastusten tukeminen olisi nähtävä kunnissa edullisena aktiivisuutta ja terveyttä edistävänä toimenpiteenä, joka näkyy kunnan budjetissa myös pienentyneinä sairaanhoito- ja terveyskuluina.

Valtion liikuntaneuvoston julkaisemassa tutkimuksessamme selvisi, miten erilaisia toiveita lapset, nuoret, aikuiset, ikäihmiset ja erityisryhmät kohdistavat liikuntapaikkoihin. Kehittämisehdotuksia päättäjille teki yhteensä parisataa kuntalaista kolmessa eri kunnassa viisivuotiaista 85-vuotiaisiin. Lisäksi kuultiin erityisliikunnan harrastajia. Kävi ilmi, että on tiettyjä kunnallisia liikuntapaikkoja, joita käytetään laajasti. Näitä ovat erityisesti uimahallit, lähiliikuntapaikat (toisin sanoen puistot ja ulkokentät) ja liikuntasalit. Eri ryhmillä on näitä koskevat omat erityistarpeensa, jotka kunnan olisi syytä huomioida liikuntapaikkoja kehitettäessä. Lisäksi tarvitaan ikä- ja erityisryhmäkohtaisia räätälöityjä liikuntapaikkoja, kuten vaikkapa puhtaan lumen leikkipaikkoja, skeittiparkkeja ja mahdollisuuksia pyörätuolicurlingiin.

Tutkimukseen osallistuneissa kunnissa päästiin keskustelutilaisuuksissa sopimukseen ilahduttavasti jopa 73:n liikuntapaikkoihin liittyvän asian kehittämisestä. Lähes puolet niistä toteutuu kunnissa varmasti. Kuntien kireä taloustilanne ei näkynyt keskusteluissa niin paljon kuin olisi voinut odottaa. Osa kuntalaisten esittämistä kehittämisideoista ei maksa paljonkaan, vaan niiden edistämässä on kyse asenteista. Kuntalaiset olivat valmiita talkootöihin liikuntapaikkojen kunnostuksessa niin Vantaalla, Oulaisissa kuin Mikkeliissäkin, mutta päättäjät eivät näyttäneet lämpenevän näille kuntalaisten tarjouksille. Ne ehdotukset, joissa kuntalaiset itse olisivat olleet mukana liikuntapaikkoja kunnostamassa, jäivät yllättäen miltei kokonaan vaille vastakaikua. Tutkimuksen toteuttajina jäimme miettimään, puuttuuko kuntien liikuntatoimistoista taito toteuttaa parannuksia kansalaisyhteiskunnan hengessä, kuntalaisten työpanosta hyödyntäen. Helpointa kunnille varmaan olisi, jos kuntalaiset pysyisivät normirooleissaan: uisivat suoraan ja odottaisivat saavansa kaiken valmiiksi rakennettuna ja organisoituna. Tällöin tosin liikuntapaikoista hyötyisivät jatkossakin vain tiettytyyppiset käyttäjät.

Suomen kunnissa kerätään olemattoman vähän eri kuntalaisryhmien näkemyksiä liikuntapaikkojen kehittämisestä. Suurimmat liikuntaseurat tulevat kyllä kuulluiksi, mutta jos kunnat haluavat täyttää tehtävänsä tuottaa tasa-arvoisesti liikuntapaikkoja kuntalaisten käyttöön, kaikkia kuntalaisia vauvoista vaareihin olisi kuultava ja huomioitava nykyistä huolellisemmin. Paljon ollaan huolissaan kuntalaisten kunnosta ja

ylipainosta, mutta tämä ei näy herkkyytenä kuntalaisten signaaleille liikuntapaikkojen suunnittelussa.

Lähteet

Gretschel, Anu & Laine, Sofia & Junttila-Vitikka, Pirjo (2013) Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa. Helsinki: Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 1 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisu 60. http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/245/Liikuntapaikkaraportti_www_2013.pdf (Viitattu 13.8.2013.)

V STARTTI

13 tutkijateesiä nuoruuden ja liikunnan liitosta

- Ryppyotsaisuus ja kireät pipot tuhoavat spontaanin liikkumisen ilon.
- Yksipuolisesti seuratoimintaan kiteytynyt liikuntavastuu tukahduttaa toivotun liikuntajärjestelmän rakennemuutoksen.
- Nuorten sosioekonomiset taustat ovat merkityksellisiä liikuntaharrastusvalintojen mahdollistajia ja rajaajia.
- Sekä yleiset että paikalliset mahdollisuusrakenteet ovat merkityksellisiä liikuntaharrastusvalintojen raamittajia hyvässä ja pahassa.
- Liikuntaharrastustarjonnan markkinoituminen ja kaupallistuminen polarisoivat liikunnan harrastajajoukkoa.
- Hiki- ja koululiikuntaan liittyvän nolouden kulttuurin systemaattinen purkaminen edistää liikunnallisen tekemisen psykologista vapautumista.
- Jos liikuntapolitiikkaa suunnitellaan vain kaupunkikeskeisesti, reuna-alueiden nuorten mahdollisuudet olla osa liikunnan nuorisokulttuuristuvaa maailmaa kapenevat entisestään.
- Syrjivien käytäntöjen tunnistaminen ja tietoinen niihin puuttuminen nuorten liikuntatoiminnassa auttavat luomaan yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia.
- On hyvä nähdä myös ne nuoret, joita ei tavata liikuntatoiminnan parissa, ja tunnistaa syitä siihen, että heidän osallistumisensa on ylivoimaisen vaikeaa.
- Nuorten liikuntaan liittyy paljon merkityksenantoa, joka heille itselleen on monesti olennaisin syy lähteä liikkeelle (kaverit, oman lajin kiinnittäminen maailmankartalle, elämänfilosofia, alapoliittiset¹⁷ retket, fiilistely).
- Liikuntaan ja urheiluun tuodut alakulttuuriset tyylikelementit (esimerkiksi roller derbyn pelaajien verkkosukkahousut) eivät tee toiminnasta epäurheilijamaista tai vähennä sen arvoa nuorten liikuttajana.
- Liikunnan määritelmän avaamisella ja monipuolistamisella voi tuoda näkyviin ja tunnustaa sitä liikettä, jota nuorten parissa on jo paljon.
- Nuorten omaehtoiselle liikunnalle annettava (symbolinen ja fyysinen) toimintatila sekä tuottaa osallisuuden kokemuksia että muokkaa liikuntakulttuuria raikkaaseen ja motivoivaan suuntaan.

¹⁷ Alapoliittisella tarkoitetaan tässä perinteiselle politiikalle vaihtoehtoista yhteiskunnallista vaikuttamista, jota voi syntyä esim. jonkin yksittäisen tavoitteen ympärille.

Tiivistelmä

Päivi Harinen & Anni Rannikko (toim.)

Tässä seison enkä muuta voi? Nuorisotutkijoiden ajatuksia nuorten liikunnasta ja sen kipupisteistä

Urheilu ja liikunta ovat perinteisesti kuuluneet suomalaiseen näkemykseen hyvästä ja terveellisestä elämästä, ja myös niiden pedagogista merkitystä osana tasapainoista aikuseksi kasvamista on korostettu. Kysymys ei ole ollut vain moraalista painotuksista: tutkimukset ja tilastotieto ovat osoittaneet liikunnan harrastamisen merkitsevän yhteyden sekä koettuun että mitattuun fyysiseen ja henkiseen terveyteen.

Liikunnan ympärillä käytyä aikalaiskeskustelua sävyttää kuitenkin tiivistyvä huoli siitä, että sekä teknologian kehittyminen että kulttuuriset arvostusten muutokset ovat tehneet nuoristamme laiskoja liikkujia – jopa siinä määrin, että asiasta on alettu puhua kansanterveydellisenä ongelmana, joka realisoituu viimeistään lähivuosikymmeninä. Huolen laajuus näkyy muun muassa sekä julkisen puheen määränä, valtakunnan tason liikuntatoiminnan hankkeina ja resursointina että liikuntalain muutossuunnitelmina. Vapaaehtoisuuteen perustuvan liikuntatoiminnan resursointi on Suomessa organisoitu lähinnä urheilu- ja liikuntaseurojen kautta, ja koska tämä ei ole näyttänyt tuottavan mainittavia tuloksia, asiaa on syytä pohtia edelleen.

Tämä kirjoituskokoelma on yksi tapa osallistua nuorten liikunnasta käytävään yleiseen keskusteluun. Kirjoitukset ovat nuorten parissa tutkimusta tehneiden kannanottoja muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Onko nuoruuden ja liikunnan suhde todellakin niin ongelmallinen kuin uskotaan? Miten nuorten suhtautumista liikuntaan voidaan oikaista ja yhdenvertaistaa? Mitä tahoja asiassa on syytä vastuuttaa? Mitä voidaan oppia niistä kokemuksista, joita erilaisissa liikuntahankkeissa on hankittu? Mitä pitää muuttaa ja miksi?

Tutkijoiden vastaukset edellä lueteltuihin kysymyksiin kiteytyvät lähinnä ajatuksiin urheilun, liikunnan ja liikuntatilojen määritelmien muutoksista, nuorisokulttuuristen elementtien merkityksestä liikuntaan houkuttajina, nuorten arjen ja taustojen ymmärtämisestä liikuntaharrastuksen rajaajina sekä liikuntamahdollisuuksia tarjoavien instituutioiden (koulut, seurat) tuulettamisen tarpeesta.

Referat

Päivi Harinen & Anni Rannikko (red.)

Här står jag och kan ej annat? Ungdomsforskarnas tankar om ungas motionering och dess tyngdpunkter

Sport och motion har traditionellt ingått i den finska synen om ett gott och hälsosamt liv, och man har även betonat deras pedagogiska betydelse som en del av tillväxten mot en balanserad vuxenhet. Det har inte rört sig om enbart moraliska betoningar: forskningen och statistiken har visat att motion har ett viktigt samband med både det subjektiva och det mätbara fysiska och psykiska välbefinnandet.

Den samtida diskussionen kring motionerande har dock en nyans av ett ökat bekymmer över att teknikens framsteg och skiftningar i kulturella värderingar har skapat unga som är lata när det gäller motion – till och med så att man talar om ett nationellt hälsoproblem, som kommer att realiseras senast inom de närmaste årtiondena. Spridningen av denna oro syns både i den offentliga diskussionens omfång, motionsprojekt och resursutdelning på nationell nivå, och planer på att förändra idrottslagen.

Denna artikelsamling är ett sätt att medverka i den offentliga diskussionen om ungas motionering. Artiklarna är ställningstaganden av personer som forskar med ungdomar, och ställer bland annat följande frågor: Är förhållandet mellan ungdomarna och motionen verkligen så problematiskt som man tror? Hur kan de ungas attityder till idrott korrigeras och jämföras? Vilka instanser borde ta ansvar i frågan? Vad kan vi lära oss av de erfarenheter vi fått genom olika idrottsprojekt? Vad borde ändras och på vilka grunder?

Forskarnas svar på de ovannämnda frågorna utformas närmast i tankar om förändringar i definitionerna på idrott, motion och idrottslokaler, om hur olika element inom ungdomskulturen lockar till idrott, om vikten att förstå de ungas vardag och bakgrund som begränsningar för deras idrottsintresse, och om behovet att blåsa frisk luft i de institutioner (skolor, idrottssällskap) som erbjuder möjligheter till idrott.

Summary

Päivi Harinen & Anni Rannikko (ed.)

“Here I stand. I can do no other.”? Youth researchers’ view on young people’s physical exercise and its focal points

Sport and physical exercise have traditionally been an aspect of the Finnish concept of a good and healthy life. In addition, their pedagogical importance as part of the process of growing up into a balanced adult is highlighted. The question has not only been one of moral emphasis: research and statistical data have shown a significant association between physical exercise and both perceived and measured physical and mental health.

The contemporary discussion of physical exercise, however, is coloured by increasing concern that both technological development and changes in cultural values have made our young people lazy exercisers – insomuch that the issue is starting to be discussed as a public health problem that will be realised, at the latest, in the coming decades. The extent of concern is reflected in the amount of public discussion, in national-level physical exercise projects and resourcing, and in plans for reforming the Sports Act. The resourcing of sport activities on a volunteer basis has, in Finland, been organised mainly through sport and exercise clubs, and because it seems that this has not produced tangible results, there is cause for further discussion.

This collection of writings is a way of participating in the general debate on young people’s physical exercise. The writings, contributed by researchers who have done studies among young people, take stands for instance on the following questions: Is the relation between youth and physical exercise really as problematic as is believed? How can young people’s attitudes towards physical exercise be corrected and made more equal? What quarters pertaining to this issue should be held responsible? What can be learned from the experiences gained from various sport projects? What needs to change and why?

The researchers’ answers to these questions are crystallised mainly in ideas about the following: changes in the definitions of sport, physical exercise and sports facilities; the importance of elements of youth culture in attracting young people to be physically active; understanding young people’s everyday life and young people’s backgrounds as limiters for physical exercise hobbies; and the need to rethink institutions (schools, clubs) providing physical exercise opportunities.

Urheilu ja liikunta ovat perinteisesti kuuluneet suomalaiseen näkemykseen hyvästä ja terveellisestä elämästä, ja myös niiden pedagogista merkitystä osana tasapainoista aikuiseksi kasvamista on korostettu. Tutkimukset ja tilastotieto osoittavat liikunnan harrastamisen olevan yhteydessä sekä koettuun että mitattuun fyysiseen ja henkiseen terveyteen.

Liikunnan ympärillä käytyä aikalaiskeskustelua sävyttää kuitenkin tiivistyvä huoli siitä, että sekä teknologian kehittyminen että kulttuuriset arvostusten muutokset ovat tehneet nuoristamme laiskoja liikkujia – jopa siinä määrin, että asiasta on alettu puhua kansanterveydellisenä ongelmana, joka realisoituu viimeistään lähivuosikymmeninä.

Tämän pamfletin kirjoituksissa nostetaan esiin erilaisia nuorten liikuntaan liittyviä rakenteellisia epäkohtia. Esimerkiksi koulun jäykät toimintarakenteet ja oma-aloitteisuutta vieroksuva mentaliteetti, reuna-alueiden vähäiset tai olemattomat harrastusmahdollisuudet, resursoinnin epäsuhdat, nuorten sosiaaliseen taustaan liittyvät tekijät ja rasismi ovat tekemässä liikunta- ja urheilutoiminnasta samalla tavalla polarisoitunutta kuin muistakin elämän toimintakentistä. Kirjoittajat ehdottavat ratkaisuksi yhteiskunnan liikuntavastuuta, uutta urheilukulttuuria, nuorten osallisuuden tukemista ja kriittisyyttä suurellisten visioiden edessä.

